

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ВОЛЯНЮК ТЕТЯНА АНАТОЛІВНА

УДК 340.12:(341.01:316.42)

ДИСЕРТАЦІЯ

ОБРАЗ ДЕРЖАВИ ТА ЙОГО РІЗНОВИДИ

спеціальність 081 – Право

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Т.А. Волянчук

Науковий керівник:

ЗАВАЛЬНЮК Володимир Васильович

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

Одеса - 2023

АНОТАЦІЯ

Воляннюк Т.А. Образ держави та його різновиди. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (08 – Право). – Національний університет «Одеська юридична академія», Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2023.

Дисертаційна робота присвячена визначенню теоретико-правових та практичних аспектів образу держави та його різновидів, є першим комплексним загальнотеоретичним порівняльним (з урахуванням досвіду зарубіжних країн) дослідженням різновидів образу держави в сучасному українському суспільстві.

У розділі 1 Історико-теоретичні та методологічні засади образу держави автором зазначено генезу поняття образу держави, підходи до розуміння образу держави, сутність зміст та особливості образу держави. Поняття «образ держави» має давню генезу в контексті розвитку теорії держави і права та політичної філософії. Генеза поняття утворює державу віддзеркалює його еволюцію від античних філософських обговорень до сучасних досліджень, де воно розглядається як складне та багатогранне поняття, що включає політичні, правові, соціальні та культурні аспекти держави.

Проблематика образу держави є комплексною та міждисциплінарною, тому потребує вивчення різних підходів до дослідження цієї теми. Кожен із підходів відповідно до предмету та методу відповідної науки по різному визначає поняття образу держави, що ускладнює формулювання єдиного його визначення. У роботі зазначені наступні підходи: філософський підхід, антропологічний підхід, психологічний підхід, просторово-географічний підхід та економічний (маркетинговий) підхід.

Описано основні складові поняття образу держави: політичний образ, економічний, соціокультурний образ, інноваційний образ, міжнародний образ.

Здійснено аналіз поняття «образу держави», відмежовано його від інших суміжних понять таких як «імідж держави» та «бренд держави», в результаті чого автором було надано авторське визначення поняття «образ держави».

Образ держави та імідж держави є поняттями, що співвідносяться, однак вони мають різний акцент та використовуватися в різних контекстах.

Взаємодія образу держави та іміджу держави виникає в тому, що спосіб управління може бути одним з інструментів формування іміджу. Якщо держава активно працює над вдосконаленням свого образу через конкретні дії та стратегії, це може впливати на те, як її сприймає міжнародне співтовариство, формуючи певний імідж.

Вказано, що важливу роль при дослідженні образу держави відіграють теорії походження держави, їх взаємозв'язок обґрунтований тим фактом, що теорії походження держави намагаються пояснити, звідки виникла держава та її місце у суспільстві, що впливає на сприйняття та концептуалізацію держави людьми в кожному конкретному суспільстві.

Наприклад, теорія соціального договору може вплинути на образ держави, розглядаючи її як інструмент забезпечення порядку захисту і прав громадян. Теорії походження держави можуть вплинути на спосіб, яким індивіди сприймають державу і формують образ держави.

Таким чином, взаємозв'язок між теоріями походження держави і образом держави виникає в тому, що теорії походження дають теоретичну основу для розуміння природи і ролі держави, що впливає на сприйняття держави суспільством і формування образу держави в уявленнях населення.

В контексті останніх подій в Україні звернуто окрему увагу на образ держави-агресора та держави-жертви. Так, їх образ вказує на сприйняття ролі та взаємодії між державами в міжнародних відносинах, особливо в контексті

конфліктів або нападів. У вищевказаному структурному зрізі образу держав звернуто увагу і на образи держав ворогів та союзників. Окрему увагу приділено дослідженню наддержав.

З огляду на те, що перші держави та право виникають ще у стародавньому світі, то дослідження становлення і розвитку образу держав здійснено відносно таких історичних епох, як: стародавній світ, середні віки, новий час та новітній час. Враховуючи неможливість стислого дослідження образу всіх держав у всі чотири вищевказані епохи, акцент у дослідженні зміщений здебільшого відносно держав на території України.

У розділі 2 Види образу держави та чинники які впливають на його формування зазначені чинники які впливають на формування образу держави та розроблена авторська типологія образів держави. Наголошено, що політична свідомість і культура є особливими чинниками при формуванні образу сучасної української держави адже забезпечують ефективний спосіб за допомогою якого громадяни беруть участь у політичному процесі й впливають на розвиток політичних інститутів та відповідних цінностей в Україні.

Системний аналіз запропонованих у сучасній науці визначень образу держави дозволив запропонувати його визначення як соціально-психологічного феномену, що є результатом відображення сутнісних характеристик держави, принципів та особливостей її функціонування в масовій політичній свідомості, вираженим у вигляді динамічної системи цінностей, уявлень, установок, очікувань, оцінок, детермінованих сукупністю екзогенно-ендогенних факторів.

Наголошено, що образ держави є ідеальною формою відображення в політичній свідомості населення діяльності державних інститутів влади у різних сферах внутрішнього та міжнародного життя, обумовлену менталітетом суспільства, національно-державною ідеєю, політичною свідомістю та культурою, а також національними інтересами.

Узагальнено, що політична культура активно впливає на формування образу держави в умовах воєнного стану. Включаючи в себе систему цінностей, переконань, практик і уявлень громадян щодо політики та держави, - політична культура в умовах воєнного стану є особливо важливою для вірного сприйняття та реакції на дії держави.

Якщо політична культура визначається патріотизмом, підтримкою держави та солідарністю з іншими громадянами, то в умовах воєнного стану ця культура може сприяти образу держави як захисниці, яка бореться за безпеку та права своїх громадян. У такому випадку, спільна патріотична культура може сприяти єднанню суспільства та підтримці влади.

З іншого боку, в разі, коли політична культура включає в себе критичний погляд на дії держави, то в умовах воєнного стану виявляється більша схильність до критики та обмеження дій влади. Відповідно, - громадяни можуть ставити питання про необхідність конфлікту, питати про стратегію дій та вимагати відкритості від влади.

Відтак, політична культура відіграє значущу роль у формуванні образу держави в умовах воєнного стану, і вона відповідно може сприймати або критикувати дії держави в контексті воєнного конфлікту.

Віднесено рекламу до інструментів формування образу держави, адже вона може вплинути на сприйняття та поведінку громадян, а також на відносини держави з іншими країнами та міжнародним співтовариством.

Зокрема вона може створити певний публічний образ державних структур які матимуть наслідком створення позитивного образу держави в цілому як в очах власних громадян так і світу. Вказане включає в себе промоцію культурних та історичних цінностей, які асоціюються з державою, а також відображення сучасних досягнень та переваг для громадян.

Рекламні кампанії можуть впливати на сприйняття держави на міжнародній арені загалом. Так, вони можуть показувати державу як місце інвестицій, туризму або співпраці, що цілком ймовірно приверне нових

іноземних інвесторів та туристів, сприятиме розвитку міжнародних відносин та міжнародній дипломатії.

З іншого боку реклама впливає на усвідомлення громадян щодо важливості громадянського суспільства. Вона дійсно може показати, як держава підтримує та розвиває громадянські ініціативи, чи враховує думку громадян і чи забезпечує їхні права та свободи.

Окрім того, вона відіграє значущу роль в публічній політиці, - реклама впливає на публічну політику шляхом сприяння обговоренню та висвітленню важливих питань, зокрема зміни клімату, охорони здоров'я, освіти та безпеки. Рекламні компанії можуть підтримувати державні програми та ініціативи.

Реклама впливає на самосвідомість громадян і почуття національної гордості. Вона заохочує громадян брати активну участь у житті держави, виявляти патріотизм та готовність служити громаді.

Також автором розроблено авторську типологію образів держави за наступними критеріями: 1) правовий, соціальний, політичний, економічний, міжнародний стан держави, 2) за мірою внутрішньої структурованості та автономії відносно середовища, 3) за визнанням народом, 4) за участю громадян у формуванні держави, 5) за ступенем інформатизації, 6) за сферою дії, 7) за взаємодією з навколишнім середовищем, 8) за ступенем полікультурності держави, 9) в залежності від показників економічної ефективності та конкурентоздатності економіки 10) по структурі зайнятості населення.

Одним із чинників формування образу держави автором зазначено глобалізацію. Описано яким чином глобалізація впливає на формування того чи іншого образу держави. Розкрито що, хоч глобалізаційні процеси і сприяють уніфікації, стандартизації та створенню наднаціональних правових механізмів однак варто відмітити і ті аспекти, які мають протилежний вплив на становлення образу держави, впливають на зміни в класичних характеристиках державного устрою.

У Розділі 3 Стан та перспективи формування образу сучасної держави

йде мова про образ держави у сучасній науковій доктрині зарубіжних країн, трансформацію образу держави в зарубіжному законодавстві та про образ сучасної української держави.

Доктринальні та практичні аспекти образу зарубіжних держав відрізняються один від одного залежно від їхньої історії, культури, географічного положення та багатьох інших факторів. Образ держави визначається не лише тим, як вона сама себе бачить, але й тим, як її бачать інші країни та міжнародне співтовариство.

Так, різні зарубіжні держави можуть мати власні політичні ідеології та доктрини, які визначають основні цінності і принципи, на яких базується їхнє політичне керівництво. Наприклад, одні держави можуть висувати ідеї лібералізму та індивідуальних прав, тоді як інші можуть більше акцентувати на консерватизмі чи соціалізмі. Доктринальні аспекти також включають в себе ставлення зарубіжних держав до міжнародних відносин. Вказане може охоплювати питання миротворчості, дипломатії, суверенітету та інші аспекти зовнішньої політики. Багато держав мають свої власні економічні доктрини та моделі, які визначають їхній підхід до ринкових справ та соціального забезпечення.

Практичні аспекти образу сучасних зарубіжних держав включають їх публічну політику, законодавство та правову систему, економічний розвиток, соціальні програми та державну службу, а також зовнішні відносини і міжнародну співпрацю.

Визначено ряд німецькомовних дослідників та визнаних науковців у галузі правознавства й політології, які вивчають і описують образ держави, а саме: Вебер М. (Weber Max), Габермас Ю. (Habermas Jürgen), Дей О'Коннор С. (Day O'Connor Sandra), Жан-Жак Руссо, Кельзен Х. (Kelsen Hans), Лассаль Ф. (Ferdinand Lassalle), Нассбаум М. (Nussbaum Martha), Сандстром К. (Sunstein Cass), Трайб Л. (Tribe Laurence), Фолк Р. (Falk Richard), Шмітт К. (Schmitt Carl).

Образ держави в зарубіжному законодавстві зазвичай визначено через ряд правових та конституційних положень, які описують природу, структуру та функції держави.

Вказано, що образ держави у практиці правозастосування визначається тим, як вона діє у питаннях правосуддя, дотримання законів та гарантування прав і свобод своїх громадян і інших суб'єктів права. Той чи інший образ держави може виникати внаслідок дій владних органів, законодавства та судової системи.

Одним з основних аспектів образу держави у правозастосуванні є її здатність забезпечувати захист прав та свобод своїх громадян. Суди, правоохоронні органи та інші правозастосувальні інституції відповідають за гарантування конституційних та законних прав громадян.

Так, образ держави у правозастосуванні включає в себе зобов'язання забезпечувати справедливість та рівність перед законом для всіх громадян. Незалежно від соціального стану, раси, релігії чи інших характеристик, всі мають право на справедливий судовий процес та рівний доступ до правосуддя.

Ключові слова: держава, сучасна держава, ознаки держави, образ держави, принципи та особливості функціонування держави, державна політика, міжнародні відносини, публічна влада, євроінтеграція України, підходи щодо розуміння образу держави, засоби масової інформації, людиноцентризм.

ABSTRACT

Volyanyuk T.A. The image of the state and its varieties. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 081 "Law" (08 - Law). - Odesa Law Academy National University, Odesa Law Academy National University. Odesa, 2023

The dissertation work, devoted to the determination of the theoretical-legal and practical aspects of the formation of the state and its varieties, is the first comprehensive general theoretical comparative (taking into account the experience of foreign countries) study of the varieties of the formation of the state in modern Ukrainian society.

In chapter 1. Historical-theoretical and methodological foundations of the image of the state, the author indicates the genesis of the concept of the image of the state, approaches to understanding the image of the state, the essence, content and features of the image of the state. The concept of "state image" has an ancient genesis in the context of the development of the theory of the state and law and political philosophy. The genesis of the concept of a state reflects its evolution from ancient philosophical discussions to modern studies, where it is considered as a complex and multifaceted concept that includes political, legal, social and cultural aspects of the state.

The problem of the image of the state is complex and interdisciplinary, so it requires the study of different approaches to the study of this topic. Each of the approaches, in accordance with the subject and method of the corresponding science, defines the concept of the image of the state in a different way, which makes it difficult to formulate a single definition of it. The following approaches are indicated in the work: philosophical approach, anthropological approach, psychological approach, spatial-geographical approach and economic (marketing) approach.

The main components of the concept of the image of the state are described: political image, economic, socio-cultural image, innovative image, international image.

An analysis of the concept of "state image" was carried out, it was distinguished from other related concepts such as "state image" and "state brand", as a result of which the author provided an author's definition of the concept of "state image".

State image and state image are related concepts, but they have different emphasis and are used in different contexts.

The interaction of the image of the state and the image of the state arises from the fact that the way of management can be one of the tools of image formation. If a state actively works to improve its image through specific actions and strategies, it can influence how it is perceived by the international community, forming a certain image.

It is indicated that theories of the origin of the state play an important role in the study of the image of the state, their relationship is justified by the fact that theories of the origin of the state try to explain where the state originated and its place in society, which affects the perception and conceptualization of the state by people in each specific society .

For example, the theory of the social contract can influence the image of the state, considering it as a tool for ensuring the order of protection and rights of citizens. Theories of the origin of the state can influence the way in which individuals perceive the state and form an image of the state.

Thus, the relationship between the theories of the origin of the state and the image of the state arises in the fact that the theories of origin provide a theoretical basis for understanding the nature and role of the state, which affects the perception of the state by society and the formation of the image of the state in the minds of the population.

In the context of recent events in Ukraine, special attention was paid to the image of the aggressor state and the victim state. Thus, their image indicates the perception of the role and interaction between states in international relations, especially in the context of conflicts or attacks. In the above-mentioned structural section of the image of states, attention was also paid to the images of enemy and allied states. Particular attention is paid to the study of superpowers.

Given the fact that the first states and law arose in the ancient world, the study of the formation and development of the image of states was carried out in relation to such historical eras as: the ancient world, the Middle Ages, the modern

and modern times. Given the impossibility of a concise study of the image of all states in all four of the above-mentioned eras, the focus of the study is mostly shifted to the states on the territory of Ukraine.

In Section 2, types of state image and factors that influence its formation, the factors that influence the formation of the state image are specified, and the author's typology of state images is developed. It is emphasized that political consciousness and culture are special factors in forming the image of the modern Ukrainian state because they provide an effective way by which citizens participate in the political process and influence the development of political institutions and relevant values in Ukraine.

A systematic analysis of the definitions of the image of the state proposed in modern science made it possible to propose its definition as a socio-psychological phenomenon, which is the result of the reflection of the essential characteristics of the state, the principles and features of its functioning in the mass political consciousness, expressed in the form of a dynamic system of values, ideas, attitudes, expectations, estimates determined by a combination of exogenous and endogenous factors.

It is emphasized that the image of the state is an ideal form of reflection in the political consciousness of the population of the activities of state institutions of power in various spheres of domestic and international life, determined by the mentality of society, the national-state idea, political consciousness and culture, as well as national interests.

In general, political culture actively influences the formation of the image of the state in the conditions of martial law. Including the system of values, beliefs, practices and ideas of citizens about politics and the state, the political culture of martial law is especially important for the correct perception and reaction to the actions of the state.

If the political culture is defined by patriotism, support of the state and solidarity with other citizens, then in the conditions of martial law this culture can contribute to the image of the state as a protector that fights for the security and

rights of its citizens. In such a case, a common patriotic culture can contribute to the unity of society and the support of the authorities.

On the other hand, if the political culture includes a critical view of the actions of the state, then in the conditions of martial law there is a greater tendency to criticize and limit the actions of the government. Accordingly, - citizens can ask questions about the necessity of conflict, ask about the strategy of actions and demand openness from the authorities.

Therefore, political culture plays a significant role in shaping the image of the state in the conditions of martial law, and it can, accordingly, perceive or criticize the actions of the state in the context of a military conflict.

Advertising is classified as a tool for shaping the state's image, because it can influence the perception and behavior of citizens, as well as the state's relations with other countries and the international community.

In particular, it can create a certain public image of state structures, which will have the effect of creating a positive image of the state as a whole both in the eyes of its own citizens and the world. This includes the promotion of cultural and historical values associated with the state, as well as the display of modern achievements and benefits for citizens.

Advertising campaigns can influence the perception of the state in the international arena in general. Yes, they can show the state as a place of investment, tourism or cooperation, which will most likely attract new foreign investors and tourists, contribute to the development of international relations and international diplomacy.

On the other hand, advertising influences citizens' awareness of the importance of civil society. It can really show how the state supports and develops civil initiatives, whether it takes into account the opinion of citizens and whether it ensures their rights and freedoms.

In addition, it plays a significant role in public policy - advertising influences public policy by promoting discussion and highlighting important

issues, including climate change, health, education and safety. Advertising companies may support government programs and initiatives.

Advertising affects citizens' self-awareness and sense of national pride. It encourages citizens to take an active part in the life of the state, to show patriotism and readiness to serve the community.

The author also developed an author's typology of images of the state according to the following criteria: 1) the legal, social, political, economic, and international state of the state, 2) according to the degree of internal structure and autonomy relative to the environment, 3) according to the recognition of the people, 4) according to the participation of citizens in the formation of the state, 5) by the degree of informatization, 6) by scope, 7) by interaction with the environment, 8) by the degree of multiculturalism of the state, 9) depending on indicators of economic efficiency and competitiveness of the economy, 10) by the structure of employment of the population.

One of the factors in the formation of the image of the state is identified by the author as globalization. It is described how globalization affects the formation of one or another image of the state. It is revealed that, although globalization processes contribute to unification, standardization and the creation of supranational legal mechanisms, it is worth noting that those aspects that have the opposite effect on the formation of the image of the state affect changes in the classical characteristics of the state system.

In Chapter 3, the state and prospects of the formation of the image of a modern state we are talking about the image of the state in the modern scientific doctrine of foreign countries, the transformation of the image of the state in foreign legislation, and the image of the modern Ukrainian state.

Doctrinal and practical aspects of the image of foreign states differ from each other depending on their history, culture, geographical location and many other factors. The image of the state is determined not only by how it sees itself, but also by how other countries and the international community see it.

Thus, different foreign states may have their own political ideologies and doctrines that define the basic values and principles on which their political leadership is based. For example, some states may promote ideas of liberalism and individual rights, while others may emphasize conservatism or socialism more. Doctrinal aspects also include the attitude of foreign states to international relations. This may cover issues of peacekeeping, diplomacy, sovereignty and other aspects of foreign policy. Many states have their own economic doctrines and models that determine their approach to market affairs and social security.

Practical aspects of the image of modern foreign states include their public policy, legislation and legal system, economic development, social programs and civil service, as well as foreign relations and international cooperation.

A number of German-speaking researchers and recognized scientists in the field of jurisprudence and political science who study and describe the image of the state have been identified, namely: Weber M. (Weber Max), Habermas Jürgen (Habermas Jürgen), Day O'Connor S. (Day O'Connor Sandra), Jean-Jacques Rousseau, Kelsen H. (Kelsen Hans), Lassalle F. (Ferdinand Lassalle), Nussbaum M. (Nussbaum Martha), Sandstrom K. (Sunstein Cass), Tribe L. (Tribe Laurence), Faulk R (Falk Richard), Schmidt K. (Schmitt Carl).

The image of the state in foreign legislation is usually defined through a number of legal and constitutional provisions that describe the nature, structure and functions of the state.

It is indicated that the image of the state in the practice of law enforcement is determined by how it acts in matters of justice, compliance with laws and guaranteeing the rights and freedoms of its citizens and other legal subjects. One or another image of the state may arise as a result of the actions of authorities, legislation and the judicial system.

One of the main aspects of the image of the state in law enforcement is its ability to ensure the protection of the rights and freedoms of its citizens. Courts, law enforcement agencies and other law enforcement institutions are responsible for guaranteeing the constitutional and legal rights of citizens.

Thus, the image of the state in law enforcement includes the obligation to ensure justice and equality before the law for all citizens. Regardless of social status, race, religion or other characteristics, everyone has the right to a fair trial and equal access to justice.

Keywords: state, modern state, signs of the state, image of the state, principles and features of the functioning of the state, state policy, international relations, public power, European integration of Ukraine, approaches to understanding the image of the state, mass media, people-centrism.

Список опублікованих праць за темою дисертаційного дослідження та відомості про апробацію дослідження

Публікації, в яких опубліковані основні результати дисертації:

1. Волянчук Т. А. Образ держави: генеза поняття та основні підходи до розуміння у сучасній науці. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 2. С. 305-310.

2. Волянчук Т. А. Політична свідомість і культура як чинники формування образу сучасної української держави. *Право та державне управління* : зб. наук. праць. 2023. № 2. С. 353-358. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.2.51>

3. Волянчук Т. А. Реклама як інструмент формування образу держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 697-700. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/172>

*Публікації, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації та
додатково відображають її наукові результати:*

4. Волянчук Т. А. Вплив моделей держав та епохи колонізації на становлення образу держави. *Розвиток сучасного права та держави в юридичній теорії та практиці* : матеріали Всеукр. круглого столу присвяч. 25-річчю Національного Університету «Одеська юридична академія» та 175-річчю Одеської школи права (м. Одеса, 25 листоп. 2022 р.). Одеса, 2022. С. 87-90.

5. Волянчук Т. А. Образ держави в зарубіжному законодавстві: на прикладі німецькомовних держав. *Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Осінні юридичні читання – 2022» (м. Вінниця, 24 листоп. 2022). Вінниця, 2022. С. 18-21.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОБРАЗУ ДЕРЖАВИ	
1.1. Образ держави: генеза поняття, основні підходи та методологія дослідження	11
1.2. Сутність, зміст та особливості образу держави	28
РОЗДІЛ 2. ВИДИ ОБРАЗУ ДЕРЖАВИ ТА ЧИННИКИ ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЙОГО ФОРМУВАННЯ	
2.1. Чинники які впливають на формування образу сучасної держави.....	61
2.2. Типологія видів образу держави.....	93
РОЗДІЛ 3. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ	
3.1. Образ держави у сучасній науковій доктрині зарубіжних країн	109
3.2. Трансформація образу держави в зарубіжному законодавстві.....	119
3.3.Формування образу сучасної української держави	145
ВИСНОВКИ	164
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	170
ДОДАТОК А.....	189
ДОДАТОК Б.....	191

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Проблематика образу держави є комплексною та міждисциплінарною, тому потребує вивчення різних підходів до дослідження цієї теми. Останнім часом у вітчизняній науці спостерігається підвищення інтересу до вивчення поняття образу держави, що викликано рядом факторів, серед яких прагнення України стати повноправним членом Європейського Союзу та НАТО. У контексті цих інтеграційних процесів велика увага зосереджена на формуванні позитивного образу та іміджу нашої держави як суб'єкта міжнародних відносин у тому числі серед держав-партнерів.

Поняття «образ держави» має давню генезу в контексті розвитку теорії держави і права та політичної філософії. Генеза поняття утворює державу, віддзеркалює його еволюцію від античних філософських обговорень до сучасних досліджень, де воно розглядається як складне та багатогранне поняття, що включає політичні, правові, соціальні та культурні аспекти держави. У теорії права «образ держави» вказує на спосіб, яким держава сприймається та сприймає себе в контексті своїх правових, політичних та соціокультурних характеристик. Вказаний образ може включати в себе концепцію, ідеологію, та цінності, які вступають у державу та її правову систему, а також сприйняття цієї держави внутрішньо та зовнішньо. Образ держави може бути важливим чинником для формування правових норм, політики та відносин як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Разом з тим добробут будь-якої держави залежить однаковою мірою як від міжнародного її іміджу, так і внутрішнього, пов'язаного з позитивним враженням про свою державу серед людей, які проживають на її території та/або є її громадянами.

Уявлення населення про державу визначальним чином впливає на поведінку громадян, ставлення до влади, виконання своїх обов'язків, участь в економічному, політичному та соціальному житті країни.

Теоретично поняття «образ держави» відображає спосіб, яким організована влада та управління в конкретній державі, визначає структуру та взаємовідносини між владними органами, а також розподіл компетенцій та повноважень у державному управлінні. Образ держави відображається через конституційні та правові рамки, які регулюють діяльність органів державної влади.

Україна прагне наблизити свою систему правосуддя, політичну систему та законодавство до європейських стандартів, що включає вступ до Європейського Союзу, ратифікацію ряду міжнародних угод і узгодження законодавства з європейськими нормами.

Україна проводить реформу децентралізації, яка передбачає передачу більшої кількості повноважень і ресурсів регіональним та місцевим органам влади, що сприяє більшій автономії місцевих громад і збільшенню впливу на прийняття рішень. В Україні активно діє громадянське суспільство у боротьбі за права та свободи, що включає роботу неприбуткових організацій, активістів і громадянських форумів. Відмічається прагнення співпрацювати з іншими країнами, особливо з європейськими партнерами, що включає участь у різних міжнародних організаціях, таких як ООН, Рада Європи та багатобічні договори. Докладаються зусилля до покращення інформаційної реформи України як демократичної та реформаторської країни. Відповідно медіа та громадськість грають важливу роль у формуванні цього образу.

Усі вищезазначені тенденції вказують на прагнення України до побудови сучасної, демократичної та прозорої держави, яка дотримується європейських цінностей та стандартів.

Усвідомлення громадянами своєї ролі у формуванні державної політики, включаючи знання про конституцію, закони, права та обов'язки, а також формування поглядів на головні політичні питання, державне будівництво відіграють значущу роль в утворенні образу демократичної, правової, відкритої та справедливої держави.

Теоретичною основою дисертаційного дослідження стали праці стародавніх мислителів таких як: Августин А., Аквінський Т., Арістотель, Макіавеллі Н., Овідій, Платон; наукові розробки таких зарубіжних авторів, як: Вебер М. (Weber Max), Габермас Ю. (Habermas Jürgen), Дей О'Коннор С. (Day O'Connor Sandra), Жан-Жак Руссо, Кельзен Х. (Kelsen Hans), Лассаль Ф. (Ferdinand Lassalle), Нассбаум М. (Nussbaum Martha), Сандстром К. (Sunstein Cass), Трайб Л. (Tribe Laurence), Фолк Р. (Falk Richard), Шмітт К. (Schmitt Carl); праці вітчизняних вчених: Антошина І.В., Гриник І.Я., Дзевелюк М.В., Долматов І.В., Дудченко В.В., Завальнюк В.В., Кальба Я.Є., Капустіна Н.Б., Крестовська Н.М., Купрієнко Д.А., Леньо П.Ю., Матвєєва Л.Г., Оборотов Ю.М., Орап М.О., Пасечник О.В., Рабінович П.М., Савелюк Н.М., Семченко О.А., Серебро М.В., Сухомлин Р.Г., Тихомирова О.Б., Хавула Р.М., Хазратова Н.В., Щурко О.М..

Вказані чинники, а також відсутність комплексного дослідження, обумовлюють актуальність обраної теми дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами та темами.

Роботу виконано в рамках наукових досліджень Національного університету «Одеська юридична академія» у контексті теми: «Правове та соціальне життя України у людиноцентриському вимірі в цифрову еру» на 2021-2025 роки (державний реєстраційний номер 0122U000266) а також в межах плану науково-дослідної роботи кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія» - «Право і держава ХХІ століття: генезис, сучасність, перспективи» на 2021-2025 роки та у межах плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія».

Мета і завдання дисертаційного дослідження відповідно до встановленого об'єкта (образ держави, як чинник формування державної політики, яка впливає на національний та міжнародний імідж) та предмета наукового дослідження (нормативне, теоретичне та практичне дослідження образу держави та його різновидів) полягає у формулюванні теоретичного

підґрунтя для подальшого вдосконалення правової регламентації та наукових напрацювань щодо образу держави та його різновидів з урахуванням досвіду зарубіжних держав.

Для досягнення визначеної мети в науковому дослідженні передбачено вирішити такі завдання:

- виявити стан дослідження нормативного та теоретичного регулювання образу держави та його різновидів;
- розкрити особливості розвитку образу держави та його різновидів;
- охарактеризувати образ держави та його різновидів та визначити місце образу держави в сучасному українському та зарубіжному суспільстві;
- розробити власну типологію образів держави;
- визначити поняття, функції та теоретичні основи правового й практичного регулювання образу держави та його різновидів;
- на підставі досвіду зарубіжних держав надати конкретні пропозиції та запропонувати напрями вдосконалення теоретичних та практичних основ правового закріплення образу держави та його різновидів.

Методи дослідження. Методологічна основа дисертаційної роботи зумовлена її метою, завданнями, об'єктом і предметом. У дисертаційному дослідженні використаний широкий спектр загальнотеоретичних і спеціально-наукових методів пізнання.

Зокрема, використовувалися такі методи пізнання: метод абстрагування – для оцінки місця образу держави в сучасному українському і зарубіжному суспільстві (розділ 3); для аналізу теоретичних основ образу держави в Україні та зарубіжних державах (розділ 3); метод аналізу – для дослідження сучасного стану вивченості проблем інституту образу держави (розділ 1, 2, 3); для виявлення спільних і відмінних рис у теоретичних підходах різних наукових доктрин; для оцінки сучасного стану правової регламентації інституту образу держави (розділи 2, 3); метод дедукції та індукції – для дослідження теоретичних основ регламентації інституту образу держави в Україні (підрозділи 1.2, 1.3, розділ 1); історико-правовий метод – для

з'ясування трансформації та розвитку доктринальних підходів до розуміння образу держави, а також для аналізу реалізації образу держави в практиці зарубіжних державах (розділи 1, 3); метод моделювання – під час формулювання пропозицій щодо надання визначень поняттям, розширення спектру теоретичного розуміння (розділи 2, 3); метод синтезу – для вирішення сформульованого в дисертаційному дослідженні наукового завдання в цілому (розділи 1, 2, 3); формально-логічний метод – для визначення основних понять юридичних конструкцій та для загального розуміння понятійних категорій (розділи 1, 2); системно-функціональний – для здійснення узагальнення та впорядкування різновидів образу держави (розділ 3); для аргументації необхідності подальшого вдосконалення чинного законодавства України щодо формування позитивного образу української держави (розділи 1, 2); порівняльний метод – для зіставлення практики зарубіжних держав щодо формування позитивного образу держави, формування висновків щодо вдосконалення організації образу української держави, а також порівняння теоретичних засад з його практичним утіленням (розділи 1-3).

У дисертаційному дослідженні розкриті наступні підходи розуміння образу держави: філософський підхід, антропологічний підхід, психологічний підхід, просторово-географічний підхід та економічний (маркетинговий) підхід.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дане дослідження є першою науковою працею, в якій сформульовано теоретичне підґрунтя для подальшого вдосконалення теоретико-правової регламентації образу держави з урахуванням досвіду зарубіжних держав. Ґрунтуючись на вирішенні зазначеного наукового завдання, сформовано такі висновки і пропозиції:

у перше:

– виокремлено критерії на підставі яких розроблено типологію видів образу держави;

- виявлено особливості трансформації, що вплинули на формування образу української держави;
- здійснено узагальнення і систематизацію поглядів вітчизняних і зарубіжних вчених щодо образу держави;
- доведено роль теорій походження держави щодо формування образу держави;

удосконалено:

- визначення образу держави як соціально-психологічного феномену, що є результатом відображення сутнісних характеристик держави, принципів та особливостей її функціонування в масовій політичній свідомості, вираженим у вигляді динамічної системи цінностей, уявлень, установок, очікувань, оцінок, детермінованих сукупністю екзогенно-ендогенних факторів;
- на підставі аналізу реалій сьогодення описано чинники, які, на думку автора, формуватимуть образ майбутньої України;
- наявну в правовій науці концепцію щодо розуміння існування образу української держави;
- теоретично обґрунтовано, охарактеризовано існування образу маріонеткових та квазі-держав;
- підхід щодо переліку головних ознак, які характеризують образ держави.

дістали подальшого розвитку:

- твердження, що представники економічного (маркетингового) підходу розглядають образ держави як конкурентний ресурс, використання якого може стати підґрунтям збалансованого розвитку країни та одним із шляхів збереження солідарності в суспільстві, запобігання соціально-класових конфліктів, захист національно-державних інтересів перед обличчям внутрішніх і зовнішніх загроз;

– доведено, що образ будь-якої держави знаходить своє вираження у тріаді таких необхідних ознак, як: територія, населення та публічна влада та їх наявність є фундаментальною.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані в:

– законотворчому процесі – з метою забезпечення теоретичного підґрунтя для подальшого вдосконалення та розробки змін до законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють державно-правові відносини щодо формування позитивного образу української держави;

– науково-дослідницькій, освітній діяльності – для вдосконалення якості освіти, науково-методичної, науково-педагогічної роботи в частині підготовки і викладання навчальних курсів; під час підготовки відповідних розділів підручників і навчальних посібників з навчальних дисциплін: «Загальна теорія права та держави», «Філософія права», «Сучасні правові системи»;

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертаційного дослідження обговорювались на кафедрі загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія», а також були оприлюднені та обговорювались на таких національних науково-практичних конференціях: всеукраїнської науково-практичної конференції «Осінні юридичні читання – 2022» (Вінниця, 2022); всеукраїнського круглого столу онлайн «Розвиток сучасного права та держави в юридичній теорії та практиці» присвяченого 25-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчю Одеської школи права» (Одеса, 2022).

Публікації. Основні положення дисертації знайшли своє відображення у 3 статтях, опублікованих в наукових фахових періодичних видання, а також у 2 тезах доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура дисертаційного дослідження складається з анотації (українською та англійською мовами), вступ, трьох розділів які містять сім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 192 сторінки, з яких основного тексту 169 сторінок, список використаних джерел 19 сторінок (184 найменування), додатки на 4 сторінках.

РОЗДІЛ 1.

ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ОБРАЗУ ДЕРЖАВИ

1.1. Образ держави: генеза поняття, основні підходи та методологія дослідження

Говорячи про феномен «образу держави» як достатньо складного та багатогранного політико-психологічного утворення, важливо спочатку визначити, що таке «образ» у системі знань психології, антропології, філософії, соціології та політології а також окреслити наповнення змісту поняття «держава», що використовувалося в даному науковому дослідженні.

Поняття «образ держави» має давню генезу в контексті розвитку теорії держави і права та політичної філософії. Генеза поняття утворює державу віддзеркалює його еволюцію від античних філософських обговорень до сучасних досліджень, де воно розглядається як складне та багатогранне поняття, що включає політичні, правові, соціальні та культурні аспекти держави.

У теорії права «образ держави» вказує на спосіб, яким держава сприймається та сприймає себе в контексті своїх правових, політичних та соціокультурних характеристик. Вказаний образ може включати в себе концепцію, ідеологію, та цінності, які вступають у державу та її правову систему, а також сприйняття цієї держави внутрішньо та зовнішньо. Образ держави може бути важливим чинником для формування правових норм, політики та відносин як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Теоретично поняття «образ держави» відображає спосіб, яким організована влада та управління в конкретній країні, визначає структуру та взаємовідносини між владними органами, а також розподіл компетенцій та повноважень у державному управлінні.

Образ держави відображається через конституційні та правові рамки, які регулюють діяльність органів державної влади.

Поняття «образ держави» визначає, яким чином приймаються рішення, які інститути мають владу, і як регулюються внутрішні та міжнародні відносини в країні, що є важливим для розуміння політичної системи, демократії, рівності та рівних прав громадян.

Ключовими подіями у генезі поняття образу держави відіграли стародавні філософські трактати та писемність. Зокрема Платон і Арістотель, розглядали державу та її ідеї про справедливість, справедливий устрій та права громадян, внесли свій внесок у формування поняття держави [7, с. 18].

В Середньовіччі поняття держави було тісно пов'язане з релігією та владою церкви (схоластики, такі як Овідій та Св. Августин, обговорювали природу держави та її місце в Божому плані) [1].

В Епоху Просвітництва філософи, такі як Джон Локк та Жан-Жак Руссо, розвивали ідеї соціального договору та прав людини, що мало великий вплив на формування поняття форми держави.

У сучасних політичних теоріях та соціальних науках поняття «образ держави» вивчається з точки зору політичної науки, правознавства, соціології та інших дисциплін, а також охоплює ідеї, цінності, структуру та функції держави в сучасному світі [65].

З огляду на існуючі тенденції та об'єктивні умови життя для кожного суб'єкта політичної, економічної та соціальної взаємодії у світі виникла необхідність формування образу держави. Разом з тим існують суттєві розбіжності у визначенні цього поняття як серед зарубіжних, так і вітчизняних науковців.

Разом з тим, на думку автора, дослідження феномену образу держави в межах будь-якого одного з перелічених вище напрямків не дозволило повною мірою розкрити сутність відповідного поняття та вимагає одночасного аналізу положень різних наук, предметом вивчення яких є образ

держави. Серед них: філософія, соціологія, психологія, політологія, економіка та ін.

Визначенню поняття образу держави присвятили свої наукові праці такі вітчизняні науковці, як Гриник І.Я., Долматов І.В., Кальба Я.Є., Купрієнко Д.А., Оборотов Ю.М., Орап М.О., Савелюк Н.М., Сухомлин Р.Г., Хавула Р.М., Хазратова Н.В., Щурко О.М. та інші.

Ряд цікавих сучасних досліджень показують, що існує зв'язок між певним типом образу держави та тим, яку роль людина виконує у суспільстві, а також між соціальною орієнтацією на домінування та підтримкою політики групової ієрархії. У даному дослідженні автор хотів звернути увагу на те, яким чином, базові уявлення особистості про себе та навколишній світ пов'язані з образом держави, а можливо, й виступають чинником його формування.

Проблематика образу держави є комплексною та міждисциплінарною, тому потребує вивчення різних підходів до дослідження цієї теми. Аналіз наукових праць, присвячених цій проблемі, дозволяють виділити наступні підходи до розуміння образу держави: антропологічний, психологічний, культурологічний, маркетинговий та соціологічний.

Кожен із підходів відповідно до предмету та методу відповідної науки по різному визначає поняття образу держави, що ускладнює формулювання єдиного його визначення.

Окрему увагу варто приділити **антропологічному підходу**. Образ держави в антропологічному контексті показує спосіб, яким індивіди в певному суспільстві сприймають, розуміють і концептуалізують державну владу та інституції. Такий образ включає в себе культурні, соціальні та історичні аспекти, які формують сприйняття держави як абстрактного поняття і як конкретного суб'єкта влади. Він може відрізнятися залежно від суспільства і впливати на спосіб, яким населення взаємодіє з державною владою завдяки законам, а також сприймає свої громадянські права і обов'язки.

Таким чином, образ держави може бути об'єктом антропологічного дослідження, яке розкриває різноманітні аспекти культурного контексту та соціальної динаміки, що впливають на сприйняття держави в конкретному суспільстві [53].

Уявляється, що антропологічний підхід до держави та державності на відміну від соціологічного або суто юридичного підходу дозволить актуалізувати проблеми гуманізації державної політики, захисту людини від жорстких політичних технологій, бездушної машини влади, з одного боку, і побачити «людське обличчя» у держави — з іншого. Такий підхід відкриває нетрадиційні шляхи до осмислення відносин особистості та державної влади і утвердити, нарешті, гасло, яке поки що залишається декларативним, про те, що не людина існує для держави, а держава для людини. Як видається, осмислення феномена демократичної правової соціальної держави може бути плідним напрямом для подальших пошуків у сфері антропології держави та державної влади [52].

Особливе місце серед наук, які вивчають поняття образу держави займає така наука, як філософія. На її теренах виникла, уточнювалась та удосконалювалась концепція поняття «образ». Філософія трактує образ як дещо причетне до способу існування людини. **Філософський підхід** до поняття образ пов'язаний із пізнанням реальності та виникає на межі суб'єктивного (психічного) та об'єктивного (трансцендентного).

Теоретичне осмислення поняття «образ» бере свій початок ще в епоху античності, а сам термін «образ» походить від грецького слова *eidos* (ейдос), яким в античній філософії позначали форму відображення й освоєння людиною зовнішнього світу.

Однак античні філософи трактують це поняття неоднозначно. Так, наприклад, представник Елійської школи Парменід у своєму вченні трактує «образ» як ознаку, дещо неіснуюче. Атомісти розуміють поняття «образ» як «відображення» предмета, яке фізично складається з атомів, але більш легких, ніж атоми самого предмета. Ксенофонт уважав, що «образ» мав

характер фізичної схожості («примари»), яка йшла від істинного предмету в очі та/або в душу людини [113, с. 135].

«Зокрема, Платон у своїй праці «Держава» вважав, що ідеальною є справедлива держава, якою управляють обдаровані і добре підготовлені, високоморальні люди, які дійсно здатні мудро керувати державою. Тобто фактично Платон вважав, що державою повинні управляти філософи, оскільки вони володіють найбільш високими моральними якостями. У свою чергу, визначальним принципом ідеальної держави вищезазначений мислитель вважав справедливість. Вищезазначена позиція ґрунтується на тому, що, керуючись справедливістю, саме держава вирішує найбільш важливіші завдання, які стоять перед суспільством, а саме: захист людей, забезпечення їх матеріальними, соціально-економічними цінностями, благами, створення умов для їхньої творчої діяльності та культурного розвитку» [106, с. 190].

На думку Платона, образ – це відображення певної речі. У діалозі «Софіст» [110] Платон виділяє два види образів – копії, претенденти, забезпечені подобою, а також хибні претенденти, що виникають на основі відсутності схожості, позначають відхилення або збочення – симулякри. Копія повинна бути подібною до ідеї речі – це образ, забезпечений подобою, а симулякр постає як копія копії, образ, позбавлений подоби. За Платоном, симулякр – це підробка копії, тобто копія копії, образ образу, знак знака. Платон намагається відрізнити поняття копії й симулякра одне від одного. Копія постає вимушеною, необхідною підробкою оригіналу, котра відображає, символізує внутрішню сутність свого референта. Симулякр же відтворює лише образну імітацію референта, сутнісно відрізняючись від нього [63, с. 116].

Дія симулякру розглядається у значенні «знаку», започаткованого у процесі сигналізації; він береться у значенні «костюму» або ще точніше «маски», що вказує на процес переодягання, в якому за межами маски існує ще й інша [127].

Погляд на образи як на прояв відтворюючої діяльності зберігся у середньовіччі.

Нового тлумачення вони отримали у працях Бруно, який стверджував, що людська уява сама є джерелом пізнання. Робота уяви передує розуму та створює його [133, с. 192].

Розвиваючи підходи до розуміння образу, Юм визначав його як усяку істину, яка нам доступна [145]. Як і Платон, Юм стверджував, що людське існування пов'язане зі світом за допомогою образів.

Вперше проблема образу була виділена в окрему тему на початку XIX століття. Гегель, розглядаючи поетичне мистецтво, заклав фундамент для теоретичних конструкцій наступних поколінь філософів.

У свою чергу Кант висловив тезу, що процес формування образу обов'язкова умова будь-якого знання. Він стверджував, що процес створення образів є як відтворенням, так і створенням. Кант помістив синтетичні категорії та процес створення образів трансцендентно по відношенню до розуму [100, с. 20-21].

Праці Канта дозволили помістити образи у центр сучасних теорій пізнання, мистецтва, буття та психології. Філософська думка перестала розглядати образи як копії чи копії копій та надала їм роль джерела змісту та нашого відчуття буття та реальності. Саме виникнення образів породжує нашу свідомість, яка у свою чергу дозволяє пізнати наш світ [140].

За допомогою **психологічного підходу** та аналізу суб'єктивних образів почав своє дослідження людського розуму З. Фрейд. На його думку психічний образ – це зліпок у свідомості особистості потягів та інстинктів. Вчений вважав, що психічні образи пов'язані з внутрішнім світом суб'єкта, а не із зовнішньою реальністю, у зв'язку з чим вони відображають особливості сфери несвідомого.

Саме образам З. Фрейд відводить роль репрезентаторів патологічних областей в особистісній сфері. У психоаналітичній традиції основними методами вивчення несвідомого є метод вільних асоціацій і метод аналізу

сновидінь, що ґрунтуються на роботі з образами. Відповідно до точки зору З. Фрейда, це єдиний спосіб відкрити прояви несвідомого у свідомості. Незважаючи на роботу з образами, З. Фрейд у своїх наукових працях практично не впроваджує це поняття, використовуючи поняття «враження», «переживання», «думка» і інші [36, с. 86].

Проте диспозиція категорії образу до аналізованих явищ має теоретичне та практичне підґрунтя. На думку З. Фрейда, те, що набуває суб'єкт в процесі свого життя і в результаті накопичення особистого досвіду при сприйнятті зовнішнього світу, стає його свідомістю. Поняття «образу» для психоаналітичного напрямку є теоретичною та емпіричною основою, виходячи з якої вибудовується система вивчення природи [36, с. 86].

Здатність психіки створювати образи дає особистості можливість переживання реальності, оскільки індивід живе у світі образів. У Юнга категорія образу безпосередньо пов'язана з поняттям архетипу. Вчений вперше використовує термін «архетип» 1919 році, в основі якого лежить ідея про деякі «первинні образи несвідомого», що збігаються з основними темами різних культур. Будучи родоначальником індивідуального образу, архетип насичує його власним життєвим досвідом, роблячи його усвідомленим. Юнг приписує образам те, що вони привносять усвідомлення в особистий досвід, з'єднують сфери свідомого і несвідомого. Образ є тим механізмом, який істотно насичує архетипи і перетворює їх із несвідомого у сферу свідомого. У психоаналітичному напрямі образ уперше стає об'єктом ґрунтового теоретичного осмислення [36, с. 87].

У сучасній українській психології поняття образу трактується як «суб'єктивна картина світу або його фрагментів», що «містить у собі самого суб'єкта, інших людей, просторове оточення і часову послідовність подій». Наголошується, що це поняття використовується у декількох своїх значеннях. Поряд із традицією, яка пов'язує з образом переважно перцептивні форми знання, існує синонімічне щодо категорії психічного відображення трактування [141, с. 292].

Системне поєднання різних напрямів і рівнів аналізу дозволило Боулдінгу визначити образ «сонцем» того, про що ми думаємо, що ми знаємо і що змушує нас поводитися саме так, як ми це робимо; а також розглядає його як такий рівень абстракції, з якого «всі сегменти нашого Всесвіту можна оглянути та впорядкувати» [98, с. 6-7].

На думку М. Орап, Н. Савелюк та Я. Кальби, така системна позиція чітко демонструє, що в основі конструювання будь-якого психічного образу лежать, поряд із психологічними, особистісними, індивідуальними, також і різні соціальні чинники [98, с. 7].

З огляду на зазначене О.М. Щурко вказує на базову роль архетипів, стереотипів і міфів у формуванні образу держави. Саме згадані утворення, на її думку, є тими «ключами», які одночасно як спрощують, полегшують сприйняття певного образу, так і «звужують його рамки» й формують «запрограмоване ставлення», пов'язане з досвідом попередніх поколінь. При цьому функціональні аспекти образу держави виявляються через:

- 1) відображення у свідомості людей;
- 2) відчуття, сприйняття, уявлення на чуттєво-емоційному рівні;
- 3) пізнання через розуміння, судження, інтерпретацію на раціонально-мисленнєвому рівні [144, с. 413].

Схожу позицію займає Н.В. Хазратова, яка визначає образ держави як складне багаторівневе утворення, репрезентативне як у свідомості, так і у несвідомому у вигляді певних перцептивних характеристик (риси держави, що сприймаються, атрибутуються) [134, с. 4].

С.І. Позняк до системи уявлень про державу включає три смисли, а саме: суспільство, регламентоване нормами і правами, уряд як множину органів адміністрування та територію. На його думку, ознакою демократичної політичної культури є формування уявлення про розрізнення, а не цілковиту тотожність суспільства і держави [107, с. 145].

«Держава є нічим іншим як простою асоціацією подібною до громади та будь якого органу самоуправління» [128, с. 187].

Таким чином, психологічний підхід до розуміння образу держави полягає у тому, що образ є певним синтезом двох основних компонентів: існуючого у масовій свідомості ідеального образу держави та реальних рис держави.

Займаючи проміжну позицію між реальною ситуацією та психологічним, емоційним очікуванням цільової аудиторії – реципієнтів образу, останній розширює можливості сприйняття об'єкта, при цьому тільки у заданому векторі, дозволяючи додумати окремі риси відповідного образу.

Інший, **просторово-географічний підхід** передбачає, що образ держави визначає її простір. Як зазначають Ю.М. Оборотов та І.В. Долматов усвідомлення світу виступає як безупинний просторовий розвиток, у рамках якого відбувається приватизація земель і формується образно-географічне бачення світу [96, с. 8].

Держава завжди існує в межах певної території і не може бути відділеною від неї. Тому в образі держави неодмінно присутні уявлення про географічне положення, які, власне і відображають географічний образ як це сукупність уявлень про простір, його наповнення, структуру, властивості його частин. Географічний образ є таким, що вбирає в себе найбільш важливі, яскраві знаки, символи та уявлення про простір.

Компонентами географічного образу, які мають значний вплив на образ держави загалом, є:

- а) розмір території держави,
 - б) географічне розташування (континенти, сторони світу тощо) та належність до певного геополітичного регіону;
 - в) географічні об'єкти: міста (особливо столиці), моря, річки, озера, гори тощо;
 - г) клімат, погодні умови; д) тваринний і рослинний світ; е) корисні копалини; є) екологічна ситуація (стихійні лиха та техногенні катастрофи)
- [78, с. 32-33].

Окрему увагу представники просторово-географічного підходу приділяють геополітичному образу держави.

В умовах постмодерну геополітика образів виступає як цілеспрямоване позиціонування та маніпулювання спеціалізованими географічними образами в ментально-географічному просторі. Серед фундаментальних геополітичних образів, пов'язаних з державним простором, є такі як «Європа», «Євразія», «Візантія», «Атлантика» та ін. [96, с. 9].

Геополітичний образ розглядають як окремий випадок географічного образу, розуміючи під ним сукупність уявлень про географічний простір, що формуються в результаті людської діяльності, пов'язаної з певним типом географічного простору – політико географічним, культурно географічним, соціально географічним, економіко географічним. Ці уявлення існують у вигляді компактних моделей певного типу географічного простору, створених для ефективнішого досягнення тих чи інших цілей. Необхідність осмислення способів конструювання таких моделей зумовлена можливістю оперувати не лише реальними географічними об'єктами чи їх поняттями, а самими географічними образами, які, відокремившись від реальних прототипів, живуть незалежно, так що на традиційний фізично географічний простір накладаються численні «шари» його образів, осібних за походженням, структурами, способами функціонування і спеціалізації. На певний політичний, фізичний і соціально економічний географічний субстрат, базу даних накладаються різні, різноманітні політико географічні та геополітичні уявлення, що інколи суперечать одне одному, – місцевого населення, військових, політичних і державних діячів, утворюючи складний конгломерат, систему політико географічних образів, яка реагує на зовнішні впливи і змінює при цьому свою конфігурацію та структуру. Тому сама влада можлива сьогодні не інакше, як серія певних наративних образно географічних стратегій, які, з одного боку, спираються на рівень розвитку географічних уявлень про певний простір, а з іншого – на специфічну політико ідеологічну спрямованість різного роду акцій (воєнних, політичних,

економічних, культурних), які здійснюються в цьому просторі різними зацікавленими силами чи державами [143, с. 139].

Як зазначає М. Шульга, географічний образ виникає внаслідок перетинання і взаємодії різних географічних та парагеографічних понять. Наприклад, культурологічних, історіософських, політологічних, економічних тощо. Отже, створений географічний образ одночасно є і модифікацією «старих» географічних знань, і новим географічним знанням, у якому географічний простір своєрідно «згорнутий» відповідно до певної мети чи ситуації.

Це означає, що географічні образи одних і тих же географічних об'єктів можуть набувати різних форм залежно від цілей і завдань їх творців чи умов створення. Завдяки різним географічним образам один і той же географічний простір може бути по різному представлений у свідомості людей. «В загальному смислі географічний образ – це сукупність яскравих, характерних згрупованих знаків, символів, ключових уявлень, які описують якісь реальні простори (території, місцевості, регіони, країни, ландшафти тощо)».

Особливістю географічного образу є його властивість, по-перше, інтегрувати два типи знання – процедурне, тобто знання того, як треба діяти, і декларативне, тобто сукупність минулого досвіду стосовно тих чи інших подій та дій. Друга особливість – здатність переводити досить складні структури сприйняття і опису географічного простору в прості та універсальні коди шляхом вилучення непотрібних (з огляду на поставлену мету) географічних знань про ті чи інші об'єкти. Крім цього, за допомогою географічного образу різночасові події та факти можуть бути розміщені в одночасовій просторовій структурі [143, с. 139-140].

У Г. Єллінека держава постає як безліч людей, які осіли на обмеженій частині земної поверхні, живуть під державною владою і пов'язані цією владою в єдине ціле. На його думку, помилково думати, що за допомогою юридичного методу можна пояснити державу як ціле. Зокрема, держава має

природну підставу: територію і населення в їх кількісних і фізичних властивостях. Тому певні природні умови і вплив території становить предмет не вчення про державу, а фізичної і політичної географії, які, однак, перебувають у зв'язку з юриспруденцією [4, с. 234].

Таким чином, географічний образ держави – це продукт формалізації, концентрації (стиснення) найбільш яскравих, характерних зосереджених знаків, символів, ключових уявлень, що описують реальні простори держави.

Основоположниками **економічного (маркетингового) підходу** до розуміння образу держави вважають Ф. Котлера та Д. Гертнера, які стверджують, що образ держави означає «сукупність вірувань та вражень людей щодо країни. Образ – це спрощення великої кількості асоціацій та інформації, пов'язаної з країною. Вони є продуктом розуму, який намагається обробляти та вибирати важливу інформацію з величезної кількості даних про країну» [167, с. 251].

С.Є. Петропавловська відповідно до запропонованої концепції виділяє наступні складові образу держави: сукупність емоційних і раціональних уявлень, які є наслідком зіставлення усіх ознак держави, а також власного досвіду та чуток, що впливають на створення певного образу [102, с. 54].

Узагальнюючи думки прихильників маркетингового підходу до образу держави О.В. Люльов вважає, що образ держави – це конкурентний ресурс, використання якого може стати підґрунтям збалансованого розвитку країни та одним із шляхів збереження солідарності в суспільстві, запобігання соціально-класових конфліктів, захист національно-державних інтересів перед обличчям внутрішніх і зовнішніх загроз [83, с. 52].

Далеко не останню роль у формуванні певного образу або уявлення про державу грають стереотипи. Яскраво це можна уявити на прикладі створення образу народів Африки в уявленні європейців. Це пояснюється великою різницею в кліматі, рослинному та тваринному світі, культурі та навіть в зовнішньому вигляді жителів обох континентів. Різницю в уявленнях про облік африканця не завжди можна пояснити рівнем знань про Африку,

результатами спостережень за її життям. В образі жителя Африки, який створювався мандрівниками, дослідниками, письменниками, обов'язково віддзеркалювались їх власні громадські позиції, різниця у ставленні до порядків у їх власній країні.

І ще один літературний стереотип Африки – це захоплюючі описи пейзажів та тварин, але без людей. Такий стереотип створював подвійний вплив. З одного боку, це дозволяло багато чого узнати про географію Африки, її природу. В той же час, коли залишалися без уваги корінні мешканці, створювалася невірна уява про майже незаселені або малозаселені території, що допомагало ідеї колоніального «розвитку», звільняло від моральної відповідальності за долю народів Африки.

Виходячи з вище зазначеного, можна сформулювати наступне твердження, що образ держави – це комплексне соціально-психологічне уявлення, яке формується у свідомості громадян, іноземних громадян, а також у держав на міжнародній арені, спираючись на певні соціальні, економічні, політичні, екологічні факти, що є результатом відображення сутнісних характеристик держави, особливостей її функціонування в свідомості, яке виражене у вигляді цінностей, уявлень, установок, очікувань, оцінок, детермінованих сукупністю екзогенно-ендогенних факторів.

Спираючись на факти, виділяємо **основні складові поняття образу держави:**

- Політичний образ – це сприйняття та враження про політичні аспекти країни, які формуються в свідомості громадян, іноземних партнерів.
- Економічний образ – це комплекс вражень та уявлень про економічний стан та розвиток країни, які складаються в свідомості громадян, бізнес-спільноти та іноземних партнерів. Економічний образ відображає загальний рівень економічної активності, інноваційність, ефективність господарювання та інші аспекти економічного життя країни.

- Соціокультурний образ – відображає сприйняття та враження про соціокультурні аспекти життя країни, включаючи її культуру, суспільство, традиції, мову, мистецтво та інші аспекти соціокультурного життя.

- Інноваційний образ – відображає сприйняття та враження про ступінь інноваційного розвитку та технологічного прогресу у країні. Цей образ формується на основі інноваційних досягнень, досліджень і розвитку новітніх технологій, які здійснюються у різних галузях.

- Міжнародний образ – відображає враження та ставлення інших країн, міжнародних організацій та глобальної громадськості до цієї країни. Цей образ формується на основі зовнішньої політики, участі в міжнародних відносинах, дипломатичних взаємодій, а також впливу на світових етапах.

Поряд із поняттям «Образ держави» слід розглядати такі поняття як «Бренд держави» та «Імідж держави».

В сучасному науковому пізнанні сутності образу держави вагому роль відіграє її дослідження через семіологію і семантику (наприклад, часто під образом держави розуміють її імідж бо ж бренд чи репутацію) даного терміну.

Образ держави та імідж держави є поняттями, що співвідносяться, однак вони можуть мати трохи різний акцент та використовуватися в різних контекстах.

Образ - це сприйняття або уявлення, яке формується в усвідомленні однією людиною або групою людей про щось або когось. Образ відображає особисту або колективну думку, почуття й уявлення про державу. Він може бути суб'єктивним і різним для різних людей. Образ держави формується на основі різноманітних факторів, таких як її зовнішня політика, економічна ситуація, культурна спадщина, географічне розташування та взаємодія з іншими країнами.

Поняття «імідж держави» виникло після 1950 року і було пов'язане з розвитком глобалізації, масових комунікацій та взаємодії міжнародних акторів та здатності впливати на світову суспільну думку. Імідж держави

може формуватися за допомогою дипломатичних зусиль, громадських відносин, культурних обмінів, рекламних цілей та інших стратегій, спрямованих на створення певного враження про країну.

Імідж держави може об'єктивно формуватися через політичну, економічну, культурно-спортивну, науково-освітню, туристичну складові. Також імідж можна виокремити як:

1. негативний;
2. позитивний;
3. сталий;
4. змінюваний [172].

Імідж держави відображає основні цінності та повідомлення, які передають бажане повідомлення про державу. В ідеалі імідж планується, розробляється та керується з метою створення певного сприйняття серед певної аудиторії. Імідж може використовувати рекламу, маркетингові кампанії, позиціонування, брендування та інші стратегії для створення бажаного враження [119, с. 19].

Взаємодія образу держави та іміджу держави виникає в тому, що спосіб управління може бути одним з інструментів формування іміджу. Якщо держава активно працює над вдосконаленням свого образу через конкретні дії та стратегії, це може впливати на те, як вона сприймає міжнародне співтовариство, формуючи певний імідж. Образ держави є ширшим поняттям, враховуючи багато аспектів, у той час як імідж може бути конкретною, вибраною стороною взаємодії зі світом.

Однак, вагомою є роль визначення образу держави синтез таких складових як існування у масовій свідомості ідеального образу держави, а також реального стану держави на міжнародній арені.

Водночас, образ держави може бути сформованим навмисно, що являє собою певну технологію, яка в своїй основі має певні установки, тенденції, властивості та закони, які зазвичай можуть бути нав'язані органами державної влади.

В контексті вищезазначеного, на теперішній час глобалізації та інформатизації образ держави являє собою певний засіб для досягнення окремих цілей. Зокрема, образ держави впливає на можливості держави досягати певні стратегічні цілі на міжнародній арені, можливості захищати національні інтереси (для прикладу актуальним є сучасний образ української держави, завдяки якому міжнародні партнери підтримують Україну в її обороноздатності), а також на формування перспективних умов для реалізації власних здобутків та потенціалу через взаємодію з міжнародною спільнотою.

Поряд із поняттями «образ» та «імідж» також широко використовується поняття «Національний (державний) бренд» – загальна сукупність сприйняття нації (країни) у свідомості міжнародних зацікавлених сторін, що має наступні елементи: люди, місця (території), культура і мова, історія, їжа, мода, відомі люди, глобальні бренди та ін. [158]

Важливою ознакою, характеристикою державного бренду і відмінністю від комерційних брендів є його відносна, проте досить велика незалежність від тих, хто працює безпосередньо над його створенням в системі державного управління, і не є легко контрольованим. Державний бренд формується у свідомості великої кількості людей у всьому світі, і містить у собі характеристики великої кількості і людей, залежить від їхнього сприйняття і в короткостроковій перспективі важко змінити [176].

Із вище зазначеного можна прийти до висновку, що наразі проблемою для образу держави є те, що питання ніким не досліджувалася в повному обсязі. Поняття «образ» формувалося уривчасто.

В закордонних джерелах дослідники не виокремлюють такого загального поняття як образ держави, тоді як говорять про стосунки особистості та політичних відносин за допомогою таких слів як «attitudes», «prejudices». Сучасні дослідження намагаються знайти кореляції між особистісними властивостями – темпераментом, рисами характеру, та політичними поглядами та поведінкою. Зокрема, у пошукових іноземних сайтах можна легко знайти досить велику кількість досліджень на одну і ту ж

тему – наскільки фактори особистості за методикою «Велика п'ятірка» впливають на політичну свідомість людей. При цьому, більшість даних цих досліджень демонструють високу кореляцію між рисами особистості та політичною ідеологією [159].

Власне в нашому дослідженні використаний широкий спектр загальнотеоретичних і спеціально-наукових методів пізнання.

Зокрема, використовувалися такі методи пізнання:

- метод абстрагування – для оцінки місця образу держави в сучасному українському і зарубіжному суспільстві; для аналізу теоретичних основ образу держави в Україні та зарубіжних державах;

- метод аналізу – для дослідження сучасного стану вивченості проблем інституту образу держави; для виявлення спільних і відмінних рис у теоретичних підходах різних наукових доктрин; для оцінки сучасного стану правової регламентації інституту образу держави;

- метод дедукції та індукції – для дослідження теоретичних основ регламентації інституту образу держави в Україні;

- історико-правовий метод – для з'ясування трансформації та розвитку доктринальних підходів до розуміння образу держави, а також для аналізу реалізації образу держави в практиці зарубіжних державах;

- метод моделювання – під час формулювання пропозицій щодо надання визначень поняттям, розширення спектру теоретичного розуміння;

- метод синтезу – для вирішення сформульованого в дисертаційному дослідженні наукового завдання в цілому;

- формально-логічний метод – для визначення основних понять юридичних конструкцій та для загального розуміння понятійних категорій;

- системно-функціональний – для здійснення узагальнення та впорядкування різновидів образу держави;

- для аргументації необхідності подальшого вдосконалення чинного законодавства України щодо формування позитивного образу української держави;

- порівняльний метод – для зіставлення практики зарубіжних держав щодо формування позитивного образу держави, формування висновків щодо вдосконалення організації образу української держави, а також порівняння теоретичних засад з його практичним утіленням.

1.2. Сутність, зміст та особливості образу держави

Досліджуючи питання образу держави, можна говорити, що «сьогодні спостерігається тенденція того, що все більша кількість людей зацікавлена в збереженні своєї ідентичності та культурних особливостей своїх країн. Особливості регіону, певних національних традицій, історичної пам'яті народу, ідеології та світогляду створюють цілісний образ, на основі якого ідентифікують певну державу серед усієї світової спільноти.

За останні півстоліття технологічного прогресу, інформаційних війн та розповсюдження мережі «інтернет» по всіх континентах, виокремилися певні тенденції не тільки українського, а й загальносвітового, розвитку, серед яких можна окремо виділити перехід до постінформаційного суспільства, розширення масштабів міжкультурної взаємодії та необхідності збереження культурної ідентичності.

Використання поняття «образ» стосовно держави з 50-х років минулого сторіччя одержало поширення при аналізі міжнародних відносин. Пріоритет у його застосуванні для пояснення причин ворожості у відносинах між державами належить К. Боулдингу. Він же довів існування національних образів «інших» держав у міжнародній системі».

Феномен образу держави – це комплекс психологічних, соціокультурних, інституціональних та символічних аспектів, які створюють специфічне сприйняття та сприйняття держави в суспільстві та серед громадян. Це не просто юридичний або політичний концепт, а складна

сукупність уявлень, переконань, стереотипів і асоціацій, пов'язаних з ідеєю держави.

Основні аспекти феномену образу держави включають:

1. Символіка: держава часто має символіку, таку як герб, прапор, гімн, а також інші символи, які відображають її ідентичність і сприймаються як важливі елементи національної культури.
2. Історія: історія держави, включаючи події, які її формували, і визначні моменти, впливає на образ держави. Історичні досягнення і провалі визначають сприйняття держави як сутності.
3. Лідерство і політична фігура: лідери, які представляють державу, можуть впливати на образ держави в міжнародній спільноті та серед громадян. Вони відіграють роль в створенні публічного враження про державу.
4. Культурні цінності: культурні цінності, традиції та ідентичність суспільства впливають на сприйняття держави. Держава може відображати або сприймати культурні особливості.
5. Публічна думка: образ держави формується на основі публічної думки, включаючи переконання громадян, їхні ставлення до влади, державних інституцій і політичних рішень.
6. Зовнішні відносини: роль держави на міжнародній арені, її відносини з іншими країнами і міжнародними організаціями також впливають на сприйняття держави.

Феномен образу держави важливий, оскільки він може мати великий вплив на політичні процеси, зовнішню політику, співпрацю з іншими державами, а також на публічну підтримку чи недовіру владі.

Відображаючи внутрішню та зовнішню репутацію, образ держави може визначити її успіхи в різних сферах, включаючи політику, економіку та культуру.

Феномен образу держави продовжує залишатися маловивченою сферою державознавчого знання, який за логікою наукових досліджень варто почати вивчати із самого поняття «держави».

Загалом, термін «держави» традиційно пов'язують із латинською мовою Європи, яка формувала європейську цивілізацію. Так, під терміном «держави» розумілася партійна приналежність будь-якого правителя епохи ренесансу (відродження), в подальшому під даним терміном розумілася і будь-яка влада над людьми (наприклад, політичний стан суспільства у Н. Макіавеллі) [121, с. 304-322] та ін.

Водночас, поняття «держави» поширилося до XIX століття Європою у зв'язку з її фактичним утворенням на місцях (щодо Європи, то спочатку в Іспанії (*estado*) та Франції (*état*), пізніше в Німеччині та інших складових території Європи).

Передусім в сучасній українській літературі поняття «держави» пов'язують з італійським політичним мислителем Нікколо Макіавеллі, який його вперше вжив у XVI столітті. При цьому, до отримання вказаного визначення вона існувала ще певне тисячоліття раніше [84, с. 48].

Однак, варто наголосити, що в сучасних академічних колах європейських держав (наприклад, за проф. Томасом Егенспергером [156, с. 45]) поняття «держави» вивчається ще з епохи ренесансу, яка маючи своєю ідейною течією гуманізм сприяла формуванню позиції щодо утвердженню поваги до гідності та розуму людини, права людини на щастя, прояв здібностей та почуттів. Саме розвиток ідейної течії гуманізму мав наслідком формування квазі-партій або ж об'єднань, які забезпечували б реалізацію основних постулатів гуманізму епохи ренесансу.

Становлення необхідності утвердження інституту «держави» пов'язують з ідеями італійських філософів Джованні Піко делла Мірандола [104, с. 265, 248] (1463-1494) та Марсіліо Фічіно [135, с. 90] (1433-1499).

За таких обставин, держава як соціальне явище існувала і до сталого утвердження терміну «держави», проте часто в літературі

використовувалися терміни «країна» (порівнюються можливості не лише правового, але і географічного значення на кшталт рівнини, гірської країни, розселення та ін.), «стан» (соціальний), «партійна приналежність» та ін., які означали те ж саме явище. Таким феноменом була структурна особливість території та заснований на цій території ліберальний політичний стан [21].

На теперішній час, з точки зору юридичної науки всі ці поняття не є тотожними з поняттям «держава», яке означає ще й управління населенням через здійснення владних повноважень, формування політичної організації життя суспільства, а також дією законів, нормативних актів, системи притягнення до відповідальності за невиконання таких нормативних актів держави.

В юридично-правовому контексті розуміється також і як певна територія, яка отримала чітко визначені і визнані іншими державами кордони, має державний суверенітет (або ж перебуває у складі інших держав, наприклад федерації). Зазвичай державами називають і окремі адміністративні або ж автономні частини окремої держави (держава в державі). Так, наприклад, складовою Іспанії є Країна Басків [89, с. 70], а автономною складовою України є Автономна республіка Крим [62].

Важливу роль при дослідженні образу держави відіграють теорії походження держави, їх взаємозв'язок обґрунтований тим фактом, що теорії походження держави намагаються пояснити, звідки виникла держава та її місце у суспільстві, що впливає на сприйняття та концептуалізацію держави людьми в кожному конкретному суспільстві.

Наприклад, теорія соціального договору може вплинути на образ держави, розглядаючи її як інструмент забезпечення порядку захисту і прав громадян. Теорії походження держави можуть вплинути на спосіб, яким індивіди сприймають державу і формують відповідний образ держави.

Таким чином, взаємозв'язок між теоріями походження держави і образом держави виникає в тому, що теорії походження дають теоретичну

основу для розуміння природи і ролі держави, що впливає на сприйняття держави суспільством і формування образу держави в уявленнях населення.

Походження держави на теперішній час розглядається на підставі окремих теорій виникнення та розвитку держави, зокрема до таких найчастіше відносять: теологічну теорію, патріархальну теорію, теорію суспільного договору, теорію насильства, психологічну теорію, класову та космічну теорії. Також виділяють такі теорії та концепції походження держави як: міфологічні і релігійні концепції, расова теорія, патріархальні і патерналістські концепції, органічні концепції, теорія юридичного позитивізму, природно-правові (договірні) концепції, психологічні концепції, лібертарно-юридична теорія, патримоніальна теорія та теорія стаціонарного (осілого) бандита [8, с. 63].

Автором теологічної теорії вважають Тому Аквінського. Будучи теологом (богословом) керуючись теорією двоїстої істини, яка визначала в тому числі й існування науки та теології у їх взаємозв'язку, він пояснював основні владні процеси всесвіту ґрунтуючись на науці. Так, Аквінський порівнював роль глави держави із роллю Бога у світі, відмічав, що як і Бог встановив певний порядок у всесвіті так само і голова держави передусім повинен забезпечити певний порядок з метою подальшого здійснення управління. Визначальною формою правління Аквінський вважав монархію через її схожість із правлінням Бога у його одноманітності, усталеності та надійності [184].

Фактично теократична держава є такою у якій державна влада належить релігійним установам, основним джерелом права вважаються релігійні писання, соціальні та релігійні норми превалюють над нормами права.

На теперішній час до теократичних держав світу варто відносити Іран, Саудівську Аравію, Марокко, Ватикан (теократична монархія), Непал.

В окремий історичний період до теократичних держав відносили Омеядський халіфат з його поширенням в межах сучасних Вірменії, Грузії,

Афганістану, Лівії, Марокко, Іспанія, Ізраїль та ін., Аббасидський халіфат – сучасні території Іраку, Ірану, Єгипту, південна частина Середньої Азії, Північна Африка та ін., Папську область (інші назви папська держава, церковна держава) територія якої нині розташована в межах сучасних Італії та Ватикану.

Існування патріархальної теорії здебільшого пов'язують із працями Арістотеля, Конфуція та Платона. Вони відмічали, що людина, будучи соціальною істотою, якій притаманне існування в колективі та яка потребує взаємних комунікацій з іншими представниками суспільства, – прагне до створення сім'ї. Саме по собі створення сім'ї призводить до її збільшення та, як наслідок, розростання історичного розвитку сім'ї (декількох сімей, племен, союзів племен, народностей) до масштабів держави.

Отже, патріархальна теорія визначає походження держави на підставі створення сім'ї, ототожнюючи голову сім'ї з главою держави, а членів сім'ї з суспільством в цілому. Найбільш поширеним є твердження Конфуція про те, що держава є великою сім'єю, відносини у якій ґрунтуються на прикладі сімейних за яких молодші члени сім'ї повинні слідувати рішенням старших [129, с. 459-460].

Здебільшого вказана теорія була визначальною у монархічних державах, у яких монарх не лише наділявся широким колом прав, але й виконував обов'язок берегти і опікуватися підвладними.

Однак, вказана теорія на практиці не виявляється життєздатною, оскільки не може пояснити виникнення більшості держав з різноманітністю еволюції населення та різними расами, що не можуть бути однією сім'єю чи одним племенем.

Варто відмітити, що однією із основ патріархальної теорії є державний патерналізм. При цьому прояви патерналізму тією або іншою мірою притаманні будь-якій державі, а без певної державної опіки не може існувати будь-яке цивілізоване суспільство.

Природними функціями сучасної держави є перерозподіл доходів, соціальна підтримка вразливих верств, забезпечення безпеки громадян тощо. За великим рахунком, патерналізм і є основою соціальної держави.

Сучасні автори наголошують на існуванні «нового» патерналізму, характерного для високорозвиненого капіталістичного суспільства: «Його основними характеристиками є: акцент на сприятливих можливостях, панування меритократичного суспільства (засада управління, згідно з котрою керівні посади повинні посідати більш здатні люди, незалежно від соціального або економічного походження); наголос на найбільш можливій трудовій зайнятості членів суспільства за рахунок здійснення нового менеджеріалізму та нового менеджменту людських ресурсів; впровадження стратифікованої системи при здійсненні державної соціальної політики із підтримування добробуту, за якої фаворитами є ті, хто працює; активізація ролі людського і соціального капіталів, у т.ч. різноманітних громадянських ініціатив, що розвиваються за умов глобалізації; проведення групового страхування на базі публічного/індивідуального партнерства; запровадження державної політики щодо якомога повнішого соціального залучення та втягнення бідних, девіантних тощо» [126].

Менталітет патерналізму (надії на опіку з боку влади) були культурним фоном і нормою життя як при самодержавстві, так і за радянських часів, і певною мірою залишаються у сучасній суспільній свідомості.

Характерними рисами сучасного українського патерналізму є поєднання все ще значних очікувань населення державної опіки з високим рівнем недовіри до інститутів влади, а також відсутність головного атрибуту патернальної держави – панівної загальнонаціональної ідеї.

Після набуття незалежності Україна проголосила курс на лібералізацію суспільних відносин. Розпочалися певні зміни, що були ознаками відходу держави від традиційно патерналістських форм відносин «держава – народ».

Відбулась реформа пенсійного забезпечення, впроваджено адресні види соціальної допомоги, ліквідовано централізовані фонди суспільного споживання, які становили основу соціального забезпечення. У сфері захисту від соціальних ризиків виникли фонди соціального страхування – автономні, відділені від державного бюджету та засновані на страхових солідарних принципах.

Зміни торкнулися системи освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, ідеологічної сфери (значне послаблення цензури, майже повна відсутність визначеної державної ідеології), державного управління, регулювання цін і тарифів, заробітних плат тощо; здійснювалась військова реформа.

Проте, незважаючи на значні зміни у сучасних суспільних відносинах, поряд із залишками елементів старої (радянської) системи стосунків залишається і значна частка патерналізму. Зокрема, у системі соціальної підтримки досі наявний цілий комплекс державних допомог, пільг та послуг, які надають за категорійним принципом, без урахування ступеня та факту нужденності. Державна соціальна допомога в основному обмежується виплатами, без застосування активних механізмів виходу із проблемної ситуації, що призводить до зниження соціальної та економічної активності громадян і поширення утриманських настанов та патерналістських очікувань.

Про поширення утриманських настроїв красномовно свідчить багатократне зростання кількості «одиноких матерів», які претендують на отримання допомоги, та розширення контингентів пільговиків. Про низьку активність щодо пошуку виходу зі стану нужденності свідчить значна тривалість перебування у програмах соціальної допомоги.

Сучасна ситуація в Україні потребує перенесення акцентів соціальної політики на активні форми соціальної підтримки, модернізацію системи освіти, яка має стати ефективним соціальним ліфтом для людини; створення умов для розвитку підприємницької активності, забезпечення умов для

гідної праці, поширення механізмів соціального партнерства, та, в решті-решт – проведення політики щодо викорінення психології утриманства, відновлення суспільної довіри, соціальної активності та відповідальності.

За таких обставин, хоча патріархальна теорія не є життєздатною, однак окремі її елементи до теперішнього часу використовуються (державний патерналізм).

Так, значну роль відіграє інститут сім'ї, утвердження правопорядку через підпорядкування владі, організація суспільства за принципом колективного підпорядкування обраній в демократичних державах владі.

Враховуючи вище викладене, образ патріархальної держави відображає суспільно-політичну систему, в якій влада та контроль перебувають у руках обмеженої групи. Патріархальна держава відзначає глибоку різницю між державами, де чоловіки мають більше можливостей прав, а жінки та діти підкоряються владі та впливові на чоловіків.

Така система може базуватися на традиційних цінностях та обрядах і часто включає в себе відповідні соціокультурні практики, які підтримують і підсилюють патріархальну ієрархію та смертну нерівність.

До яскравих представників теорії суспільного договору варто віднести Гроція, Гоббса, Локка та Руссо.

Змістовна сутність теорії суспільного договору полягає у необхідності укладення населенням певного договору чи то угоди з метою регулювання та забезпечення основних прав та свобод суспільства, яке існує у його природному стані (природним станом вважається добродесність, а наслідком цивілізаційних процесів вважається злочинна діяльність спрямована на обмеження прав окремих індивідів). Фактично, суспільним договором також створювалася держава з метою уникнення непорозумінь та протиріч у суспільстві [19].

Отже, за вказаною теорією держава була створена після існування населення в його природному стані, через відповідні домовленості суспільства про передачу управлінської влади та частину своїх природних

прав окремим правителям з метою отримання або збереження від посягань окремої категорії прав.

Загалом, держава будучи продуктом людської діяльності повинна була забезпечити права та свободи в своїх межах.

Хоча вказаною теорією неможливо повною мірою визначити створення держав, однак вона має право на існування і частково суспільний договір відіграв значущу роль у створенні ряду держав світу та загалом у державному будівництві. Зокрема, Конституція США закріплює договір між народами, які проживають в державі (визначено відповідні цілі, як то організація внутрішнього спокою, спільна оборона, загальне благополуччя та ін.) [154].

За таких обставин, теорія суспільного договору визначає необхідність обмеження волі окремих індивідів з метою уникнення свавілля населення, дотримання загального благоденства, суспільного миру, стану взаємних поступок і найголовніше – наявність відповідної домовленості про такі самообмеження [32].

Обмеживши свою природну волю, населення передає права управління державі або владним колам чи то окремому монарху.

Отже, теорія суспільного договору намагається пояснити, звідки розвивається держава і яка її роль в суспільстві. Вказана теорія дає теоретичну основу для формування уявлення про образ держави та її відносини з громадянами.

Теорія насильства представниками якої вважаються Гумпилович, Дюрінг, Каутський, та Опенгеймер полягає у тому, що суспільний розвиток досягається через боротьбу суспільства за існування. Така боротьба породжує підкорення та створення владного примусу, що є державою [103, с. 13].

Отже, держава за даною теорією виникла як наслідок стратифікації суспільства з наявністю пануючого класу, завоювання народів, підкорення слабкіших сильнішим. Держава, від імені якої виступає владний апарат,

відповідно необхідна і створюється для управління підкореними, тримання їх у покорі, застосування насилля та покарань виступає основою економічної влади. За насильницькою теорією образ держави поставав варварським.

Елементи насильницької теорії розповсюджувалися практично відносно кожної держави, лише на території України насильницьким шляхом населення перебувало і у складі Золотої Орди і в межах царської Росії, і деякою мірою під протекторатом Польщі.

За таких обставин, виникнення держави як наслідок ведення воєн, насильницьких підкорень одних племен іншими, існування домінуючих (завойовників) та підлеглих (переможених), а також внутрішнього насилля через стратифікацію відображає теорію насильства.

Таким чином, насильницька теорія походження держави формувала її образ, розглядаючи державу як результат насильства і підкорення. Згідно з цією теорією, держава вимагає від необхідності забезпечити порядок і стабільність у суспільстві, але фактично ця стабільність досягається владою та контролем.

Образ держави, який формується в результаті насильницької теорії, може бути сприйнятим як організація, яка керує владою та контролем над суспільством, використовуючи при цій силі і насильство для забезпечення свого впливу.

Образ держави, який формується через насильницьку теорію, підкреслює що саме держава використовує для здобуття і збереження влади та впливу для користі влади або правлячої еліти [85].

Зазначений образ держави забезпечує відповідність між владою та громадянами, де влада має вирішальну перевагу та може використовувати силу для забезпечення своєї стабільності та влади.

Психологічна теорія походження держави підтримувалася Г. Тардом, Дж. Фрезером.

Психологічна теорія ставить виникнення держави в залежність від властивостей людської психіки, за яких людина має потребу підкорятися і керувати, наслідувати і бути ідейним натхненником, бути лідером та підлеглим та ін. За вказаної теорії людська психіка, підсвідомість налаштована на можливості пристосування до різних соціальних ролей, а також грає вирішальну роль у можливості сформувати державу і право [79].

Фактично, здатність людської психіки підлаштовуватися під мінливі обставини стає фундаментом у формуванні кола людей, що здатні до влади, управління, нести відповідальність за інших, виражати свою волю в наділенні певними повноваженнями інших людей, підпорядковувати інших, делегувати свої повноваження та компетенцію.

Водночас, вважається, що є категорія людей, що здатна і народжена управляти, а є інша категорія – категорія підлеглих і потребуючих підпорядкування. При цьому неможливо однозначно визначити, що на формування образу держави впливає виключно управлінська верхівка, значну роль відіграє категорія підлеглих, які своїми діями вказують на здатність владної верхівки реалізувати існуючий потенціал.

Існує також думка, що населення є пасивною масою, а тому не здатний приймати рішення, нести відповідальність, підпорядковувати інших, а відтак – потребує сталого управління ззовні, що виражається у формуванні держави.

За таких обставин, пошук людиною прикладу для наслідування на якого можна покластися та довірити своє благополуччя сприяв виникненню держави з її владною верхівкою.

Хоча психологічна теорія походження держави напряду не формує конкретний образ держави, проте вона надає важливий психологічний контекст для розуміння створення державної влади. Зазначена теорія спрямована на аналіз внутрішніх психологічних механізмів, що стимулюють формування відносин між індивідами та владою, яка в подальшому впливає на сприйняття держави.

Класова (марксистська) теорія походження держави є однією з ключових концепцій в марксистській політичній теорії, яка намагається пояснити, як і чому виникла держава в історії людства. Ця теорія базується на ідеях Карла Маркса і Фрідріха Енгельса, які розвивали своє бачення соціальних структур та історії.

Основні положення класової теорії походження держави включають такі елементи:

Економічна база: марксисти вважають, що основним фактором, який визначає форму держави і її функції, є економічна структура суспільства. Вони стверджують, що відносини власності і виробництва визначають, які класи існують у суспільстві і які інтереси вони мають.

Класовий конфлікт: марксисти вважають, що суспільство поділяється на два основних класи – буржуазію (капіталістичну верхівку, яка контролює засоби виробництва) і пролетаріат (робітничий клас, який продає свою робочу силу).

Вони стверджують, що існує постійний конфлікт між цими класами через розбіжність їхніх інтересів.

Роль держави: Згідно з марксистською теорією, держава виникає як інструмент, який використовується буржуазією для збереження свого класового панування і підтримки економічної системи капіталізму. Держава функціонує, як правовий, політичний і репресивний апарат, який забезпечує збереження порядку в інтересах буржуазії та підтримує експлуатацію пролетаріату.

Пролетарська революція: Марксисти вірять, що остаточним розвитком суспільства буде соціалістична революція, під час якої робітничий клас візьме контроль над засобами виробництва і знищить буржуазну державу. Після революції створюється диктатура пролетаріату, яка, на думку марксистів, є перехідним етапом до сприятливіших умов для розвитку комунізму, коли держава, як така, поступово відмикається.

Класова (марксистська) теорія походження держави підкреслює важливість економічних факторів і класових відносин у формуванні та функціонуванні держави. Вона є однією з основних теорій в рамках політичного марксизму і використовується для аналізу історії та сучасних політичних подій у контексті класової боротьби.

Будучи знаряддям класових протиріч держава зміст держави полягає в диктатурі та пануванні одного класу над іншим. Така диктатура визначає зміст і спрямованість держави.

Образ держави, формований через марксистську теорію, висвітлює її класовий характер і роль в суспільстві як інструменту контролю та регулювання класових відносин.

Космічна концепція походження держави є однією з нестандартних ідей, що висувуються в політичній філософії, соціальних науках та в теорії права.

Ця концепція, яка не є загальноприйнятою або домінуючою в сучасній теорії політики, пропонує альтернативний погляд на походження держави. Основні особливості та ідеї, які вона включає:

Космічний початок: за космічною концепцією, держава не виникла в результаті історичних, економічних або соціокультурних процесів, але має своє коріння у космосі або надприродній сфері. Це означає, що походження держави вважається надприродним явищем, незалежним від дій і волі людей [131, с. 27].

Верховний космічний розпорядник: в рамках космічної концепції, держава може бути розглянута як інструмент або втілення волі верховного космічного розпорядника, бога, зверхили або іншого надприродного існування. Державні структури виникають для виконання цієї волі і забезпечення гармонії у світі.

Духовний аспект: космічна концепція надає великий акцент духовному розміру держави. Держава розглядається як священна інституція, яка повинна служити божественному плану або місії на Землі.

Відсутність історичних коренів: відзначимо, що космічна концепція суперечить традиційним історичним підходам до походження держави, які зазвичай акцентують еволюцію суспільства, соціальні контракти або інші процеси.

Зазначимо, що космічна концепція є релігійною або метафізичною теорією, яка не має наукової підтримки та визнання в академічних колах. Більшість сучасних політологів, істориків та соціологів вважають історичні, соціальні і економічні фактори ключовими для пояснення походження держави.

При цьому, космічна концепція походження держави характеризує образ держави, як утворення, що виникло з потреби громадян у забезпеченні безпеки, порядку та регулюванні суспільних відносин у великому масштабі, подібно до великої космічної системи, яка утримується за законами і правилами. Вказана концепція визнає образ держави як важливий організм, який забезпечує гармонію та структуру в суспільстві, але при цьому її функції і роль співвідносяться зі складною космічною системою, де всі складові взаємодіють та співпрацюють для досягнення спільних цілей.

За таких обставин, визначення концепцій походження держави важливо з багатьох причин, оскільки це допомагає розуміти та аналізувати природу, функції і роль держави в суспільстві.

Концепції походження держави є теоретичними рамками, які надають політичним філософам, політологам, історикам, соціологам та правникам засоби для розуміння сутності держави. Вони надають важливі поняття та ідеї, які слугують основою для аналізу та дослідження політичних систем та структур.

Концепції походження держави допомагають в поясненні того, як і чому держави виникли у різних історичних контекстах. Вони вказують на важливі історичні події та процеси, які призвели до формування державної влади.

Зазначені концепції допомагають визначити роль і функції, які держава виконує в суспільстві. Наприклад, теорії соціального договору підкреслюють роль держави в забезпеченні прав і обов'язків громадян, тоді як марксистські теорії акцентують на класових інтересах.

Вони слугують основою для розроблення політичних філософій і ідеологій, а також допомагають формулювати погляди на природу влади, права та справедливості в суспільстві.

Важливість визначення теорій може впливати на розвиток та реалізацію публічної політики. Наприклад, різні політичні теорії можуть вплинути на спосіб, яким формулюються закони і програми, а також на спільні цілі суспільства.

Різні концепції походження держави створюють основу для дискусій і дебатів у політичній науці та суспільстві загалом. Критика та обговорення цих концепцій допомагають розвивати теорії та методи дослідження, а також сприяють розвитку політичної та правової науки.

Отже, визначення концепцій походження держави має значення як для теоретичного розвитку правничих та політичних наук, так і для розуміння та аналізу сучасних правничих та політичних явищ і процесів.

Концепції походження держави мають своє коріння в різних ідеологіях та теоретичних підходах. Визначення вказаних концепцій дає можливість краще розуміти підґрунтя для формування конкретного образу держави.

Загалом, вивчення концепцій походження держави дає можливість збагатити розуміння сутності і ролі держави в суспільстві та формування образу держави, як спеціального суспільного інституту.

Інколи терміни «держава» та «країна» можуть вживатися майже синонімічно з метою позначення окремої спільності людей чи певної території на якій вони проживають та підпорядковуються суверенній владі в кордонах розповсюдження такої влади.

Якщо вести мову про юридичний зміст, то терміном «держава» може охоплюватися позначення організації суспільно-політичної влади, окремого владного інституту управління політичною системою суспільства певної території, який здійснює організацію та владне керування (за допомогою правових норм і системи судової влади, правоохоронних органів та ін.) діяльністю суспільства при цьому захищаючи, розвиваючи та розширюючи спектр прав людини, дбаючи про загальні інтереси суспільства, загальне благо.

Зберігається високий рівень динаміки державотворчих процесів у сучасному світі. Достатньо зазначити, що на початку ХХІ століття на земній кулі функціонувало понад 250 територіально-політичних утворень з ознаками держави. Проте не всі вони можуть бути названі власне «державами». Такі утворення можуть бути класифіковані на декілька груп. Понятійно держава та її критерії будуть проаналізовані нижче, але в даному випадку поняття «незалежної держави» відноситься до «нації, котра політично організована як суверенна держава на певній території» [46; 96].

У світовій юридичній науці немає загальноприйнятого визначення держави, що пояснюється складністю цього соціального та юридичного явища. Сутність найбільш поширених визначень держави можна звести до таких:

- 1) держава є організацією правопорядку (Цицерон, Ханс Кельзен) [54, с. 66];
- 2) держава є сукупністю людей, території та суверенної влади (Леон Дюгі, Георг Еллінек, Габріель Шершеневич, Михайло Грушевський) [146, с. 237];
- 3) держава – машина для придушення одного класу іншим (Карл Маркс, Фрідріх Енгельс, Володимир Ленін) [55; 49, с. 148];
- 4) держава – це велика сім'я (Конфуцій, Роберт Фільмер) [40, с. 58];
- 5) держава – це живий організм (Іоанн Солсберійський, Герберт Спенсер) [146, с. 218].

б) Держава є гарантом свободи для своїх підданих, гарантом можливості робити усе, що не забороняє закон договору (Томас Гоббс). [146, с. 137]

Найчастіше в юридичній науці використовують формалізоване (інструментальне) визначення держави.

Держава – це універсальна політична організація суспільства, що володіє суверенітетом і здійснює управління суспільством на основі права за допомогою спеціального механізму.

Зовнішні, відмітні ознаки держави можна розділити на дві групи. Перша група ознак відрізняє державу від первісної соціальної організації. До них належать:

1) публічна політична влада, інакше кажучи, влада, що виділилася із суспільства, не збігається з ним, така, що стоїть над ним і виступає від його імені. Державна влада має свій особливий апарат у вигляді органів держави і професійних управлінців (армія, поліція, чиновники, судді тощо);

2) державна скарбниця – тобто система збору, зберігання і розподілу фінансових коштів (у вигляді данини податків, зборів, різного роду повинностей). Ці кошти необхідні для вирішення загальнозначущих проблем (наприклад, оборони, будівництва громадських будівель і споруд), а також для утримання державного апарату;

3) територіальна організація населення. У додержавному стані індивід співвідносив себе з певним родом, враховуючи реальну або уявну спорідненість. У державі кровноспоріднені зв'язки або зовсім не мають значення, або відходять на другий план. Держава поширює свою владу на всіх людей, які проживають на її території;

4) наявність системи загальнообов'язкових правил поведінки – права.

Друга група ознак держави відрізняє її від політичних партій та громадських організацій (їх називають атрибутами держави):

1) народ – сукупність індивідів, об'єднаних правовим зв'язком із державою. Цей зв'язок виражається в інститутах громадянства (у

республіках) або підданства (у монархіях). Сучасна держава виступає як представник народу, як справа народу;

2) територія – матеріальна база держави. Це частина земної кулі, з якою історично пов'язаний державний народ, що має кордони, визнані міжнародним співтовариством. Територія держави – це простір, у межах якого здійснюється державна влада, просторове буття держави;

3) державна влада – організаційно оформлена політична влада крупної соціальної спільноти (народу, класу, стану), що володіє спеціалізованим апаратом для регулювання суспільних відносин і верховенством у суспільстві. Головне призначення державної влади – керівництво загальнозначущими для народу справами» [73, с. 28-29].

Легального визначення поняття «держава» в Україні немає, ані українська юридична наука, ані світова не мають загальноприйнятого визначення цього поняття, що обґрунтовується складною структурою та системністю даного юридично-соціального явища.

Загалом концепція держави, її виникнення, розвитку, поняття, сутності та значення є основоположною у праві та житті суспільства ще з часів їх виникнення. Зазначене полягає в тому, що передусім вказані питання напряду стосуються інтересів населення певної території, територіальної громади та суспільства загалом, стосуються інтересів певних громадських кіл, політичних організацій, місцевих рухів або ж окремих утворень.

Водночас, не існує жодних організацій, які могли би замінити державу чи конкурувати з її владним примусом та багатоманітністю і широким спектром повноважень, функцій, завдань, реального впливу на населення, регулювання фактично усіх суспільних відносин. Більше того, держава є надзвичайно складним явищем, яке поєднує в собі та фактично регулює усі внутрішні протиріччя та суперечки суспільства, усі політичні та суспільно-політичні процеси у їх багатоманітності.

Враховуючи неоднорідність суспільства та його внутрішню суперечливість і конфліктність держава сама постає як суперечлива організація, адже її діяльність піддається критиці, піддається критиці також і саме соціальне значення держави (наскільки держава є соціально спрямованою та здатною до виконання своїх повноважень задля забезпечення суспільного блага, дотримання інтересів усіх прошарків суспільства, виокремлення та використання можливостей окремих станів задля суспільного інтересу, а також служінню інтересам суспільства і окремої громади).

Окрім того, незважаючи на недосконалість у формуванні певної політики або ж не досягнення позитивних результатів суспільного розвитку чи недотримання і неможливість повною мірою забезпечити дотримання і охорону прав окремих індивідів чи групи населення, – без держави неможливо забезпечити суспільний розвиток, забезпечити науково-технічний прогрес і розвиток суспільства на рівні (а інколи і більше) інших державних утворень.

Держава будучи загальним утворенням і надбанням є політичною структурою усього населення, вважається справою усього цивілізованого суспільства.

Розвиток держави напряду залежить від розвитку суспільства, історична ретроспектива виявляє ідентичні процеси розвитку держави залежно від розвитку окремого населення, їх історичні надбання є спільними.

Спільність історичних процесів держави та суспільства полягає у однаковому шляху розвитку відповідно не може набути розвинених форм суспільства в умовах політичного насильства та тиранії. Відтак, – суспільство саме залежить від держави і проходить шлях від нерозвинутого до розвинутого разом із державою в однаковій мірі та фактично в однаковому часовому проміжку набуваючи нових особливостей та ускладнюючи і паралельно вдосконалюючи усі внутрішні процеси.

За таких обставин, поняття «держава» займаю одне із ключових місць не лише в суспільному житті, але і в теорії держави і права.

Уявлення індивіда про державу залежить від багатьох об'єктивних факторів, завдяки яким держава функціонує як соціально-політичний інститут: стан правового порядку, соціальна політика, охорона здоров'я та багато інших складових. Державою може розумітися і певна територія, визначена на карті або ж міжнародно визначена територія.

Однак, як політично свідоме явище, національний образ також формується окремою особистістю: соціальними потребами, особистими переконаннями, рисами особистостей і навіть несвідомими чинниками. Водночас сформований у свідомості людини образ держави є фактором вибору того чи іншого шляху дій у сфері громадянського суспільства та політичної діяльності [25].

Фактично, державою повинна визнаватися певна організаційна форма політичної влади, призначена для регулювання суспільних відносин у межах певної території.

За таких обставин, держава є надскладним соціальним явищем, яке тісно пов'язане і значною мірою залежить від розвитку суспільства (в тому числі економічного, політичного ідеологічного та культурного), яке в свою чергу становить базис для формування образу держави.

Змістовно сутність образу держави виражається в тому числі, у поєднанні форми правління та відповідно способу організації і здійснення державної влади, а також взаємодії органів державної влади та органів місцевого самоврядування із населенням.

На формування образу держави впливає територія, населення, влада, суверенітет, правова та податкова системи, державна мова і символіка, зовнішні зв'язки, апарат примусу, фінансова система та грошова одиниця.

На думку Обротова Ю.М. «У теоретичному плані образу сучасної держави відповідає парадигма «легітимної держави», тобто держави, що користується підтримкою народу і контролюється громадянським

суспільством. Легітимна держава перемагає недоліки як максимальної держави (справедлива держава з її колосальною бюрократією), так і мінімальної держави (держава політичного реалізму, що обмежує свою діяльність охороною кордонів і боротьбою зі злочинністю). При цьому межі державного регулювання регламентуються конституцією і гарантують збереження і розвиток механізмів суспільного саморегулювання. Дуже важлива ця проблема в плані співвідношення і взаємодії державного управління і місцевого самоврядування. З іншого боку, якісно змінюється вплив громадян на створення, перетворення і навіть функціонування державних інститутів, що дає підставу фахівцям стверджувати про зростаючу державотворюючу роль громадян. Легітимна держава має орієнтиром оптимальну комбінацію індивідуальної і громадянської свободи з державною владою. Збереження особистої свободи – найвища політична цінність у легітимній державі. З цього, однак, не слід робити висновок, що легітимна держава ігнорує такі цінності, як безпеку і національну незалежність, добробут і економічний розвиток, конституційний устрій та ін.» [94, с. 8-9; 95].

Крестовська Н.М. та Головченко М.Ф. відмічають, що «Естетична держава – це образ такої держави, в якій культура, культурні права громадян та культурна спадщина визнаються як соціальні цінності, на забезпечення та примноження яких спрямована культурна функція держави, що є основною та пріоритетною в номенклатурі функцій держави» [72, с. 18].

Особливості формування образу держави спричинені як сталим розвитком тієї чи іншої держави, соціологічною та політичною обстановкою, а також із такими нормативами як верховенство права, забезпечення права на захист, так впливом з боку органів державної влади в частині посилення запитів влади на формування позитивного образу держави.

Хоча глобалізаційні процеси і сприяють уніфікації, стандартизації та створенню наднаціональних правових механізмів однак варто відмітити і ті аспекти, які мають протилежний вплив на становлення образу держави,

впливають на зміни в класичних характеристиках державного устрою, зокрема, до таких належать модель держави та деякою мірою вплив епохи колонізації [64].

Так, на міжнародній арені образ держави яскраво виражається в теоріях розвитку концепції держав, до яких варто відносити: модель капіталізму (Mythos vom developmental state); модель маріонеткових держав (Mythos vom Marionettenstaat); модель сервісної «скромної» держави (Mythos vom bescheidenen Staat).

Знаковими особливостями капіталізму державного розвитку є більша незалежність держави, автономність її політичної влади, а також більший контроль над економікою.

Фактично, за цієї моделі держава очолює процес індустріалізації та бере на себе функції розвитку. Капіталістичні держави здебільшого розвивають відносини міждержавного економічного співробітництва відповідно формуючи позитивний образ держави.

Загалом така модель більш притаманна таким державам Японія, Південна Корея, Китай, Індія, Таїланд, Тайвань та ін.

Особливістю маріонеткових держав є те, що вони не спроможні діяти самостійно, в дійсності їхнє існування залежить від інших держав, однак формально є незалежними. Зазвичай такі квазі-держави утворюються через втручання однієї чи кількох держав у внутрішні справи іншої держави.

Сучасну модель маріонеткових держав можна дослідити через такі неспроможні квазі-держави як Сомалі, Зімбабве а також Придністровська Молдавська Республіка, які є фактично окупаційним маріонетковим режимом, встановленим державою-агресором на окупованих нею територіях окремих районів різних держав.

Факт того, що держава є маріонетковою негативно впливає на її образ, можливості вільного економічного зростання та міждержавного співробітництва, а функціонування такої держави обумовлюється нетривалим існуванням» [27, с. 87-89].

Відносно характеристик сервісної держави варто погодитися з позицією М.В. Дзевелюк, яка відмічає, що «Сервісна держава – це функціональна модель сучасної держави, зорієнтована на максимальну деконцентрацію і децентралізацію функцій, реалізація яких здійснюється, як правило, на конкурентних засадах в ситуативному режимі» [44, с. 66].

Серед сервісних держав варто виокремити Велику Британію, Францію, Німеччину та ін.

Особливістю сервісних держав є те, що вони створені для зручності людей та служіння інтересам своїх громадян.

Сервісні держави зазвичай мають широку підтримку серед свого населення, проте їм складніше балансувати в економічному плані на рівні капіталістичних держав, адже доводиться утримувати одночасно декілька моделей розвитку держави з акцентом на сервісну спрямованість.

В контексті впливу моделі держави на її образ варто зупинитися також на окремих складових епохи колонізації, яка напряду впливала і на формування моделей держави і на глобалізаційні процеси в цілому.

Зокрема, вихід Великої Британії з ЄС (Brexit) актуалізував усвідомлення того, що національна держава є важливішою за глобальні проекти, наприклад, такі як ЄС.

Взагалі, вихід держав з міжнародних, європейських, азійських інституцій та міжурядових організацій свідчать не лише про дискредитацію цих установ, а й про існування тенденції до послаблення колоніальних риторик колишніх імперій.

Так, специфікою постколоніальних держав є те, що вони, будучи продуктом насильницької колоніальної взаємозалежності, були залучені до різних фаз глобалізації та в цьому процесі зазнали процесів державотворення, а також денаціоналізації.

Водночас, процеси деколонізації характеризувались надією на формування власної держави, яка як держава, що розвивається, мала б наздогнати розвиток і забезпечити краще життя для кожного. Однак

основну політичну та наукову ідею про те, що державність може призвести до подолання нерівності, не можна відокремити від того факту, що політичні відносини між суспільством і державою формуються по-різному залежно від груп населення, залежно від історичного та регіонального контекстів.

За таких обставин, вихід Великої Британії з ЄС закріпив її образ як сервісної держави, діяльність якої спрямована на збереження національної ідентичності.

Отже, існуюча модель тієї чи іншої держави, її характеристики, розвиток, економіка, історія, та міждержавна взаємодія напрямку впливає на становлення образу держави. При цьому, держава самостійно визначає та формує свій образ з урахуванням суспільних потреб та економічних здобутків» [27, с. 89-90].

В контексті останніх подій в Україні варто звернути окрему увагу на образ держави-агресора та держави-жертви. Так, їх образ вказує на сприйняття ролі та взаємодії між державами в міжнародних відносинах, особливо в контексті конфліктів або нападів.

Держава-агресор - це держава, яка є ініціатором конфлікту або вторгнення в суверенні території іншої держави. Вона може використати силу або загрозу сили для досягнення своїх політичних, економічних чи територіальних цілей.

Образ держави-агресора фактично асоціюється з негативними рисами, такими як амбіції національної експансії, порушення міжнародних прав та прав людини, агресивна зовнішня політика.

Держава-жертва – це держава, яка стає об'єктом агресії або нападу. Вона може опорно діяти для захисту своєї території та суверенітету.

Образ держави-жертви асоціюється зі співчуттям та підтримкою в міжнародній спільноті. Інші держави можуть сприймати її образ як сторону, яка бореться за свої права та незалежність, і може заявляти вимогу припинити агресію та відновити стабільність.

Фактично образи держави-агресора та держави-жертви можуть бути використані для формування громадської думки, визначення міжнародних реакцій на конфлікт, а також визначення подальших кроків у міжнародних відносинах.

У вищевказаному структурному зрізі образу держав варто звернути увагу і на образи держав ворогів і союзників. Образ держави ворога часто формується на основі конфліктів, різниці в інтересах чи ідеологічних протиріччях, і відображається у сприйнятті цієї держави як кінцевої загрози для безпеки та інтересів власної країни.

Такий образ може привести до формування враження про необхідність здійснення заходів для забезпечення національної безпеки та виконання зовнішньої політики.

З іншого боку, образ державного союзника часто базується на спільних інтересах, цінностях та зв'язках, і може призвести до розгляду цієї держави як партнера у вирішенні глобальних проблем, зміцнення безпеки та економічного співробітництва. Такий образ може підтримувати ініціативи з міжнародного співробітництва, обміну ресурсами та технологіями, а також створювати позитивні сприйняття щодо співпраці та альянсів.

Зважаючи на викладене, образи держав ворогів і держав союзників важливі для формування зовнішньої політики, а також визначення стратегій міжнародних відносин. Вони впливають на прийняття рішень щодо взаємодії з іншими державами, сприяючи або стримуючи співробітництво та конфлікти на міжнародній арені.

Дослідуючи види образу держави окрему увагу необхідно приділити наддержавам.

Так, образ наддержави вказує на переважну і впливову державу, яка володіє значною політичною, економічною та військовою можливістю, а також часто виступає як лідер чи визначальний гравець у міжнародних відносинах. Наддержава може мати значний вплив на глобальні події та визначати міжнародний порядок [14].

Образ наддержави може включити в себе різні риси, зокрема наддержава володіє потужною економікою, що дозволяє їй впливати на світовий ринок, брати участь у глобальних економічних ініціативах та контролювати над ключовими економічними питаннями.

Наддержава активно втручається в міжнародні справи та геополітичні конфлікти, має вагомий вплив на прийняття рішень в міжнародних організаціях і шукає глобальні стратегії. Вона має сильні військові сили і можливості, які дають їй здатність втручатись у конфлікти та забезпечувати свою національну безпеку, а також впливати на конфлікти в різних регіонах світу.

Більше того, наддержава може мати значний культурний вплив на світ через мас-медіа, науку, технології та інші сфери, визначаючи глобальні культурні стандарти.

Отже, образ наддержави може бути сприйнятий як позитивний або негативний, залежно від сприйняття її дій і впливу на світові події. Однак важливо розуміти, що таке сприйняття може змінюватися у взаємозв'язку з контекстом та залежно від суб'єктивного сприйняття.

Образ держави зазвичай формується під впливом загальносоціальних факторів, залежить від стратифікації суспільства та його класової різноманітності, окремий вплив можуть мати навіть націоналістичні рухи, рухи супротиву владі, окремі олігархічні та бізнес структури. В разі активного впливу останніх державна влада може потрапити під їх вплив та оперативне управління та відповідно підтримувати саме їх волю і інтереси виражаючи нібито загально соціальними і загальнонаціональними потребами (наприклад, лобіювання окремими політичними структурами прийняття законів на користь олігархічних та бізнес структур вказуючи на таку необхідність задля дотримання і утвердження суспільного інтересу) [66].

За таких обставин, ефективність сутності держави, її владного примусу повинна сприяти унеможливленню лобіювання прийняття

нормативного регулювання в інтересах олігархічних чи бізнес структур на шкоду загальним соціальним інтересам.

Сама сутність держави проявляється через її змістовне наповнення, її призначення, ефективність управління та функціонування на користь суспільства. Відповідно основоположними у державі визначається її функціонування серед населення, ефективність владного управління, призначення та приналежність до окремо визначеної спільноти людей. Відтак сутністю держави є те хто має вирішальний вплив на неї (суспільство в цілому чи олігархічні та бізнес структури), хто здійснює державну владу, а також чиї інтереси при цьому є переважаючими.

Будучи життєво важливою структурою, держава призначена гарантувати та утверджувати права і свободи населення, підтримувати і розвивати правопорядок, будувати надійну систему стримувань і противаг, визначати напрямок руху суспільства та відповідно визначати вірний вектор розвитку.

Враховуючи, що держава є відображенням суспільного життя, яке є багатоманітним, часто суперечливим, неоднорідним та нестабільним, – її діяльність та соціальні процеси також можуть бути суперечливими та піддаватися певній критиці [71].

З урахуванням викладеного, образ держави варто розглядати як соціально-правовий феномен, що є результатом змістовних складових характеристик держави, виражених у масовій свідомості, системі цінностей держави, наявних установок та впливу на міжнародній арені, можливостей взаємодії зі світовим співтовариством.

Отже, поняття, сутність та особливості образу держави включають ряд ключових аспектів, які допомагають розуміти цю соціальну інституцію.

Держава є юридичною інституцією та юридичною сутністю, яка визначається своїми законами, конституцією, територією та населенням. Це юридичне визначення дозволяє державі встановлювати правові норми та забезпечувати їх виконання.

Держава відіграє роль політичної структури, яка вирішує питання влади, управління та прийняття рішень. Вона включає у себе органи влади, такі як виконавча, законодавча і судова влада.

Держава зазвичай володіє монополією на використання сили та насильства на своїй території. Це означає, що лише державні органи мають право застосовувати фізичну силу та покарання.

Держава має суверенітет, що означає її незалежність і владу визначати свою внутрішню і зовнішню політику. Вона не підкоряється іншим державам і має право на визнання своєї незалежності.

Держава має визначену територію, на якій вона встановлює свою владу. Вона також має населення, яке живе на цій території і яке, зазвичай, визнає її владу.

Держава включає в себе систему публічної служби і адміністрування, яка відповідає за забезпечення надання громадянам публічних послуг і здійснення владних функцій.

Держава часто виконує соціальну функцію, надаючи громадянам основні послуги та захист їх прав і свобод.

Держава може мати свою політичну систему, яка визначається політичними партіями, ідеологіями та формами управління, що приймаються.

Образ держави визначається цими та іншими характеристиками, які відображають її природу, функції і роль у суспільстві. Розуміння образу держави є важливим для аналізу політичних явищ, дослідження державної діяльності та формулювання політичних програм і реформ.

Сучасний образ держави виявляється здатним виявляється здатним нести в собі компоненти традиційних форм держави в їхньому поєднанні з новими інтегративними та ієрархізованими зв'язками, у яких відбувається сучасне державне буття [97].

Отже, визначенню поняття образу держави присвятили свої наукові праці багато вітчизняних дослідників, Проблематика образу держави є комплексною та міждисциплінарною.

Аналіз наукових праць, присвячених цій проблемі, дозволяють виділити наступні підходи до розуміння образу держави: антропологічний, психологічний, культурологічний, економічний (маркетинговий), соціологічний, просторово-географічний. Кожен із підходів відповідно до предмету та методу відповідної науки по різному визначає поняття образу держави, що ускладнює формулювання єдиного його визначення.

Виходячи з вище зазначеного, пропонується власне визначення, що образ держави – це комплексне соціально-психологічне уявлення, яке формується у свідомості громадян, іноземних громадян, а також у держав на міжнародній арені, спираючись на певні соціальні, економічні, політичні, екологічні факти, що є результатом відображення сутнісних характеристик держави, особливостей її функціонування в свідомості, яке виражене у вигляді цінностей, уявлень, установок, очікувань, оцінок, детермінованих сукупністю екзогенно-ендогенних факторів.

Важливу роль при дослідженні образу держави відіграють теорії походження держави, їх взаємозв'язок обґрунтований тим фактом, що теорії походження держави намагаються пояснити, звідки виникла держава та її місце у суспільстві, що впливає на сприйняття та концептуалізацію держави людьми в кожному конкретному суспільстві. Тобто, взаємозв'язок між теоріями походження держави і образом держави виникає в тому, що теорії походження дають теоретичну основу для розуміння природи і ролі держави, що впливає на сприйняття держави суспільством і формування образу держави в уявленнях населення [67].

У світовій та вітчизняній юридичній науці немає загальноприйнятого визначення держави, що пояснюється складністю цього соціального та юридичного явища.

Сутність найбільш поширених визначень держави можна звести до таких:

- 1) держава є організацією правопорядку (Цицерон, Ханс Кельзен);
- 2) держава є сукупністю людей, території та суверенної влади (Леон Дюгі, Георг Еллінек, Габріель Шершеневич, Михайло Грушевський);
- 3) держава – машина для придушення одного класу іншим (Карл Маркс, Фрідріх Енгельс, Володимир Ленін);
- 4) держава – це велика сім'я (Конфуцій, Роберт Фільмер);
- 5) держава – це живий організм (Іоанн Солсберійський, Герберт Спенсер);
- 6) Держава є гарантом свободи для своїх підданих, гарантом можливості робити усе, що не забороняє закон договору (Томас Гоббс).

Сама сутність держави проявляється через її змістовне наповнення, її призначення, ефективність управління та функціонування на користь суспільства.

Відтак сутністю держави є те хто має вирішальний вплив на неї (суспільство в цілому чи олігархічні та бізнес структури), хто здійснює державну владу, а також чиї інтереси при цьому є переважаючими.

Будучи життєво важливою структурою, держава призначена гарантувати та утверджувати права і свободи населення, підтримувати і розвивати правопорядок, будувати надійну систему стримувань і противаг, визначати напрямок руху суспільства та відповідно визначати вірний вектор розвитку.

Особливості формування образу держави спричинені як сталим розвитком тієї чи іншої держави, соціологічною та політичною обстановкою, а також із такими нормативами як верховенство права, забезпечення права на захист, так впливом з боку органів державної влади в частині посилення запитів влади на формування позитивного образу держави.

Хоча глобалізаційні процеси і сприяють уніфікації, стандартизації та створенню наднаціональних правових механізмів однак варто відмітити і ті аспекти, які мають протилежний вплив на становлення образу держави, впливають на зміни в класичних характеристиках державного устрою, зокрема, до таких належать модель держави та деякою мірою вплив епохи колонізації.

До прикладу, на міжнародній арені образ держави яскраво виражається в теоріях розвитку концепції держав, до яких варто віднести модель маріонеткових держав (*Mythos vom Marionettenstaat*).

Особливістю маріонеткових держав є те, що вони не спроможні діяти самостійно, зокрема здійснювати зовнішньоекономічну та зовнішньополітичну діяльність, їхнє існування залежить від інших держав, однак формально є незалежними. Зазвичай такі квазі-держави утворюються через втручання однієї чи кількох держав у внутрішні справи іншої держави.

Виходячи з вище викладеного, можна підвести наступні підсумки. Аналіз наукових праць дозволяє виділити наступні підходи до розуміння образу держави: антропологічний, просторово-географічний, філософський, психологічний та маркетинговий (маркетинговий). Кожен із них з огляду на предмет та метод відповідної науки по різному визначає поняття образу держави, що ускладнює формулювання єдиного його визначення. Наголошено, що дослідження феномену образу держави в межах будь-якої однієї з перелічених вище наук не дозволяє повною мірою розкрити сутність відповідного поняття та вимагає одночасного аналізу наукових положень філософії, психології, політології, економіки.

Спираючись на факти зазначено основні складові поняття образу держави:

1. Політичний образ;
2. Економічний образ;
3. Соціокультурний образ;

4. Інноваційний образ;

5. Міжнародний образ.

Поряд з поняттям «образ держави» розглянуті такі поняття як «бренд держави» та «Імідж держави». Виявлено чим ці поняття відрізняються одне від одного.

Детальніше досліджено теорії походження держави та виявлено їх вплив на формування образу держави.

РОЗДІЛ 2.

ВИДИ ОБРАЗУ ДЕРЖАВИ ТА ЧИННИКИ ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА ЙОГО ФОРМУВАННЯ

2.1. Чинники які впливають на формування образу сучасної держави

Одним із чинників формування образу сучасної держави автором виділяється політична свідомість і культура. Політична свідомість є сукупністю політичних уявлень та установок суб'єктів політики щодо розвитку суспільства. Вона має мінливий характер, є достатньо динамічною і змінюється в залежності від політичних процесів, подій, явищ. При цьому одні і ті ж поняття сприймаються і оцінюються населенням по різному [109].

В політичній свідомості виділяються теоретичний і емпіричний (буденний) рівні: Теоретичний рівень політичної свідомості вимагає наукового обґрунтування, теоретичних підходів та ідей до пояснення політичних процесів, забезпечує прогнозами щодо змін та розвитку суспільства. Даний рівень свідомості надає цілісне бачення про закономірності розвитку суспільства, соціально-політичні процеси та дійсність. Виступаючи центром політичної свідомості, теоретично обґрунтовуючи ідеї та погляди, політична ідеологія прагне до розробки доктрини розвитку суспільства і держави, дозволяє усвідомити інтереси та цінності населення. Вивчаючи актуальні проблеми політики, досліджуючи політичні потреби і цінності теоретичний рівень збагачується, максимально відповідає реаліям [12].

Тому цей рівень забезпечує основу політичної свідомості, направлений на перспективи подальшого розвитку і стабільності в суспільстві. Теоретичний рівень формує уявлення суб'єктів політики про становище в системі політичних відносин суспільства і можливостей самоствердження в

ньому. Політична ідеологія орієнтується на практичну реалізацію встановлених ідей, поглядів на державу і владу, їх способи управління і регулювання процесів. Це сприяє інтеграції політичної свідомості на рівні суспільних, групових інтересів. Політична ідеологія є багаторівневою і включає в себе розроблені політичні теорії і принципи, політичні програми і лозунги, політичну культуру і різні форми політичної участі [69].

Буденний рівень політичної свідомості виражений через політичні погляди суспільства, соціальних груп і прошарків, індивідів, які беруть участь в політичному житті. Його можна охарактеризувати нестабільністю, фрагментарністю, емоційністю, суперечливістю, оскільки даний рівень побудований на власних знаннях, уявленнях, переживаннях, відчуттях. Процес формування політичної свідомості має індивідуальні особливості і механізми формування. Базуючись на власному досвіді, даний рівень має обмежені можливості і створює передумови до впливу та маніпуляцій.

Політична свідомість і культура є особливими чинниками при формуванні образу сучасної української держави адже забезпечують ефективний спосіб за допомогою якого громадяни беруть участь у політичному процесі й впливають на розвиток політичних інститутів та відповідних цінностей в Україні [51].

Усвідомлення громадянами своєї ролі у формуванні державної політики, включаючи знання про конституцію, закони, права та обов'язки, а також формування поглядів на головні політичні питання, державне будівництво відіграють значущу роль в утворенні образу демократичної, правової, відкритої та справедливої держави [114].

В той же час сукупність цінностей, переконань, норм та практик, пов'язаних з політикою складають собою певну політичну культуру суспільства, що визначається такими факторами, як: взаємодія у політичному середовищі, участь у виборчих процесах, громадянська активність, повага до законів та ін. Відтак, українська політична культура включає демократичні цінності та утвердження прав людини.

На формування політичної свідомості та культури впливають ряд факторів, серед яких вважаємо за доцільне виокремити роль владних інституцій. Так, саме від владних інститутів залежить довіра до них, віра в їх ефективність та відповідно і наявність громадянської підтримки.

Останнім часом у вітчизняній науці спостерігається підвищення інтересу до вивчення поняття образу держави. Це викликано рядом факторів, серед яких прагнення України стати повноправним членом Європейського Союзу та НАТО. У контексті цих інтеграційних процесів велика увага зосереджена на формуванні позитивного іміджу нашої країни як суб'єкта міжнародних відносин у тому числі серед держав-партнерів.

Разом з тим добробут будь-якої держави залежить однаковою мірою як від міжнародного її іміджу, так і внутрішнього, пов'язаного з позитивним враженням про свою країну серед людей, які проживають на її території та/або є її громадянами.

Уявлення населення про державу визначальним чином впливає на поведінку громадян, ставлення до влади, виконання своїх обов'язків, участь в економічному, політичному та соціальному житті країни.

Враховуючи зазначене, образ держави неможливо визначити поза межами політичної свідомості та політичної культури.

Політична свідомість та культура були предметом дослідження таких науковців як О. Бабкіна [109], В. Бебик [13], Н. Єфтені [51], М. Головатий [34], Є. Головаха, І. Бекешкіна, В. Судакова [125], О. Рудакевич [117; 118].

Досліджуючи політичну культуру та свідомість, автори неодноразово звертали увагу на їх значення у політичному житті країни (розвитку демократичного політичного режиму в Україні), а також у формуванні іміджу окремих інститутів політичного життя суспільства (політичних партій, рухів, політичних лідерів, тощо).

Разом з тим у вітчизняній літературі відсутні наукові дослідження взаємозв'язку та впливу політичної культури та свідомості та формування образу сучасної української держави.

Системний аналіз запропонованих у сучасній науці визначень образу держави дозволив нам запропонувати його як соціально-психологічний феномен, що є результатом відображення сутнісних характеристик держави, принципів та особливостей її функціонування в масовій політичній свідомості, вираженим у вигляді динамічної системи цінностей, уявлень, установок, очікувань, оцінок, детермінованих сукупністю екзогенно-ендогенних факторів.

Як зазначає О.В. Кулеба, образ держави (політичний імідж) в певній мірі являється відображенням потреб масової свідомості. Вона формує ідеальний образ. На процес функціонування людської свідомості завжди впливає емоційно-ціннісні компоненти психіки, які надають значного об'єктивного забарвлення тому, яким бачиться і розуміється світ [76].

Враховуючи зазначене, вважаємо, що визначальними у формуванні образу держави є рівень та особливості політичної свідомості та культури населення та/або громадян поряд з їх потребами та сподіваннями.

У науковій літературі політична свідомість суспільства розглядається як:

- опосередковане відображення політичного буття, суттю якого є проблеми влади, формування, розвиток і задоволення інтересів та потреб політичних суб'єктів;

- невід'ємний елемент політичної діяльності, оскільки її витoki криються у сфері політичних відносин – об'єктивних людських контактах і стосунках, що виникають водночас з проблемою використання політичної, державної влади в суспільстві [130, с. 225];

- сукупність політичних уявлень, знань, оцінок учасників політичного процесу, в яких відображені їхні політичні потреби, інтереси і цінності [51, с. 67].

У гносеологічному відношенні виділяють такі основні рівні політичної свідомості, які розрізняються глибиною відображення суті і закономірностей

політики: емпіричний і теоретичний; буденний і науковий; соціально-психологічний та ідеологічний.

У сучасній науці широко використовують такі поняття, як групова, спеціалізована та масова політична свідомість. У груповій політичній свідомості відбивається неоднорідність класових, національних та інших великих людських спільнот.

Носіями спеціалізованої свідомості виступають політичні партії, організації. Вони фіксують необхідність цілеспрямованого формування та розвитку масової свідомості у відповідному напрямі.

Суттєвою для політики є також масова свідомість. Вона покликана до життя процесом зростання маси людей, які беруть участь в історичних діях, примноженням та ускладненням політичних зав'язків. За своїм змістом масова свідомість становить сукупність ідей, уявлень, у тому числі ілюзорних почуттів, настроїв, що відображають всі сторони життя суспільства, доступні масам і здатні викликати в них інтерес.

З огляду на зазначене, основними властивостями образу держави як об'єкта політичної свідомості можна визначити наступні:

- образ держави є досить спрощеним утворенням у порівнянні з реальним політичним об'єктом та інститутом, відображенням якого він є;
- образ держави як феномен політичної свідомості підкреслює перш за все унікальність і специфічність нашої країни, і лише у другу чергу її спільні з іншими державами риси та характеристики;
- образ держави є згорнутим, закодованим повідомленням; значний змістовий обсяг інформації, виражений через образ, зводиться до обмеженого набору символів і розкривається через ідеологеми (схеми) політичної свідомості;
- образ держави конкретний, рухливий, мінливий; він постійно адаптується до розвитку соціально-політичної ситуації, коригується основними викликами сучасності та загрозами національним інтересам;

- образ держави, з одного боку, «ідеалізує» об'єкт, наділяючи його додатковими політичними та соціальними рисами відповідно до очікувань аудиторії, а також перебільшуючи вигідні риси, з іншого – «демонізує» даний політичний інститут, приписуючи найчастіше не властиві йому негативні характеристики;

- образ держави живе за власними законами відповідно до особливостей та орієнтацій політичної свідомості громадян та політичної культури суспільства;

- образ держави займає в політичній свідомості проміжну ланку між реальним відображенням фактичної діяльності даного інституту та бажаним, нормативним уявленням про його суспільну місію;

- образ держави багато в чому є продуктом «колективної творчості мас». Різні соціальні групи, політичні партії, засоби масової інформації беруть більшою чи меншою мірою «співучасть» у його формуванні.

Важливим чинником формування образу держави є політична культура як сукупність цінностей, орієнтацій, настанов і ставлень, забезпечених знаннями та уявленнями про політику, політичну систему, політичні процеси та явища [139, с. 320].

Традиційні політичні інститути необхідно розглядати як вищий рівень буття національної політичної культури, елементами якої є: суб'єкт та носій політичної культури (нація), культурні форми (елементи культури), об'єкти політику-культурної детермінації (серед яких і сама нація), допоміжні засоби (інфраструктура) політичної культури нації. Зазначені елементи утворюють окремі змістовні рівні:

- 1) політична ментальність;
- 2) соціально-політична онтологія;
- 3) політичні цінності та ідеали;
- 4) політичні орієнтації та установки;
- 5) політичні норми, традиції, міфи, стереотипи, символи, національна ідея, тощо [116, с. 132].

Окремої уваги заслуговує вплив таких елементів політичної культури на формування образу держави, як політична ідеологія та менталітет українського народу на формування образу держави.

М.В. Морарь визначає ідеологію як систему поглядів та ідей, в яких відображається ставлення до дійсності через призму політичних цінностей та інтересів тих чи інших соціальних верств та спільнот [90, с. 24-25].

Політична ідеологія покликана формувати, поширювати та пропагувати образ держави. Реальна «вага» політичної ідеології залежить від ступеня її впливу на суспільну свідомість, що здійснюється за допомогою реалізації своїх основних функцій.

Орієнтаційна – виражається в тому, що, включаючи в себе основні уявлення про державу, ідеологія задає систему сенсів і орієнтацій людської діяльності;

Мобілізаційна – пропонуючи певний суспільний ідеал держави, політична ідеологія виступає в якості безпосередніх мотивів політичної діяльності, ніж сприяє приведенню в активний стан сил, засобів, ресурсів і внутрішніх резервів, спрямованих на досягнення цього ідеалу;

Інтеграційна – наділяючи сенсом політичну дію в межах пропонованого образу, політична ідеологія задає йому таку значимість, яка за своїми масштабами перевершує будь-який індивідуальний або груповий інтерес. Політична ідеологія, піднімаючись над приватними інтересами, тим самим виступає інтегруючим фактором;

Амортизаційна – будучи способом інтерпретації політичної дійсності, політична ідеологія сприяє ослабленню соціальної напруженості в ситуації, коли виникає невідповідність між потребами суспільства, групи, індивіда і реальними можливостями їх задоволення. Пропонований ідеологією образ держави виступає як надихаючий, що дозволяють індивіду чи групі осіб знаходити в собі сили після невдач знову прагнути до активних дій щодо його практичного втілення;

Функція вираження і захисту інтересів певної соціальної групи. Її суть полягає в тому, що політична ідеологія, як правило, виникає на базі інтересів будь-якої соціальної групи і покликана представляти ці інтереси як загальні [92, с. 108-109].

У вітчизняній та зарубіжній літературі неодноразово наголошувалося на ролі ментальних особливостей нації у формуванні образу держави.

Під менталітетом розуміють особливий стиль світосприйняття – стиль мислення і поведінки, властивий тільки певному етносу. Саме ментальність мислення і стереотип поведінки відрізняли один етнос від іншого. Менталітет дає можливість відкрити «таємницю національності», що полягає насамперед у манері розуміти речі [93, с. 31].

У літературі виділяють наступні риси української ментальності, які впливають на формування образу держави:

- інтроверсивність вищих психічних функцій у сприйнятті навколишньої дійсності, що виявляється в зосередженості особи на фактах і проблемах внутрішнього, особистісно-індивідуального світу;
- кордоцентричність, що проявляється в сентименталізмі, чутливості, емпатії, любові до природи, в пісенному фольклорі, яскравій обрядовості, естетизмі народного життя, культуротворчості;
- перевага емоційно-чуттєвого над волею та інтелектом, перевага морального буття над інтелектуальним у відношенні до екзистенціального значення;
- анархічний індивідуалізм, що виявляється в різних формах відцентрового, партикулярного прагнення до особистісної свободи;
- меншовартість – певний тип самооцінки, пов'язаний з визначенням недостатності своїх національних особливостей у порівнянні з іншими народами та націями або внаслідок браку внутрішніх національних якостей, які виникли в результаті зовнішніх обставин [117, с. 89].

Необхідно погодитися з думкою Д. Чижевського про те, що безумовною рисою психічного укладу українця є емоціоналізм і

сентименталізм, чутливість та ліризм, індивідуалізм та стремління до свободи [138, с. 19].

Розглядаючи менталітет населення України та його вплив на формування образу держави, необхідно враховувати географічне розташування України між Східною та Західною частиною Євразійського континенту і, передусім, багатовіковий період її бездержавного існування та розчленованість народу. Це супроводжується істотними впливами з боку російського, польського, угорського та інших народів, їхньої культури, зокрема політичної, суспільної психології, традицій, світосприймання тощо на уявлення про державність та її інститути. Незважаючи на вказану обставину, менталітет українців зберігає свої основні характерологічні риси і, всупереч зовнішнім впливам, характеризується як менталітет західного типу. Як наслідок українцям ментально ближчим за духом є образ держави західноєвропейського зразка.

На це, зокрема, звертав увагу М. Грушевський. Він зазначав, що «в порівнянні з народом великоруським український являється народом західної культури – одним з найбільш багатих східними, орієнтальними впливами, але все-таки по всьому складу своєї культури і свого духу народом західним» [38, с. 13].

На формування у політичній свідомості цілісного образу держави значною мірою впливає загальний вектор розвитку соціально-політичних інститутів суспільства, а також політичний та економічний вибір, зроблений керівництвом країни. Система політичних цінностей, виражених у державному курсі, становить загальний зміст національно-державної ідеї.

В умовах, коли народ країни об'єднаний спільними національними цінностями, національною ідеєю, образ держави характеризується єдністю, повнотою та цілісністю.

Сучасне українське суспільство – це складне перехідне суспільство, котре потребує системи базових вартостей, чітко окреслених економічних і соціокультурних орієнтацій. Тому надзвичайно важливою проблемою постає

соціокультурна ідентифікація України, тобто усвідомлення своєї тотожності з певною культурною моделлю на основі національної ідеї [87, с. 364].

Поняття «українська ідея» першим запропонував П. Куліш. Він вкладав у нього усвідомлення, розуміння людиною належності до свого народу, його культури і віри [77, с. 155].

Національна ідея – це певне надзавдання, що його потрібно реалізувати. Це загальнонаціональна мрія, що мобілізує всі складові нації для руху в майбутнє. Вона не може бути й ніколи не була вічною, адже у процесі свого розвитку нація долає нові вершини, реалізуючи окремі національні ідеї.

Кінцевий образ української держави як мету сучасної національної ідеї сформулював ще в 1950 році Степан Бандера у праці «Українська національна революція, а не тільки протирежимний резистанс» [9].

З огляду на реалії сьогодення образ майбутньої України залежатиме від таких чинників:

- 1) рівень економічних, демографічних та психологічних втрат;
- 2) повернення контролю над усіма територіями в межах кордону 1991 року чи їх частиною;
- 3) строки прийняття України в ЄС та НАТО, підписання договорів про гарантії безпеки та територіальної цілісності, вирішення питання про повернення наданої Україні військової допомоги, міжнародна участь у відбудові нашої держави.

Загрози та виклики у вигляді військової агресії, тимчасової окупації території, розвідувально-підривної та диверсійної діяльності та інформаційно-психологічної війни, з якими зіткнулась Україна на сучасному етапі її розвитку, ставлять перед нашою державою першочергові стратегічні завдання із забезпечення національної безпеки:

- відновлення територіальної цілісності;
- консолідації нації;
- формування загальнонаціональної ідентичності;

- єдності усіх громадян України;
- реінтеграції тимчасово окупованих територій після їх звільнення [2, с. 308-313].

Вирішення окреслених завдань є життєво важливою потребою нашого суспільства, національними інтересами українського народу.

Таким чином, образ держави є ідеальною формою відображення в політичній свідомості населення діяльності державних інститутів влади у різних сферах внутрішнього та міжнародного життя, обумовлену менталітетом суспільства, національно-державною ідеєю, політичною свідомістю та культурою, а також національними інтересами [58; 59; 60].

Образ держави можна розглядати як узагальнене відображення внутрішньої та зовнішньої політики держави, що виявляється у реальній соціальній, економічній, культурній та іншій дійсності, втілене у форму конкретного соціально-політичного феномена. Подібними феноменами виступають образи центральної та місцевої влади, державного устрою, лідерів країни, державних інститутів.

Образ держави знаходить свій вияв щодо різних груп суспільства до влади та її інститутів, у довірі до проведеної соціальної та економічної політики, у розвиненості громадянських та патріотичних почуттів, у готовності служити своїй державі та виконувати перед нею свій обов'язок. Образ держави у політичній свідомості є певною точкою кристалізації громадянськості і патріотизму та важливим політичним феноменом у розвитку політичних уявлень населення» [30].

Значущі зміни в даному аспекті виникли із початком повномасштабного вторгнення, що спричинило активізацію громадян, їхню участь у громадських акціях та політичних подіях, призвело до зростання інтересу до подій в країні, політичних партій і лідерів думок.

З іншого боку, варто враховувати, що бойові дії та військовий стан викликають стрес та дезінформацію, вказане може вплинути на якість політичної свідомості громадян. Крім того, війна може привести до дефіциту

доступу до об'єктивної інформації, оскільки воюючі сторони можуть і використовують пропаганду та маніпуляції.

Отже питання про зміну політичної свідомості українців є комплексним і може залежати від індивідуальних переконань та доступу до інформації кожної людини.

Загально важливими залишаються якість освіти, яку громадяни отримують, а також інформованість, доступ до незалежних джерел інформації та зусилля влади і громадських організацій у підвищенні рівня політичної свідомості в країні.

По суті, політичні події, війна або ж введення військового стану, можуть викликати зміни в політичній свідомості громадян, зміцнюючи їхню єдність або, навпаки, призводячи до роз'єднання суспільства. Вказане може викликати патріотизм, об'єднаність, та підтримку держави в часи кризи. Відповідно на сьогоднішній день ми відмічаємо, що образ сучасної української держави формується зокрема культурними символами, історичними подіями та політичними рішеннями так чи інакше пов'язаними із військовим станом.

Важливо відмітити, що політична культура активно впливає на формування образу держави в умовах воєнного стану. Включаючи в себе систему цінностей, переконань, практик і уявлень громадян щодо політики та держави, політична культура умовах воєнного стану є особливо важливою для вірного сприйняття та реакції на дії держави.

Якщо політична культура визначається патріотизмом, підтримкою держави та солідарністю з іншими громадянами, то в умовах воєнного стану ця культура може сприяти образу держави як захисниці, яка бореться за безпеку та права своїх громадян. У такому випадку, спільна патріотична культура може сприяти єднанню суспільства та підтримці влади.

З іншого боку, в разі, коли політична культура включає в себе критичний погляд на дії держави, то в умовах воєнного стану виявляється більша схильність до критики та обмеження дій влади.

Відповідно, громадяни можуть ставити питання про необхідність конфлікту, питати про стратегію дій та вимагати відкритості від влади.

Відтак, політична культура відіграє значущу роль у формуванні образу держави в умовах воєнного стану, і вона відповідно може сприймати або критикувати дії держави в контексті воєнного конфлікту.

Важливо враховувати, що рівень політичної свідомості - це складний сукупний показник, який включає в себе розуміння громадянами політичних процесів, їхню участь у них, знання про права і обов'язки громадян, а також їхніх власних політичних переконань.

Отже, образ держави визначає те, як сприймається діючий закон та оцінюється робота влади, формує відношення до правопорядку, рівності перед законом та гарантією прав і свобод.

Створення позитивного образу держави та права має величезне значення для розвитку суспільства адже підтримує довіру громадян до влади та її інституцій, сприяє зміцненню правопорядку та стабільності.

Позитивний образ держави впливає на ефективність її діяльності та готовність населення слідувати законам. Саме тому кожен може сприяти формуванню позитивного образу держави та права. Вказане виявляється, серед іншого, через свідоме виконання законів та участь у громадському житті.

Створенню позитивного образу держави сприяють і підтримка демократичних цінностей, захист прав та свобод, а також активна участь у правових процесах.

Держава за допомогою правових інструментів формує відповідні правила взаємодії з інформаційним суспільством і відповідно з інформаційною владою, так як в сучасних умовах інформація відіграє вирішальну роль в організації влади, його ефективності та невдач. Активне використання потенціалу інформаційної влади може стати вирішальним фактором у проведенні державної політики в будь-якій сфері життя суспільства.

Державна влада передбачає наявність суб'єкта влади, того, хто здійснює владні відносини і об'єкта владних відносин, тобто той, щодо кого вона застосовується. Не менш важливими виступають джерела і засоби, за допомогою яких здійснюють владу; мета, заради якої влада застосовують. Суб'єктами державної влади перш за все виступають інститути держави. Що стосується суб'єктів інформаційної влади в сучасному суспільстві, то ними виступають такі інститути як ЗМІ, інформаційні та рекламні агентства, наукові та науково освітні установи. Найбільш масове і вагомий вплив мають Інтернет, ЗМІ (аудіовізуальні, телебачення, радіо), де Інтернет виступає головним творчим полем діяльності сучасного суспільства [6, с.105].

Рекламу можна віднести до інструментів формування образу держави, адже вона може вплинути на сприйняття та поведінку громадян, а також на відносини держави з іншими країнами та міжнародним співтовариством.

Зокрема вона може створити певний публічний образ державних структур які матимуть наслідком створення позитивного образу держави в цілому як в очах власних громадян так і світу.

Вказане включає в себе промоцію культурних та історичних цінностей, які асоціюються з державою, а також відображення сучасних досягнень та переваг для громадян.

Рекламні кампанії можуть впливати на сприйняття держави на міжнародній арені загалом. Так, вони можуть показувати державу як місце інвестицій, туризму або співпраці, що цілком ймовірно приверне нових іноземних інвесторів та туристів, сприятиме розвитку міжнародних відносин та міжнародній дипломатії.

З іншого боку реклама впливає на усвідомлення громадян щодо важливості громадянського суспільства. Вона дійсно може показати, як держава підтримує та розвиває громадянські ініціативи, чи враховує думку громадян і чи забезпечує їхні права та свободи [41].

Окрім того, вона відіграє значущу роль в публічній політиці, реклама впливає на публічну політику шляхом сприяння обговоренню та висвітленню

важливих питань, зокрема зміни клімату, охорони здоров'я, освіти та безпеки. Рекламні компанії можуть підтримувати державні програми та ініціативи.

Реклама впливає на самосвідомість громадян і почуття національної гордості. Вона заохочує громадян брати активну участь у житті держави, виявляти патріотизм та готовність служити громаді.

Інтенсивне впровадження в усі сфери життя сучасних комп'ютерних технологій, швидке розповсюдження локальних та глобальних комунікаційних мереж створює принципово нову якість інформаційного обміну, а також створює принципово нові інструменти впливу на масову свідомість, посилюючи значення культурно-інформаційних аспектів глобалізації.

Вчені В. В. Дудченко та О. В. Пасечник відзначають: «... що комунікація розглядається з позицій діяльності, або діяльнісного підходу, що дало можливість багатьом державам сформулювати складові комунікаційних політик, стратегій, планів тощо. Використовуються два поняття: комунікативна політика і комунікаційна політика. Друга категорія більш широка, оскільки визначає особливості взаємодії з населенням шляхом використання ІТ-технологій. У багатьох державах виокремлюється комунікативна політика, яка має: принципи; цілі; рішення; правила; заходи; кодекси поведінки. Відповідно кожна держава визначає для себе найбільш доцільний формат документа, який є основою для реалізації на практиці комунікативної політики та створений відповідно до практики і традицій системи правового регулювання у державах: політика комунікацій; комунікаційна стратегія; стратегія комунікацій та план дій; координація комунікативної політики; політика урядової зовнішньої комунікації; комунікаційна стратегія громадськості» [48, с. 17].

Образ держави – це соціально-психологічний феномен, що є результатом відображення сутнісних характеристик держави, принципів та особливостей її функціонування в масовій політичній свідомості, вираженим

у вигляді динамічної системи цінностей, уявлень, установок, очікувань, оцінок, детермінованих сукупністю екзогенно-ендогенних факторів.

Враховуючи зазначене, формування образу держави на сучасному етапі розвитку суспільства важко уявити без використання сучасних засобів впливу як на масову свідомість як населення (громадян) відповідної країни, так і на міжнародне співтовариство. Одним із таких засобів є реклама.

Проблеми використання реклами як інструмент комунікативного процесу неодноразово були предметом дослідження вітчизняних науковців з різних галузей знань. Серед них І.І. Бірюкова, Г.В. Горбенко, Н.М. Грицюта, Г.В. Гулакова, О.С. Євсейцева, Р.О. Колядюк, І.В. Кравець, Л.В. Павлова, Н.В. Попова, О.Ю. Чечель та ін.

У своїх працях автори достатньо ґрунтовно розкрили поняття та роль таких різновидів реклами як комерційна, соціальна та політична у формуванні позитивного іміджу та образу держави. Разом з тим, у літературі немає єдиного підходу щодо визначення ролі кожного з них. Крім того, недостатньо вирішеними у літературі залишились питання про іміджеву рекламу як основного типу реклами, спрямованого виключно на створення позитивного образу держави у тому числі на міжнародній арені.

У вітчизняних наукових працях неодноразово зверталась увага на тому, що держава – це актор, «особистість» з усіма притаманними рисами серед інших країн, всередині і поза різними організаціями, блоками, угрупованнями. Успішне позиціонування на міжнародній арені вимагає постійного надання інформаційних імпульсів про свою діяльність, удосконалення свого образу [26, с. 83].

Комунікативні технології формування міжнародного іміджу будь-якої держави базуються на діяльності із захисту і просування її інтересів на міжнародній арені, а також на інформуванні світової громадськості про геополітичні, економічні, географічні та інші особливості держави, стан їх розвитку і досягнень [132].

Реклама є одним із найбільш ефективних інструментом інформування як суспільства в цілому, так окремих людей. Вона давно вийшла за межі комерційної комунікації. Сьогодні реклама виступає чинником продукування суспільної свідомості й масової культури, транслятором національного колориту, духовно-культурних традицій, інтелектуально-духовного здобутку, механізмом конструювання й підсилення національної ідентичності, засобом створення різних видів іміджу: культури, особистості, корпорації, товару, послуг, регіону, міста, країни [99, с. 373; 57].

Когнітивно-комунікативний та експресивно сугестивний вплив рекламних текстів на суспільну свідомість робить їх бездоганим засобом формування іміджу, який може вважатися квінтесенцією рекламної діяльності [99, с. 374].

За різними критеріями у науковій літературі розрізняють різні типи реклами. Серед основних класифікаційних ознак виділяють:

- 1) мету реклами;
- 2) тип спонсора;
- 3) цільову аудиторію;
- 4) сконцентрованість на певному сегменті ринку;
- 5) діапазон впливу;
- 6) об'єкт рекламної діяльності;
- 7) спосіб впливу;
- 8) канал сприйняття;
- 9) характер впливу
- 10) функціональний вплив;
- 11) тип впливу;
- 12) носій інформації [17, с. 7].

У контексті даного дослідження заслуговують на увагу такі критерії, як мета, цільова аудиторія та носій інформації.

Так, за метою розрізняють комерційну, та некомерційну рекламу.

Закономірно, що важливе значення у процесі формування образу держави як всередині країни, так і на міжнародній арені, має політична реклама. О. Шпортько, аналізуючи поняття політичної реклами, пов'язує її виключно з виборчим процесом, зазначаючи, що це заходи та способи формування думки виборців шляхом подання загалом об'єктивної інформації, що переконує у перевагах певного кандидата чи політичної організації. Вона складається з об'єктивної і переконливої інформації про конкретну політичну особу чи організацію та емоційно впливового повідомлення [142, с. 98].

Схожої позиції дотримується також і Л. Павлова та С. Прокушева, які наголошують, що така реклама з'являється у вигляді пов'язаних із передвиборчими процесами сплесків [99, с. 375].

На думку автора, таке розуміння реклами є надто вузьким. Помилковим вважаємо ототожнення політичної діяльності з виборчими процесами у державі. У зв'язку з цим заслуговує на увагу позиція Н.В. Попової, яка розглядає політичну рекламу як рекламу політичних партій (об'єднань), органів державної влади, державних і громадських організацій та окремих громадян, які беруть участь у політичній діяльності, їх дій, ідей, програм та ставлення до будь-яких організацій, подій, громадян [112, с. 56-57].

Хоча у цьому визначенні прямо не згадується держава як окремий суб'єкт політичної діяльності, однак, можемо припустити, що органи державної влади та державні організації у ньому згадуються саме у розумінні представників держави.

Заслуговує на увагу також позиція автора щодо визначення функцій політичної реклами, серед яких:

- інформаційна функція – оповіщення, ознайомлення аудиторії з об'єктом, який рекламується;
- комунікативна функція – встановлення контакту між носіями влади або претендентами на місця у владних структурах і населенням, здійснення певним чином направленою адресного зв'язку між ними, використовуючи

гранично доступну для сприйняття знакову систему; вона є свого роду провідником ідей, ретранслятором образів, символів, міфів;

- соціально-орієнтуюча, ідеологічна функція – виділення рекламованого об'єкта серед інших [112, с. 57].

Одним із засобів передачі інформації суспільству, каналом комунікації між суспільством та рекламодавцями, а також інструментом впливу на формування суспільної думки є соціальна реклама [45, с. 257].

Відповідно до Закону України «Про рекламу» соціальна реклама – це інформація будь-якого виду, розповсюджена в будь-якій формі, яка спрямована на досягнення суспільно-корисних цілей, популяризацію загальнолюдських цінностей і розповсюдження якої не має на меті отримання прибутку.

Відзначаючи вплив соціальної реклами на формування образу держави, необхідно погодитись із думкою про спрямованість її на формування морально-етичних переконань певної аудиторії [37, с. 141].

Сучасна українська соціальна реклама орієнтована на задоволення культурних запитів населення шляхом впровадження певних цінностей і стандартів. Рекламні стандарти, цінності, які вона просуває, претендують на роль загальнолюдських норм поведінки, які треба наслідувати. Реклама сприяє формуванню стереотипного мислення, особливо у молоді. Вона є потужним інструментом впливу на ціннісні установки й орієнтири адресатів, створюючи стереотипи, що відповідають цій системі. При цілеспрямованому впливі на формування ціннісних орієнтацій споживача можна відповідно спрямовувати його поведінку. Інакше кажучи, якщо реклама для досягнення цілей апелює до панівних у суспільстві соціально-психологічних цінностей і мотивацій, то вона, в свою чергу, може бути прикладом цінностей і мотивацій, поширених у суспільстві [61, с. 44].

Соціально орієнтована реклама служить комунікацією між суб'єктами управління соціальними процесами. Під час її здійснення відбувається

передача суспільству соціально значимої інформації, від державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських інститутів [39].

Вплив соціальної реклами на ставлення громадян до держави, формування у масовій свідомості її образу здійснюється головним чином через рекламно-інформаційну підтримку конкретних відомств, які безпосередньо пов'язані з повсякденним життям людей. Наприклад, формування позитивного іміджу збройних сил України з боку міністерства оборони України [35, с. 43-44].

Прикладами соціальної реклами, спрямованої на створення позитивного образу української держави є наступні: 1. «Україна – це країна патріотів. Наприклад: «Україна – це я!»; «Ми – єдина Україна!», «Україна в серці кожного! Подивись навколо – моя країна прекрасна й незалежна!»; 2. Україна – країна воїнів, країна з боєздатною армією; 3. Україна – країна, яка прагне жити за європейськими стандартами: «Україна – це Європа!»; «Європа починається з тебе!» та ін. [99, с. 375].

Певну роль у формуванні іміджу організації відіграє також комерційна реклама. Її предметом може бути послуга, товар бренд, компанія, торгова марка, тощо.

На перший погляд зазначений вид реклами не має нічого спільного з формуванням образу держави, адже її основна мета – заохочення споживачів до придбання товарів або послуг відповідної компанії чи торгової марки.

Разом з тим, у літературі наводиться чимало прикладів того, як комерційна реклама може бути інструментом формування образу держави [99, с. 376].

Водночас, комерційна реклама, незважаючи на наявність у її змісті окремих елементів впливу на цільову аудиторію з метою зміни ставлення до тих чи інших подій, явищ чи інститутів, не має своєю основною метою формування позитивного образу (іміджу) того чи іншого суб'єкта. Таку мету переслідує імідж-реклама.

В економічній літературі таку рекламу називають ще брендовою [112, с. 61], корпоративною [68, с. 354].

У вітчизняній літературі присвячено чимало праць іміджевій рекламі у діяльності комерційних організацій, у тому числі фінансових установ, торгових марок, окремих підприємств [15, с. 38-40].

У контексті дослідження реклами як інструменту формування образу держави заслуговує на увагу позиція І.В. Кравця, що імідж-реклама – це

- 1) те саме, що і корпоративна реклама;
- 2) престижні форми рекламування, скерованого на створення та підтримку сприятливого іміджу особи чи організації. У свою чергу, імідж трактують як образ, стійкі враження суспільства про фірму, товар, послугу, діяча, професію, соціальну групу, місце проживання, країну тощо [68, с. 354].

Іміджева реклама – це реклама, спрямована не на збільшення продажів, а на створення або підтримання іміджу компанії. Вона націлена на майбутнє, яке покращує імідж компанії, що робить її більш популярною на ринку. У цьому випадку реклама виходить за рамки самого товару і його характеристик. Вона наділяє його додатковою цінністю: емоційними асоціаціями. І створює образ, заснований на особистісних цінностях цільової аудиторії [50, с. 50].

Враховуючи зазначене, вважаємо, існують підстави стверджувати про те, що іміджева реклама може бути ефективним засобом створення іміджу не тільки суб'єкта господарської діяльності, але й будь-яких інших установ, організацій, а також самої держави.

У контексті реалізації державної політики, спрямованої на підвищення міжнародної довіри до нашої держави, а також на зміцнення її національної безпеки, відновлення суверенітету і територіальної цілісності, Уряд схвалив Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для фінансової підтримки забезпечення міжнародного позитивного іміджу України та здійснення заходів щодо підтримки зв'язків з українцями, які проживають за межами України [111].

Вважаємо, що будь-яка держава, у тому числі Україна, спрямовує свої зусилля на створення позитивного іміджу (образу) не тільки серед власних громадян та/або населення, а й за кордоном.

Так, за даними Радіо Свобода у 2010 році на «саморекламу української держави» було виділено 9,2 мільйони гривень для формування іміджу України у світі. Зазначені кошти були виділені Міністерству закордонних справ та спрямовувалися на інформаційно-просвітницькі кампанії та на соціологічні дослідження. Зокрема, було відзнято рекламні ролики про Україну і видано подарункові фотоальбоми [120].

Розглянемо окремі особливості рекламної кампанії, спрямованої на формування позитивного образу (іміджу) держави.

Іміджева реклама є важливим складовим елементом PR кампанії, яка планується та здійснюється з метою створення та просування позитивного образу (іміджу) держави. За своєю суттю та змістом така реклама є ширшою, ніж комерційна реклама, оскільки на неї покладено велику кількість додаткових функцій.

Метою іміджевої реклами є створення позитивного образу держави у свідомості населення або міжнародних партнерів.

Особливістю зазначеного виду реклами є відсутність миттєвих результатів та її спрямованість на створення позитивного іміджу у перспективі.

Основними завданнями іміджевої реклами є наступні:

- створення у широкого кола партнерів (союзників) позитивного образу (іміджу) держави;
- переконання міжнародного співтовариства у користі держави для іншої держави, регіону, континенту, світу;
- формування враження про державу як надійного партнера, союзника;
- створення переконання про позитивну динаміку економічного, політичного та соціального розвитку держави.

Основними засобами та інструментами досягнення завдань іміджевої реклами є наступні: символи держави; інтерв'ю з державними діячами та відомими людьми; телевізійні ролики; буклети, газетні та журнальні публікації; фестивалі та мистецькі акції, тощо.

З метою забезпечення ефективності іміджевої реклами необхідно враховувати наступні моменти:

- держава повинна максимально відповідати тому іміджу, який формується за допомогою реклами;
- реклама повинна мати яскраве емоційне забарвлення, оскільки відносини між представниками держави та цільовою аудиторією, які ґрунтуються на емоційній основі, значно міцніші та триваліші. Люди сприймають яскраві рекламні образи, перш за все емоційно, а потім вже раціонально;
- іміджева реклама повинна максимально охопити аудиторію. Це досягається шляхом використання широкого спектру засобів та носіїв реклами, різноманітних каналів поширення інформації, підвищення частоти рекламних контактів, збільшенням тривалості рекламних кампаній;
- іміджева реклама повинна передбачати потреби та інтереси потенційних партнерів.
- у рекламі повинна бути присутня певна узагальненість та навіть незакінченість, яка дозволить потенційним партнерам самотійно додавати деталі образу держави;
- у роботі зі створення реклами повинні брати участь соціологи, економісти, політологи, фахівці зі зв'язків з громадськістю, психологи, консультанти з передвиборчих технологій, спічрайтери, журналісти та інші професіонали;
- рекламна кампанія повинна проводитися за активної участі органів державної влади, ЗМІ, дипломатичних служб, культурних організацій, спортивних установ, і розглядатися в якості пріоритетного завдання.

Вдаватися до іміджевої реклами як засобу формування позитивного образу держави доцільно у таких випадках:

- сприйняття країни не відповідає реальному стану речей;
- діють такі зовнішні аспекти, як кардинальна зміна розстановки сил на геополітичній карті світу та значне зміцнення позицій суперників, безпосередньо пов'язані зі зниженням авторитету своєї країни;
- держава отримує можливість позиціонувати свою економіку чи політику на міжнародній арені в позитивному плані;
- постає питання про збереження держави як такої [137, с. 84].

Процес створення іміджевої реклами, спрямованої на формування позитивного образу держави, включає в себе наступні етапи:

- вивчення цільової аудиторії впливу (існуючих та потенційних країн-партнерів, міжнародних організацій);
- стратегічне планування реклами у питанні визначення позиції держави, образ якої формується, у міжнародному співтоваристві та свідомості представників держав-партнерів, постановка цілей та завдань рекламної кампанії, попередній розрахунок необхідного обсягу фінансування;
- розробка творчого підходу (реklamної стратегії та рекламної ідеї) та встановлення стратегічних підходів до використання засобів рекламування;
- визначення стратегії формування інтегрованої комунікації, у якій іміджева реклама буде доповнювати інші види комунікацій, у тому числі PR;
- прийняття тактичних рішень щодо кошторису витрат під час вибору засобів рекламування, розробка графіків поширення (публікацій та трансляції рекламних роликів);
- безпосереднє складання рекламного звернення, включаючи написання тексту, підготовку макета, художнє оформлення, виробництво, тиражування та поширення рекламної продукції.

Таким чином, одним із ефективних інструментів формування образу держави за допомогою мультимодальних інструментів впливу на масову свідомість є політична, соціальна та комерційна реклама як особливий тип соціальної комунікації.

Роль політичної реклами у формуванні позитивного образу держави визначається через виконання такою рекламою інформаційної (ознайомлення аудиторії з об'єктом, який рекламується); комунікативної (вона є свого роду провідником ідей, ретранслятором образів, символів, міфів, стереотипів); соціально-орієнтуючої, ідеологічної (виділення рекламованого об'єкта серед інших) функції.

Вплив соціальної реклами на ставлення громадян до держави, формування у масовій свідомості її образу здійснюється головним чином через рекламно-інформаційну підтримку конкретних відомств, які безпосередньо пов'язані з державою та впливають на повсякденне життя людей.

Комерційна реклама створює позитивне враження про державу за допомогою включення до її змісту контенту про історичні традиції, події минулого, які посилюють відчуття гордості за країну, акцентують увагу на позитивних якостях та здобутках її народу, тощо.

Особливим типом реклами, спрямованої на формування позитивного іміджу, є іміджева реклама.

Вона є важливим складовим елементом PR кампанії, яка планується та здійснюється з метою створення та просування позитивного образу (іміджу) держави.

За своєю суттю та змістом така реклама є ширшою, ніж комерційна реклама, оскільки на неї покладено велика кількість додаткових функцій.

Метою іміджевої реклами є створення позитивного образу держави у свідомості населення та/або міжнародних партнерів. Особливістю зазначеного виду реклами є відсутність миттєвих результатів та її спрямованість на створення позитивного іміджу у перспективі.

Як і будь-якому іншому виду реклами, їй притаманні специфічні, вирішувані тільки з її допомогою, завдання, а також особливий набір засобів та інструментів, підстав проведення, етапів, тощо» [31].

Отже, іміджева реклама для створення позитивного образу держави являє собою рекламні кампанії та ініціативи, спрямовані на покращення сприйняття держави як суб'єкта, який розвивається, демократичний та благополучний. Головною метою іміджевої реклами є формування позитивних проявів про державу як місце для життя, інвестицій, туризму та співпраці.

В підсумку, характеристиками іміджевої реклами для створення позитивної форми держави:

- підкреслення переваг (реклама часто висвітлює економічні, культурні, природні та інші переваги держави. Вона може показати, що держава є ідеальним місцем для інвестицій, освіти, відпочинку та розвитку);
- презентація культурних та історичних цінностей (іміджева реклама може підкреслювати культурну спадщину, історію, традиції та мистецтво держави, сприяє збереженню та популяризації цих цінностей);
- відображення співпраці та відкритості (реклама може демонструвати важливість міжнародної співпраці та відкритості для іноземних інвесторів, туристів та партнерів);
- підкреслення досягнень та інновацій (іміджева реклама може наголошувати досягнення держави в таких сферах, як наука, технології, освіта, охорона здоров'я тощо);
- створення позитивної атмосфери (реклама може створити позитивну та привітну атмосферу, яка приваблює інвесторів, туристів та талановитих фахівців).

Відтак, іміджева реклама для держави є формою інструменту для залучення ресурсів, підвищення статусу на міжнародній арені та створення позитивного середовища серед населення.

Вона допоможе підкреслити переваги та потенціал держави, що робить її більш конкурентоспроможною та привабливою для всіх інших держав.

Ще одним, не менш вагомим, чинником, що впливає на створення образу держави слід назвати глобалізацію.

Глобалізація — це процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. Основними наслідками цього процесу є розподіл праці, міграція у масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн.

Це об'єктивний процес, який носить системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства. В результаті глобалізації світ стає більш зв'язаним і взаємозалежним від його суб'єктів.

Глобалізаційний процес - це складне і багатогранне явище, що відзначається зростанням економічних, соціокультурних та політичних взаємозв'язків між країнами світу. Цей процес спричинений рядом факторів і включає в себе різноманітні аспекти, такі як економічна інтеграція, інформаційна технологія, міграція, культурний обмін та інші.

Також це процес розповсюдження інформаційних технологій, продуктів і систем по всьому світі, що несе за собою економічну та культурну інтеграцію. Прибічники вбачають у глобалізації можливість подальшого прогресу за умови розвитку інформаційного суспільства. Опоненти попереджають про небезпеку процесу для національних культурних традицій та поглиблення соціальної нерівності.

Виникла навіть самостійна галузь науки про загальні, планетарні проблеми нинішнього й майбутнього розвитку людської цивілізації як єдиного цілого - глобалістика.

У теорії глобалізації є як прихильники, так і супротивники. На думку останніх, глобалізація не несе нічого гарного державам, навпаки, поглинає їх національну своєрідність, позбавляє суверенітету, насамперед економічного.

Нереальним є впровадження єдиного етико-правового світогляду в усьому світі.

Водночас загальні інтереси людства вимагають вирішення загальними зусиллями глобальних проблем, які загрожують самому його існуванню, що аж ніяк не означає світового державотворення [42; 56].

Їх успішне вирішення можливе на принципах згоди і забезпечення рівності всіх держав незалежно від їх розміру і рівня економічного розвитку, відсутності гегемонізму, на демократичній юридичній основі, повазі та обов'язковому виконанні міжнародно-правових зобов'язань і внутрішньодержавних законів.

Так, на думку І. Свингедоу, протягом останнього десятиліття «відносно домінування держави-нації поступилося новим конфігураціям, в яких обидва рівні - місцевий/регіональний та транснаціональний/глобальний - набули нового значення.

Глобальне співробітництво, глобальний рух фінансів та світова політика відіграють вирішальну роль у формуванні щоденного життя, одночасно дедалі більше уваги приділяється місцевим та регіональним проблемам і процесам реструктуризації. Інакше кажучи, одночасно діють дві тенденції: глобалізації, або ж деволюції, і децентралізації, чи локалізації... Місцеву/глобальну взаємодію сучасних процесів реструктуризації слід розглядати як єдиний, складний процес, що поєднує два схожих, хоча і суперечливих рухи, та включає де-факто перегляд значення географічного виміру економічного і соціального життя [20].

Для І. Свингедоу ці процеси ремасштабування представляють конфліктну динаміку «глокалізації», в якій глобальна соціальнопросторова інтеграція передуює повсюдній регіоналізації та локалізації соціальних відносин. За такого підходу «глобалізація — це не лише зростання важливості одного виміру порівняно з іншими; це також зміни у самій природі взаємовідносин між вимірами».

Досить часто глобалізація розглядається дослідниками як позатериторіальний і надтериторіальний процес, що виходить за межі географічних кордонів та негативно впливає на суверенітет національної держави [11].

В результаті територія держави втрачає своє значення і відіграє лише другорядну роль у життєдіяльності сучасного суспільства. Однак представники де територіального підходу до глобалізаційних процесів допускають низку методологічних помилок, заперечуючи одночасне існування процесу ретериторіалізації — зростання ролі території в умовах глобалізованого світу [22]. Важливо зазначити, що політико-економічна географія динаміки детериторіалізації та ретериторіалізації нині радикально переглянута з огляду на національні моделі, які почали формуватися з кінця XIX століття.

Якщо попередні етапи детериторіалізації та ретериторіалізації відбувалися переважно в рамках території держави-нації, то на нинішній стадії соціально-просторової реструктуризації роль національного масштабу як основної інституційної площадки для функціонування капіталу значно зменшилася. К. Коліндж назвав цей феномен «відродженням масштабів», за якого, на відміну від попередніх форм соціально-просторової організації, жоден окремий рівень соціально-економічної взаємодії не домінує над іншими.

Сучасний глобалізм розглядається як найновіший прояв тенденцій соціального універсалізму, і в цьому зв'язку глобалізм може йти двома шляхами: демократичним шляхом з опорою на принципи гуманізму, плюралізму, автономії і партнерства; недемократичним шляхом з повною відкритістю і безжальною конкуренцією, монополізмом транснаціональних лідерів економіки. Другий шлях багато в чому ворожий до культури і універсальної сутності людини, він веде до хаосу у відносинах між цивілізаціями. Лише перший шлях глобалізації розглядається як такий, що здатний привести існуючий світ до більш високого порядку, а ця глобалізація

ототожнена з універсалізацією людського суспільства і не суперечить універсальності людини.

Уявляється, що сьогодні глобалізація з'єднує ці два шляхи свого руху. Не випадковими є досить суперечливі оцінки як самої глобалізації, так і формування глобального суспільства, глобального порядку, глобального права.

Деякі вчені у сфері юриспруденції в рамках різноманітності процесів глобалізації розглядають юридичну глобалізацію як її важливу складову.

На їх думку, успіх у сфері юридичної глобалізації (у внутрішньодержавному і міжнародному праві) буде залежати від готовності і здатності учасників до майбутніх перетворень світового правопорядку, збереження правових досягнень минулого і забезпечення їх більш розвинутими правовими нормами, формами, інститутами і процедурами.

У цьому зв'язку теоретики відзначають значення таких притаманних праву властивостей і характеристик, як абстрактна всезагальність (універсальність), формалізованість (формальна визначеність), системність, загальнозначима і загальнообов'язкова конкретизованість джерел. Він прийшов до такого висновку: чим більше соціально історично розвинуте право, тим більше воно універсальне (глобальне).

Найважливіша ідея теоретика юриспруденції М.В. Кравчука полягає в тому, що формування і розвиток права від давніх часів до сучасності являє собою історію все більшої універсалізації і уніфікації права, історію руху до все більш глобального права [70].

Глобальне управління виражає квазі міжнародний сенс, не пов'язаний з суверенітетом держав, а спирається на авторитет етичних вчень і духовних традицій.

І якщо на цьому етапі діалогу цивілізацій такий стан «безправ'я» ще припустимий, то, очевидно, найближчим часом можна прогнозувати розвиток процесів формування норм і цінностей глобального права, яке і

повинно виступити основою становлення майбутнього глобального правопорядку.

Як відзначає відомий спеціаліст із загальної теорії прав людини Е. А. Лукашева, головний недолік в управлінні глобалізацією в тому, що вона здійснюється поза правовим полем, яке передбачає дотримання принципів солідарності, справедливості і рівності.

Її висновок відображає те, що «глобалізація без опори на право як всередині національних держав, так і в міжнародних відносинах, нормує свавілля і порушення прав людини». В юридичній літературі вже робляться спроби осмислення понять, які відображають процеси глобалізації в категоріях юриспруденції і які застосовуються до права, проводиться розмежування правової глобалізації і глобалізації в правовій сфері.

Припускаючи можливість створення і функціонування глобального права, дехто відзначає, що воно не може бути зведено до системи норм і правил поведінки, а постає як специфічний образ права, оснований на європейській моделі, і який відображає сучасний буржуазний світогляд, соціальні устрої, традиції. Глобалізація в праві — це продукт розвитку Західної цивілізації, і в своїй основі це подальша європеїзація світу.

В умовах глобалізації, зверху встановлених державних кордонів іде процес взаємодії, який передбачає становлення специфічної (м'якої) правової нормативності, яка виражає особливості правової глобалізації.

Серед проблемних областей міждисциплінарних досліджень, які мають прямий вихід на становлення глобального права, не тільки процеси подальшого розвитку національного права, але й проблематика адаптації подальшого розвитку національного права до порушень їх суверенітету, участь державних і недержавних акторів у формуванні нової політичної моделі світу.

Слід підкреслити, що процеси глобалізації в правовій сфері торкаються всіх рівнів існування права.

В той же час, це не виключає, а, навпаки, інтенсифікує проблематику становлення особливої правової реальності — глобального права.

Слід зазначити, що національне і міжнародне право в процесі глобалізації все більше взаємопроникають один в одного.

Крім того, в результаті діяльності багатонаціональних підприємств створюється специфічна нормативність, яку іменують транснаціональним правом.

В своїй діяльності багатонаціональні підприємства заключають договори з державами-інвесторами, а також між собою, що і створює цей специфічний правопорядок. В цій ситуації учасники відносин самі вибирають норми поведінки, які не охоплюються ні національним, ні міжнародним правом.

На думку В.М. Шумілова «...формування глобальної правової системи пов'язано зі з'єднанням всіх правових систем в одну глобальну правову систему». Очевидно, це перевищення ролі глобалізації в розвитку правових систем, оскільки при всьому просуванні глобалізації на національному, інтегративному і міжнародному рівні буття права, вони продовжують своє існування як національні, інтегративні і міжнародно-правові системи.

Думається, що глобальна правова система — це новий рівень існування права, яке знаходиться на стадії становлення, який вже сьогодні проявляє себе в особливостях м'якого права, діяльності специфічних інститутів (ВТО, МВФ, транснаціональні корпорації та ін.), утвердженні особливих юридичних джерел права (принципи права, юридична доктрина, юридична практика), становленні між нормативних зв'язків і залежностей (рекомендаційних стандартів), проявленні глобального правового менталітету і утвердженні глобальної правової культури.

Не зважаючи на усі переваги глобалізації, є чимала кількість її противників, зокрема йде мова про держави-агресори, які фактично своїм окупаційним маріонетковим режимом, встановленим на окупованих

територіях, створюють неспроможні маріонеткові квазі-держави, образ яких неможливо характеризувати з позитивного боку.

У своєму дослідженні Серебро М.В. звертає свою увагу на роботи Дж. Шольте, який, у свою чергу, описує сучасний глобальний простір як такий, що «позбавлений місця, дистанції і кордонів – і в цьому сенсі є «надтериторіальним»; у глобальних відносинах люди пов'язані один з одним без огляду на їх територіальне знаходження, таким чином, вони формують поза-, екстра-, пост-, надтериторіальні аспекти світової системи; у глобальній сфері територіальні кордони не є якоюсь перешкодою, і дистанція долається практично миттєво» [123].

Таке уявлення про глобальний простір, як такий, що позбавлений місця, дистанції та кордонів, є характерною особливістю так званих детериторіальних підходів.

Так, Ф. Джеймесон увів поняття «постсучасного гіперпростору», а К. Омає розробив концепцію «світу без кордонів».

Також це процес розповсюдження інформаційних технологій, продуктів і систем по всьому світі, що несе за собою економічну та культурну інтеграцію.

Прибічники вбачають у глобалізації можливість подальшого прогресу за умови розвитку інформаційного суспільства.

Опоненти попереджають про небезпеку процесу для національних культурних традицій та поглиблення соціальної нерівності. Образ держави серед іншого залежить від політичних режимів, що існують у конкретний період.

2.2. Типологія видів образу держави

Слід зазначити, що сьогодні все більше поглиблюється поляризація в суспільстві, однак кожна держава має окрему своєрідну перевагу в

порівнянні з іншими державами, при цьому в сучасних умовах на практиці не може існувати і не існує ідеального образу держави.

Водночас, не можна вести мову про те, що окремі держави припинили свій вплив на формування їх образу. Навпаки, такі умови є процесом формування образу новими засобами, які характеризуються глибокими інтелектуальними, інституційними та нормативними складовими, які вирішуються виключно національними державами.

Так, держави часто приймають рішення, які охоплюють не лише її громадян чи територію. Наприклад, окремі держави видають укази, рішення відносно навколишнього природного середовища, які мають значний вплив на громадян інших держав.

Основні тенденції становлення і розвитку образу держави в юридичній літературі, правових нормах і звичаях можуть бути різними в різних історичних і культурних контекстах. Враховуючи це, в зарубіжній та вітчизняній юридичній літературі та правових системах існують наступні загальні тенденції:

- однією з ключових тенденцій є акцент на суверенітеті держави та її правовій державності. Це важливе поняття в сучасному праві, яке визначає, що держава має владу і контроль над своєю територією та законодавством;
- основні права і свободи громадян зазвичай визнаються в юридичних текстах і правових системах. Це включає в себе права на життя, свободу, рівність, свободу слова, право на справедливий суд, право на власність і багато інших;
- у багатьох правових системах відзначається стремління до демократії та встановлення правової держави. Ці концепції підкреслюють роль права в обмеженні влади та забезпеченні прав і свобод громадян;
- зростаюча важливість міжнародного права та міжнародних договорів для регулювання відносин між державами і врегулювання глобальних проблем;

- правові системи акцентують на важливості гарантування та захисту прав людини. Це включає в себе створення незалежних судів і механізмів звернення до них;

- звертається увага до питань соціальної справедливості та рівності, включаючи права на освіту, охорону здоров'я, працю та інші соціальні права;

- у зв'язку з глобалізацією та транснаціональними проблемами, такими як кібербезпека, зміни клімату, міграція, правові системи розвиваються, щоб відповідати цим викликам;

- правові норми і документи змінюються з часом, відображаючи нові реалії і вимоги суспільства. Ця еволюція може відображати зміни в образі держави і її функціях.

Загалом, образ держави в юридичній літературі і правових системах розвивається відповідно до суспільних, політичних та культурних контекстів. Він відображає зміни в поглядах на державу як суспільну інституцію та роль права у сучасному світі.

При цьому мало дослідженими залишаються питання чітких теоретико-методологічних підходів до вивчення образу держави, а також питання структури образу держави та визначення єдиного понятійного апарату для розуміння одного і того ж явища (порівняння образу та іміджу, бренду). Зважаючи на обширність вказаного питання, воно потребує подальших наукових розробок.

У теперішній час підвищується актуальність образу екологічних держав.

«У зв'язку з тим, що поняття «екологічна держава» є порівняно новим у сучасній юридичній науці, основою для його дослідження є передовсім доробок вітчизняної загальнотеоретичної юриспруденції, зокрема, креативні ідеї про плюралістичний образ сучасної держави та її функції О.О. Джураєвої [43], Ю.М. Оборотова [94], В.В. Волинця [24], А. П. Гельман [33], Ю. О. Легези [81], К. А. Машненкова [86] та інших науковців.

Власне екологічна держава наразі не отримала повного обґрунтування ані у вітчизняній, ані у зарубіжній юридичній науці, бо кожен дослідник розглядає її в одному вимірі. Так, В.М. Адам екологічною називає державу, яка виконує екологічну функцію [3].

Досить широко, в антропоцентричному і біоцентричному форматі намагається розглянути концепт «екологічна держава» К. Машненко [86].

Багато науковців таких як, П.С. Стецюк [124], М.І. Хилько [136] та ін. вважають характеристику «екологічна держава» ознакою сучасної конституційної держави. Німецький учений Р. Штайнберг (Rudolf Steinberg) так само визнає екологічну державу новим ступенем і конституційності [179].

На думку британського дослідника Дж. Медовкрефта (James Mcadoweroft), досвід розвитку держави загального добробуту може привести до розуміння потенціалу «екологічності» держави» [74, с. 21].

Так, актуальність існування екологічних держав обумовлено через ряд ключових факторів.

По-перше, через зростання середнього рівня освіченості та свідомості громадян щодо проблем природи і навколишнього середовища до підвищення громадського виховання щодо негативного ставлення до природи та кліматичних змін.

По-друге, світ стикається з серйозними екологічними викликами, такими як забруднення повітря і води, втрата біорізноманітності та зміни клімату. Вказані проблеми мають глобальний характер і потребують спільних зусиль усіх держав для їх вирішення. Екологічні держави впливають на важливу роль в управлінні та регулюванні вищевказаних процесів, сприяючи зменшенню негативного впливу на навколишнє середовище.

По-третє, світові держави дедалі більше усвідомлюють, що збереження природи і здорового навколишнього середовища має стратегічне та економічне значення. Вони розуміють, що створення ефективної екологічної

політики може сприяти сталому розвитку, підвищити якість життя громадян і забезпечити конкурентоспроможність на світовому ринку.

За таких обставин, образ екологічних держав стає все більш актуальним у сучасному світі, оскільки він показує важливі тенденції в суспільстві, які вимагають дій та відповідальності з боку держави у сфері охорони природи і довкілля.

З огляду на глобальні зміни, актуалізувалося питання образу корпоративної держави, як однієї з державних форм авторитарного режиму. Так, корпоративна держава представляє собою систему, в якій державна влада тісно сплетена з бізнесом і великими корпораціями. Вказана форма містить різноманітні аспекти, що включають контроль за економічними ресурсами, засобами масової інформації та політичної влади.

Актуалізація форми корпоративної держави відбувається через кілька ключових процесів.

По-перше, глобалізація економіки і зростання ролі міжнаціональних корпорацій призводять до того, що корпорації мають величезний вплив і можливості впливати на прийняття рішень як на рівні держави так і навіть на рівні світової політики. Зазначене може призвести до ситуації, коли влада держави стає інструментом корпоративних інтересів.

По-друге, авторитарні режими можуть використовувати корпоративну державу як засіб збереження влади і контролю над суспільством. Вони можуть укладати угоди з корпораціями, які підтримують їхню владу в обмін на пільги і вигоди. Вказане призводить до обмеження свободи преси, прав людини та демократичних процесів.

Отже, корпоративна держава відображає сучасний виклик авторитарним режимам і питанням економічної та політичної влади. Подальше наукове обговорення та дослідження образу таких держав стає вагомим для розуміння сучасних політичних та економічних процесів у світі.

Заначимо, що сучасна наука теорії держави та права вивчає образ держави з різних підходів, які можуть бути класифіковані на наступні основні категорії:

- політичний підхід (зосереджений на політичних аспектах утворення держави. Вивчає, як держава взаємодіє з іншими суб'єктами міжнародних відносин, її роль у глобальній політиці, а також способи здійснення зовнішньої політики та впливу на міжнародні організації);
- правовий підхід (досліджує образ держави з точки зору її конституційних норм, правових рамок та системи правосуддя. Розглядає, як закони та правові акти виступають функції держави, структури влади, та права громадян);
- соціологічний підхід (аналізує образ держави як сукупності соціальної структури. Вивчає, як держава взаємодіє з суспільством, її вплив на культуру, цінності, та структуру суспільства);
- економічний підхід (досліджує роль держави в економіці та її вплив на економічний розвиток. Аналізує економічні політики, регулювання ринків, податкову систему та інші аспекти взаємодії держави з економікою);
- культурний підхід (розглядає вплив культури, ідентичності та національних цінностей на образ держави. Вивчає, як культурні чинники формують імідж держави в очах її громадян та світу;
- міждисциплінарний підхід (об'єднує різні аспекти та дисципліни для глибшого розуміння держави. Включає в себе комплексні дослідження, які об'єднують політичну науку, право, соціологію, економіку та культурологію).

Кожен з цих підходів розкриває інші аспекти та виміри держави, що має значення для розуміння її ролі та місця у сучасному світі.

Образ держави в теорії права означає колективне уявлення про державу, яке формується в суспільстві і включає в себе різні аспекти, такі як її функції, цінності, інституції, правові принципи та інші атрибути.

Щодо поняття сучасна держава, Серебро М. В. зазначає, що «сучасна держава є інституціоналізованою, універсальною формою організації суспільного порядку на конкретній території, що має відносно стабільне населення та суверенітет і керована єдиним апаратом публічної влади, яка за своїм змістом характеризується загальносоціальною спрямованістю діяльності та описується такими нормативно-якісними характеристиками, як: режим правозаконності, міжнародна інтегрованість, легітимність, орієнтованість на забезпечення прав людини, високий рівень економічного добробуту її громадян, інноваційність та стійкість» [122].

Щодо ознак сучасної держави, то виділяють наступні три ознаки:

1. Територія
2. Населення
3. Публічна влада

Сучасна держава, у просторовому її розумінні, залишається територіальним утворенням, саме територія перетворює простір держави на конкретне «місце», яке уже потім може поставати в образі країни, яка стає Батьківщиною [10].

Більш того на думку О. В. Пасечник: «саме зараз закладаються основи формування новітньої форми політико-економічної та ідеологічної організації управління суспільством, якою, на нашу думку, є метадержава. Метадержава має розглядатися не як певний, відокремлений елемент суспільно-політичного устрою світу, але як стала система, яка складається з окремих, взаємопов'язаних, різних, за історико-культурними, національно-ментальними, економічними та іншими характеристиками, сучасних національних держав» [101, с. 247]. Більше на характеристиці образу сучасної держави, конкретно, держави Україна, зупинимося в наступному розділі.

Загалом, розглядаючи таке поняття, як «образ держави» то можна визначити три підходи його трактування:

1. об'єктивний образ держави - судження про державу з боку власної або іноземної громадськості;
2. суб'єктивний образ держави – це образ який розуміють як думку лідера держави та його оточення про характер сприйняття образу держави її громадянами, або як уявлення самих громадян щодо особливостей відображення власної держави на міжнародній арені;
3. модельований образ держави – це такий образ, що намагається створити керівництво держави.

При написанні наукового дослідження, автором розроблено власну **типологію образів держави:**

Правовий, соціальний, політичний, економічний, міжнародний стан держави: 1) образ сучасної держави, 2) образ несучасної держави, 3) образ майбутньої держави;

Виходячи з наукових доробків М.В. Дзевелюк можна зазначити, що сучасна держава – це держава, яка існує в сучасному світі та відповідає вимогам світового співтовариства [44].

Говорячи про не сучасну державу, можна виходити з того що у такому образі держави існують тільки окремі елементи громадянського суспільства.

Образ майбутньої держави може бути різним в залежності від цінностей, переконань та потреб суспільства. Майбутня держава - це прогресивне інноваційне суспільство, яке ґрунтується на принципах справедливості, сталого розвитку та взаємодії. Вона сприяє активній участі громадян у прийнятті рішень та гарантує їхні права та свободи. Можемо припустити, що образ майбутньої держави це образ держави, який формується під впливом глобалізаційних процесів.

В залежності від домінування правового закону в функціонуванні держави: 1) образ правової держави, 2) образ неправової держави;

Слід окремо зупинитися на правовій державі. Як зазначає В.Д. Левчук то «правова держава є одним із найбільш важливих досягнень людства. Але слід зауважити, що на сучасному етапі розвитку суспільства в цілому,

правова держава виступає ідеалом, певним гаслом, конституційним принципом, свого роду дороговказом у майбутнє, і поки що не отримала повного втілення у будь-якій країні» [80]. Головними складовими правової держави є: *принцип верховенства права*, за яким закон є верховним. Це означає, що навіть владарі та інші представники влади повинні діяти в рамках закону, і ніхто не може бути вищим за закон. *Гарантії прав і свобод людини і громадянина* відповідно до яких, правова держава визнає та гарантує права та свободи громадян, такі як свобода слова, право на справедливий суд, приватне життя, свобода віросповідання та інші. Ці права є невід'ємними та непорушними. *Незалежність судової системи*, яка має бути незалежною та об'єктивною. Судді повинні вирішувати справи відповідно до закону, незалежно від влади чи інших впливів. *Легітимність влади*, тобто влада у правовій державі отримує свою легітимність від закону та дотримання конституції. Влада обмежена і контрольована законом. *Взаємна відповідальність держави і громадян*. Відносини між державою, як носієм політичної влади, і громадянином, як учасником її формування, і їх здійснення, слід будувати на засадах рівності і справедливості. Визначаючи в законах міру свободи особи, держава в цих же межах обмежує себе у власних рішеннях і діях. Вона бере на себе зобов'язання забезпечувати справедливість у відносинах із кожним громадянином. Підкоряючись праву, державні органи не можуть порушувати його розпорядження і несуть відповідальність за порушення чи невиконання цих обов'язків. Обов'язковість закону для державної влади забезпечується системою гарантій, що виключає адміністративне свавілля.

Неправовою можна зазначити державу, яка має у собі ознаки авторитаризму де правовий закон застосовується неефективно, або не застосовується взагалі. Влада може бути сконцентрована в руках окремої групи осіб, або навіть одного лідера. Із ознак можна зазначити такі як, недотримання прав і свобод людини і громадянина, неефективність судової

системи, заборона у висловлюванні власних думок, відсутність впливу населення на дії влади.

Наступні критерії:

За мірою внутрішньої структурованості та автономії відносно середовища: 1) образ сильної держави, 2) образ слабкої держави;

Основним показником сильної держави відзначається здатність збереження політичної стабільності в умовах модернізації та глобалізації.

На думку автора, образ слабкої держави може включати в себе такі риси, які свідчать про малоефективне або взагалі неефективне управління, відсутність стабільності та здатності вирішувати ключові завдання для добробуту та нормального функціонування свого народу.

За участю громадян в управлінні державою: 1) образ демократичної держави, 2) образ недемократичної держави;

Аналізуючи образ демократичної держави, можна дійти висновку, що образ демократичної держави відображає ідеали та принципи, характерні для політичного режиму демократії, де влада належить народу, який обирає представників влади, існує захист прав і свобод людини і громадянина, а управління здійснюється через участь народу у виборах та референдумах, через власне волевиявлення.

На противагу автором поставлено образ недемократичної держави. Цей образ уособлює відсутність вільних виборів, корупцію, порушення закону, порушення чи обмеження прав і свобод людини і громадянина.

За визнанням народом: 1) образ легітимної держави, 2) образ нелегітимної держави;

У дослідженні наголошено, що образ легітимної держави характеризується законною владою та підтримкою влади народом цієї держави.

Образ держави нелегітимної розкривається в тому, що влада в якій не має широкої підтримки громадян та/або не визнається як законна відповідно до принципів демократії чи правової легітимності.

За участю громадян у формуванні держави: 1) образ держави-корпорації, 2) образ держави-установи;

За ступенем інформатизації: 1) образ інформаційної держави, 2) образ неінформаційної держави;

Образ інформаційної держави автором охарактеризовано як, образ в якому використовуються цифрові технології та інформаційні засоби для оптимізації роботи державних установ та організацій з метою поліпшення надання послуг громадянам.

Щодо вищезазначеного поняття образу неінформаційної держави, на думку автора можна охарактеризувати як, відображення ситуації в якій наявне обмеження доступу до публічної інформації, або активний контроль влади за інформацією яка «потрапляє в маси», включаючи газети, журнали мережу інтернет та інші джерела інформації.

За сферою дії: 1) національний образ держави, 2) міжнародний образ держави;

У ході дослідження питання образу держави автором було зроблено наступні припущення, що національний образ держави це комплексна концепція, що включає в себе уявлення та сприйняття громадян про власну державу. Вищезазначений образ формується через історію, культуру, традиції, великі події, цінності та інші аспекти, які характеризують конкретну націю та державу і які значною мірою так чи інакше позитивно чи негативно вплинули на формування образу держави і відображення його у свідомості громадськості.

Якщо аналізувати міжнародний образ держави то відзначимо, що міжнародний образ – це відображення держави на політичній арені та сприйняття держави іншими країнами, організаціями та громадянами, через зовнішню політику, міжнародні відносини, участь у міжнародних організаціях та події, що привертають увагу світової спільноти.

За взаємодією з навколишнім середовищем: 1) образ екологічної держави, 2) образ промислової держави;

На противагу образу екологічної держави про яку зазначено у першому розділі, автор виокремлює образ промислової держави, маючи на увазі образ який вказує на державу, в якій промисловість відіграє ключову роль в економічному розвитку та суспільстві. Такий образ визначається вагомою роллю виробничого сектора, інфраструктурним розвитком та важливістю промисловості для створення робочих місць та забезпечення економічного зростання держави.

За ступенем полікультурності держави: 1) образ мультикультурної держави, 2) образ монокультурної держави;

Не менш важливим для дослідження образу держави є образ мультикультурної держави, який уособлює в собі етнічне та культурне різноманіття, мовне різноманіття, релігійну толерантність, законодавчо закріплені норми, які захищають права і свободи національних меншин, міжетнічні шлюби та культурну інтеграцію.

А ось образ монокультурної держави навпаки, уособлює в собі такі аспекти як:

- домінування однієї культури;
- одномовна спільнота;
- етнічна та культурна однорідність;
- асиміляція інших культур та втрата своєї ідентичності.

В залежності від показників економічної ефективності та конкурентоздатності економіки: 1) образ «економічного гіганта», 2) образ держави що розвивається;

Не менш цікавим для сьогодення є образ держави «економічного гіганта» який відзначається великим впливом у світовій економіці. Такий образ характеризується високим рівнем економічного розвитку, швидкою індустріалізацією та великим обсягом виробництва та експорту.

Образ держави що розвивається вказує на державу яка характеризується перебуванням у процесі економічного, соціального та інфраструктурного розвитку. Такі держави, як правило, стикаються з

викликами та завданнями у забезпеченні сталого економічного зростання та підвищенні якості життя своїх громадян.

По структурі зайнятості населення: 1) образ аграрної держави, 2) образ індустріальної держави, 3) образ постіндустріальної держави.

Переходячи до останнього типу, охарактеризуємо образ аграрної держави. Мається на увазі державу в якій сільське господарство відіграє ключову роль в економічному секторі та суспільстві. Такий образ визначається високою залежністю від сільського господарства та аграрних виробництв.

Образ індустріальної держави вказує на те, що держава відводить велику роль промисловості. Такий образ вказує на високий рівень розвитку виробництва та індустріалізації, які ведуть до економічного зростання та технологічного прогресу.

Образ постіндустріальної держави свідчить про те, що економіка перейшла від промислового виробництва до секторів послуг та інформаційних технологій. Такий образ характеризується високим рівнем розвитку послуг, знань та технологій.

В тій чи іншій мірі види образів держави охарактеризовані в даному дослідженні не є вичерпними.

Отже, політична свідомість і культура є особливими чинниками при формуванні образу сучасної української держави адже забезпечують ефективний спосіб за допомогою якого громадяни беруть участь у політичному процесі й впливають на розвиток політичних інститутів та відповідних цінностей, в т.ч. в Україні.

Важливим чинником формування образу держави є політична культура як сукупність цінностей, орієнтацій, настанов і ставлень, забезпечених знаннями та уявленнями про політику, політичну систему, політичні процеси та явища

Окремої уваги заслуговує вплив таких елементів політичної культури на формування образу держави, як політична ідеологія та менталітет українського народу на формування образу держави.

На формування у політичній свідомості цілісного образу держави значною мірою впливає загальний вектор розвитку соціально-політичних інститутів суспільства, а також політичний та економічний вибір, зроблений керівництвом країни. Система політичних цінностей, виражених у державному курсі, становить загальний зміст національно-державної ідеї.

В умовах, коли народ країни об'єднаний спільними національними цінностями, національною ідеєю, образ держави характеризується єдністю, повнотою та цілісністю.

Держава за допомогою правових інструментів формує відповідні правила взаємодії з інформаційним суспільством і відповідно з інформаційною владою, так як в сучасних умовах інформація відіграє вирішальну роль в організації влади, його ефективності та невдач. Активне використання потенціалу інформаційної влади може стати вирішальним фактором у проведенні державної політики в будь-якій сфері життя суспільства.

Рекламу можна віднести до інструментів формування образу держави, адже вона може вплинути на сприйняття та поведінку громадян, а також на відносини держави з іншими країнами та міжнародним співтовариством.

Зокрема вона може створити певний публічний образ державних структур які матимуть наслідком створення позитивного образу держави в цілому як в очах власних громадян так і світу.

Іміджева реклама є важливим складовим елементом PR кампанії, яка планується та здійснюється з метою створення та просування позитивного образу (іміджу) держави. За своєю суттю та змістом така реклама є ширшою, ніж комерційна реклама, оскільки на неї покладено велику кількість додаткових функцій.

Ще одним чинником, що впливає на створення образу держави слід назвати глобалізацію.

Глобалізація — це процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. Основними наслідками цього процесу є розподіл праці, міграція у масштабах усієї планети капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн.

Образ держави — це соціально-психологічний феномен, що є результатом відображення сутнісних характеристик держави, принципів та особливостей її функціонування в масовій політичній свідомості, вираженим у вигляді динамічної системи цінностей, уявлень, установок, очікувань, оцінок, детермінованих сукупністю екзогенно-ендогенних факторів. Розглядаючи таке поняття, як «образ держави» то можна визначити три підходи його трактування:

1. об'єктивний образ держави - судження про державу з боку власної або іноземної громадськості;
2. суб'єктивний образ держави — це образ який розуміють як думку лідера держави та його оточення про характер сприйняття образу держави її громадянами, або як уявлення самих громадян щодо особливостей відображення власної держави на міжнародній арені;
3. модельований образ держави — це такий образ, що намагається створити керівництво держави.

Для чіткого розуміння категорії «образ держави» автором запропоновано власну класифікацію образів держави.

Створення позитивного образу держави має величезне значення для розвитку суспільства адже підтримує довіру громадян до влади та її інституцій, сприяє зміцненню правопорядку та стабільності. Позитивний образ держави впливає на ефективність її діяльності та готовність населення слідувати законам.

Саме тому кожен може сприяти формуванню позитивного образу держави та права. Вказане виявляється, серед іншого, через свідоме виконання законів та участь у громадському житті [91].

Створенню позитивного образу держави сприяють і підтримка демократичних цінностей, захист прав та свобод, а також активна участь у правових процесах.

Водночас, слід зазначити, що в сучасних умовах на практиці не може існувати і не існує ідеального образу держави.

РОЗДІЛ 3.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВИ

3.1. Образ держави у сучасній науковій доктрині зарубіжних країн

Доктринальні та практичні аспекти образу зарубіжних держав різняться від країни і залежать від їхньої історії, культури, географічного положення та багатьох інших факторів. Образ держави визначається не лише тим, як вона сама себе бачить, але й тим, як її бачать інші країни та міжнародне співтовариство.

Так, різні зарубіжні держави можуть мати власні політичні ідеології та доктрини, які визначають основні цінності і принципи, на яких базується їхнє політичне керівництво. Наприклад, одні держави можуть висувати ідеї лібералізму та індивідуальних прав, тоді як інші можуть більше акцентувати на консерватизмі чи соціалізмі.

Доктринальні аспекти також включають в себе ставлення зарубіжних держав до міжнародних відносин. Вказане може охоплювати питання миротворчості, дипломатії, суверенітету та інші аспекти зовнішньої політики. Багато держав мають свої власні економічні доктрини та моделі, які визначають їхній підхід до ринкових справ та соціального забезпечення.

Практичні аспекти образу сучасних зарубіжних держав включають їх публічну політику, законодавство та правову систему, економічний розвиток, соціальні програми та державну службу, а також зовнішні відносини і міжнародну співпрацю.

Так, публічна політика включає в себе конкретні політичні рішення, які держави приймають у сфері економіки, освіти, охорони здоров'я, екології та інших галузях.

Наприклад, рішення про бюджет, податки, реформи і т. д. Водночас, сучасні зарубіжні держави мають складні системи законів і правових норм, які регулюють життя суспільства. Ці системи визначають права та обов'язки громадян, правила ділової активності та багато інших аспектів.

Практичні аспекти образу також включають в себе стан економіки, інвестиції, рівень безробіття, зростання ВВП та інші економічні показники. До вказаного належить питання справедливого розподілу соціальних благ та послуг серед населення, належного функціонування системи охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення.

Важливими залишається взаємодія держави з іншими країнами, участь у міжнародних організаціях, вирішення конфліктів, дипломатичні зусилля і співпраця у сфері безпеки та економіки.

Образ держави в сучасній науковій доктрині зарубіжних держав визначається через комплексний аналіз різних аспектів політичного, економічного, соціокультурного та інших життєвих сфер країни. Цей образ може формуватися та вивчатися в різних галузях науки, таких як теорія держави та права, політологія, соціологія, історія, культурологія, міжнародні відносини та інші.

Водночас, при визначенні образу держави варто враховувати такі ключові аспекти, як політична система та ідеологія, суспільство та культура, економічний стан і модель розвитку, зовнішні відносини та міжнародна роль, історичний контекст, соціальні проблеми та внутрішні виклики, публічна думка та медіа, міжнародне сприйняття та ін.

Отже для доктринального розуміння образу держави варто проаналізувати політичну структуру країни, її систему влади, ступінь демократичності, ідеологічні установки влади (наприклад, ліберальна, консервативна, соціалістична тощо). Вивчити суспільні та культурні особливості країни, включаючи мову, релігію, традиції, мистецтво, літературу і т. д. Культурний контекст грає важливу роль у формуванні образу держави. Проаналізувати стан економіки, рівень розвитку, економічну

модель (наприклад, ринкова економіка, соціалістична, змішана тощо), промисловість, торгівля, інвестиції. Розглянути зовнішні відносини країни, включаючи її місце в міжнародних організаціях, дипломатичну активність, зовнішньополітичні орієнтації. Дослідити історичний досвід та події, які сформували сучасний образ держави. Вивчити соціальні проблеми та внутрішні виклики, з якими країна стикається, такі як безробіття, бідність, освіта, охорона здоров'я, міграція і т. д. Дослідити вплив медіа, громадської думки та громадянського суспільства на формування образу держави. Проаналізувати, як країну сприймають інші держави та міжнародне співтовариство.

Дослідження та аналіз образу держави важливі для розуміння її політичної, економічної та соціокультурної ситуації, а також для прогнозування можливого впливу цієї країни на міжнародну арену. Однак важливо зазначити, що образ держави може бути суб'єктивним і залежить від точки зору спостерігачів і дослідників.

Зважаючи на вищевказані ключові аспекти розглянемо доктринальне розуміння образу деяких європейських держав, що становлять науковий інтерес для автора.

Так, сучасна правова доктрина Німеччини визнає, що образ держави ґрунтується на конституційному ладі держави та принципах, закріплених у Конституції Німеччини (основному законі - Grundgesetz). Водночас, образ Федеративної Республіки Німеччина в теорії права відображає правові, політичні та соціальні основи країни.

Основні риси образу держави в сучасній правовій доктрині Німеччини включають той факт, що Німеччина - федеративна держава, яка складається з 16 федеральних земель (Bundesländer). Кожна федеральна земля має власну конституцію та законодавчу владу, яка регулює питання, що не входять у компетенцію федерального уряду. Федералізм робить Німеччину особливою відносно інших європейських держав.

Федеративна Республіка Німеччина визнається правовою державою (Rechtsstaat), де влада обмежена законом і правовими принципами. Принципи правової держави включають гарантію прав і свобод громадян, незалежність судів, прозорість управління та дотримання закону у всіх сферах життя. Німеччина є парламентською демократією та конституційною державою, де влада належить народові.

Законодавча влада зосереджена в Бундестагу (Федеральному парламенті), а виконавча влада в Уряді Федеральної Республіки Німеччина. Вибори проводяться регулярно на різних рівнях уряду, включаючи федеральні, земельні та муніципальні рівні. Німеччина визнається соціальною державою, де держава бере на себе відповідальність за соціальний захист громадян. Це включає в себе систему соціального страхування, охорону здоров'я, освіти та інші соціальні програми. Німеччина активно бере участь у міжнародних організаціях, таких як Європейський Союз та Організація Об'єднаних Націй.

Держава слідує за міжнародними нормами та співпрацює з іншими державами у численних галузях. Водночас, вона приділяє велику увагу правам людини та захисту основних прав і свобод. Здійснюється активний контроль за дотриманням прав громадян, включаючи можливість звертатися до Конституційного Суду з конституційними скаргами на порушення прав.

Німецька економіка визнається однією з найбільших економік у світі. Держава має сильну промисловість, інноваційну сферу та високий стандарт життя.

В правовій доктрині Федеративної Республіки Німеччина також варто відмітити такі основні риси, як:

- **верховенство права** (Німеччина розглядається як конституційна держава, що означає здійснення державної влади пов'язаного з дотриманням закону та порядку. Цей принцип забезпечує захист прав і свобод людини і громадянина і дотримання принципу поділу влади);

- **демократія** (Німеччина є парламентською демократією, в якій політична влада походить від народу. Основні принципи демократії, включаючи регулярні вибори та верховенство права, міцно закріплені в німецькій правовій доктрині);
- **федералізм** (Німеччина є федеральною державою, що складається з 16 федеральних земель. Ця федеральна структура є важливим аспектом правової системи Німеччини, а кожна федеральна земля має власну конституцію та законодавчу владу);
- **соціальна ринкова економіка** (правова система Німеччини підтримує концепцію соціальної ринкової економіки, яка означає, що ринкова економіка врівноважена системами соціального забезпечення та урядовими постановами);
- **права людини** (права людини та основні права мають вирішальне значення в німецькій теорії права. У Німеччині діє Основний закон (Конституція) з чіткими гарантіями основних прав людини і громадянина);
- **європейська інтеграція** (як член Європейського Союзу (ЄС), Німеччина глибоко інтегрована в європейський правопорядок. Німецька правова система враховує законодавство ЄС і зобов'язана рішеннями Європейського суду);
- **юриспруденція** (Німеччина має незалежну судову систему, яка забезпечує закони про конфіденційність і захищає права громадян. Федеральний суд правосуддя (BGH) і Федеральний конституційний суд (BVerfG) є найвищими судами Німеччини);
- **економічна сила** (Німеччина є однією з найбільших економік у світі та має сильну промислову та бізнес-культуру. Німецька правова система підтримує торгівлю та економічне зростання);
- **культурне розмаїття** (Німеччина є країною з багатою культурною традицією, і німецька правова система поважає культурне розмаїття та права меншин).

Дослідженню образу держави присвячував свої праці німецький дослідник Георг Еллінек. Так, він відмічав, що юридична та міжнародно-правова концепція держави відноситься до «органу осілого народу, наділеного оригінальною правлячою владою». Зазначене - класична «теорія трьох елементів», згідно з якою держава включає спільну національну територію, розмежовану територіальним суверенітетом [166], асоційовану державу, народ і здійснення влади над ним [164], (часто стосується необхідності юридичної конституції, доповненої тією громадою).

Погляд на образ ФРН дещо змінився з прийманням біженців адже вказане призвело до таких змін, як:

- формування гуманітарного образу (держава була в основному сприйнята світом як приклад гостинності та готовності надавати допомогу людям в умовах кризи);
- підвищення міжнародної ролі Німеччини в контексті міграційних питань (держава активно співпрацює з міжнародними організаціями та іншими країнами для вирішення глобальних міграційних викликів);
- здійснення соціокультурних змін в Німеччині (збільшилася різноманітність та багатомовність в суспільстві, а також культурний обмін між місцевими жителями та біженцями);
- зміни німецької політики (партії та політики ведуть обговорення щодо міграційної політики, і це впливає на політичний ландшафт країни);
- економічний потенціал (деякі громадяни висувують обґрунтовані зауваження щодо впливу на ринок праці та соціальну інфраструктуру).

Прийом біженців створив виклики для уряду та суспільства в цілому у плані інтеграції, надання житла, навчання та медичного обслуговування.

Загалом, прийом біженців суттєво змінив сприйняття та образ Німеччини в міжнародному та внутрішньому контексті. Він підкреслив гуманітарну ангажованість країни, але також породив внутрішні дискусії та виклики, які потребують розв'язання.

Вищезазначені основні принципи і характеристики є основою для розуміння образу ФРН. Образ Федеративної Республіки Німеччина в правовій доктрині відображає цінності та принципи, які закріплені в конституції Німеччини та законах країни. Він підкреслює важливість верховенства права, демократії, прав людини та соціальної ринкової економіки для німецького суспільства й політичної системи.

Загалом серед німецькомовних дослідників та визнаних науковців у галузі правознавства й політології, які вивчають і описують образ держави варто окремо виділити К. Шмітта (Carl Schmitt), М. Вебера (Max Weber), Ф. Лассаля (Ferdinand Lassalle), Х. Кельзена (Hans Kelsen), Ю. Габермаса (Jürgen Habermas).

К. Шмітт відомий своєю роботою в галузі політичної теорії та концепції суверенітету, дослідження питання влади, держави і закону.

Відносно образу держави К. Шмітт у своїй праці «Поняття політичного» (*Der Begriff des Politischen*) відмічав, що «держава здається чимось політичним, політичне ж - чимось державно специфічним, що очевидно є незадовільним циклом» [177].

Відомий німецький філософ і соціолог Ю. Габермас працював над теорією комунікативного діалогу та її застосуванням до політичних процесів, досліджував демократію та публічну сферу. Загалом він має ліберальні та демократичні погляди і вважає, що образ держави повинен базуватися на ідеалах демократії, правової держави і громадянського суспільства.

Судячи із його праць, Ю. Габермас вірить в роль розумного інформованого громадянства у формуванні образу держави. Він підтримує прозору та відкриту політичну систему, де громадяни мають можливість брати участь у прийнятті рішень та впливати на політичний процес.

Ю. Габермас підкреслює важливість громадських дискусій та комунікації як способу досягнення консенсусу та розв'язання суспільних проблем. Його погляди спрямовані на збереження прав громадян, захист громадянських свобод та дотримання принципів правової держави. Він

активно обговорює питання легітимності політичних процесів та необхідності захищати громадянські права і свободи від втручання держави.

Так, Ю. Габермас базується на спостереженні, що, з одного боку, політика в західних суспільствах, заснованих на верховенстві права та демократії, втрачає орієнтацію та впевненість у собі, а з іншого боку, що існуючі інститути свободи у встановлених демократіях більше не залишаються безперечними, «хоча населення, здається, наполягає на більшій, а не на меншій демократії» [163].

Ф. Лассаль більш відомий своєю роботою у галузі соціального демократизму та права на працю, «відомий своїми соціал-демократичними поглядами» [174] і внеском у розвиток соціальної теорії. Його погляди на образ держави відображали соціалістичну орієнтацію.

Так, Ф. Лассаль вважав, що держава повинна бути інструментом для захисту і покращення соціальних умов робітників і робітниць. Він підтримував ідею «державного соціалізму», за якою держава має вживати заходи для забезпечення справедливих умов праці, соціального захисту та економічної рівності. Його погляди були спрямовані на вдосконалення соціальних і економічних аспектів держави для досягнення справедливості і рівності.

Ф. Лассаль активно діяв в політиці, прагнучи здійснити свої соціалістичні реформи через участь в німецькому парламенті. Хоча деякі з його поглядів можуть викликати дискусії, він залишив важливий слід в історії соціальних рухів і визнавав важливу роль держави в формуванні образу справедливого суспільства.

Саме Ф. Лассалю належить вислів щодо образу «держави нічного сторожа» [171], який потім був замінений на «державу добробуту».

Іншим визнаним науковцем, праці якого заслуговують на увагу в контексті дослідження образу держави є М. Вебер. Будучи відомим німецьким соціологом і політологом М. Вебер розглядав теми влади, бюрократії та політичної організації.

За працями М. Вебером держава розглядалася як ключовий інститут у суспільстві, досліджувалася її структура, функції та вплив на суспільство. Основні погляди Макса Вебера на образ держави включають наступне:

М. Вебер виділяв три типи влади - традиційну, харизматичну та раціонально-легальну. Він вважав, що сучасна раціонально-легальна держава ґрунтується на правових нормах і процедурах.

Вищезазначений вчений розглядав «бюрократію як основний орган управління в раціонально-легальних державах» [183], аналізував структуру та характер бюрократичної системи, вказуючи на її переваги та недоліки. М. Вебер відзначав, що ідеологія може впливати на образ держави, і розглядав «роль харизматичного лідера, який може змінювати державний устрій» [182].

Відтак, М. Вебер розглядав державу як складну систему, яка може мати різні форми та функції в залежності від типу влади та соціокультурних чинників. Він відзначав важливість раціональності, легітимності та бюрократії у розумінні образу сучасної держави.

Певно найбільш популярним німецьким дослідником, праці якого становлять особливий інтерес для українських дослідників є Г. Кельзен. Вказаний дослідник та юрист відомий своєю роботою в галузі правознавства і конституційного права. Він був автором теорії базового закону (Grundnorm) і розробив концепцію «чистого права» або ж «чиста теорія права».

З досліджень Г. Кельзена можна дійти висновку, що найбільш вдалим образ держави має визначатися як демократичний.

Так, Г.Кельзен вказував, що «правління більшості, яке є таким характерним для демократії, відрізняється від будь-якого іншого правління тим, що воно не лише концептуально передбачає опозицію – меншість – у своїй найпотаємнішій суті, але й визнає її політично та в основних правах. і свободи, захищає за принципом пропорційності» [165].

Праці вказаних науковців у правознавстві та політичній теорії становлять значний теоретичний та практичний інтерес для дослідження образу держави, його сутності, мінливості та можливості вдосконалення. По

суті за вивченням питань суспільства, політики, права та влади, ними було розкрито вплив останніх на образ держави.

Серед відомих науковців США, які досліджують та досліджували образ держави в теорії держави та права й політичних науках, можна виокремити таких видатних представників як К. Сандстром (Cass Sunstein), Л. Трайб (Laurence Tribe), М. Нассбаум (Martha Nussbaum), Р. Фолк (Richard Falk) та С. Дей О'Коннор (Sandra Day O'Connor).

Зважаючи на обмеженість даної праці певною тематикою та обсягом загалом вважаємо за доцільне стисло визначити роль кожного із дослідників у визначенні образу держави. Так, С. Дей О'Коннор будучи суддею Верховного Суду США відігравала важливу роль у визначенні конституційних принципів та прав людини в США.

Л. Трайб відомий конституціоналіст та професор права, досліджує конституційну інтерпретацію та права людини в контексті образу держави. Р. Фолк вивчає права людини, політичні інституції та демократію у світовому контексті та аналізує роль держави в забезпеченні прав та свобод громадян. М. Нассбаум філософ та політолог, яка досліджує концепції справедливості та прав людини у зв'язку з образом держави. К. Сандстром вивчає політичні інституції, громадянське суспільство та роль правознавства в формуванні образу держави.

Незважаючи на різні спеціалізації наведених дослідників США, усі вони зробили важливі внески в різні аспекти дослідження образу держави, правознавства, теорії держави та права, а також політичних наук. Вказане допомагає розширити розуміння образу держави, конституційних принципів та прав людини в американському та світовому контекстах.

Отже, здійснений аналіз праць науковців щодо образу держави дозволяє відмітити, що дослідження образу держави допомагає нам краще розуміти, що таке держава, як вона функціонує та які її основні елементи.

Вказане розкриває також і сутність політичних систем та структур. Вказане дослідження буде корисним як для інших науковців, студентів та

практиків так і для усіх громадян, адже є важливою частиною громадянської освіти і допомагає громадянам краще розуміти роль держави в суспільстві та їх права та обов'язки.

Значення вказаного напрацювання може бути мотиватором для політичних реформ і змін, допомогти визначити недоліки в сучасних системах та шляхи їх вдосконалення.

Розуміння образу держави з урахуванням позицій вказаних вчених та дослідників важливо для міжнародних відносин та співпраці між країнами, допомагає розробити стратегії співробітництва та дипломатії, допомагає визначити, як держава може забезпечити права та свободи громадян, що є важливою частиною будь-якої справедливої суспільної системи.

Загалом, дослідження образу держави в теорії держави і права допомагає нам краще розуміти сутність політичних систем, конституційних принципів, права людини та їх роль у сучасному світі.

3.2. Трансформація образу держави в зарубіжному законодавстві

Образ держави в зарубіжному законодавстві зазвичай визначається рядом правових та конституційних положень, які описують природу, структуру та функції держави.

«Розуміння сутності образу держави багато в чому залежить від державного ладу, державного устрою. Прямий вплив на формування образу держави має факт приналежності держави до теократичних чи світських.

З цього приводу німецький дослідник Бейтлер Бенгт відмічає, що «антиномічне вживання пар термінів «правова і соціальна держава» або ж «християнська та лаїцистська (прим. від слова лаїцизм) держава» передусім дає зрозуміти, що соціологічний процес диференціації, пов'язаний з виникненням сучасної суверенної держави завжди ставить питання про

відносини між державою та суспільством, а також між світською та духовною владою, тобто між державою та церквою» [155].

Водночас, сучасна демократична держава все ж таки базується на трьох основах: конституції, демократичному прийнятті рішень та дотриманням прав людини (в тому числі через соціальні та правові нормативи) [16].

Виходячи в тому числі з таких основ формується певний образ держави, роль якого в умовах глобалізації ще більше резонує у своєму взаємозв'язку.

Виходячи із основ державного ладу глобалізаційні процеси не оминули зарубіжні країни, зокрема німецькомовні. За таких умов, цікавими для дослідження видаються основи державного ладу Федеративної Республіки Німеччини, Швейцарської Конфедерації та Австрійської Республіки [5].

У відповідності до параграфу 28 Основного закону ФРН, конституційний лад Земель ФРН (далі - Земель) повинен відповідати принципам республіканської, демократичної та соціальної правової держави в дусі Основного закону.

Здавалося б що це і є відповідь на питання про образ держави. Однак, дискусія теоретиків та практиків показує, що виходячи з інших постулатів Основного закону, основи такого розуміння держави можуть тлумачитися неоднозначно.

Вивчення конституцій Земель дозволяє детальніше зупинитися на дослідженні даного питання, адже частина конституцій Земель виникли до прийняття Основного закону та стали його матеріальною основою. З цієї точки зору конституції Земель мають особливе значення для тлумачення Основного закону, незважаючи на гомогенність його положень.

Так, конституція землі Баден-Вюртемберг була наймолодшою з конституцій німецьких Земель до возз'єднання ФРН. Чинна ст. 23 Конституції Баден-Вюртембергу закріплює, що Земля Баден-Вюртемберг є республіканською, демократичною та соціально-правовою державою.

Фактично загальний образ держави встановлений Основним законом та конституцією землі Баден-Вюртемберг не різниться та визначається як республіканський, демократичний та соціально-правовий. Однак, подальше застосування цих основних постулатів дещо різниться та залишається на розсуд конституції Землі, яка може певним чином деталізувати окремі положення. Більше того, у кожній із Земель можуть бути різні підходи до розуміння загального образу держави, встановленого Основним законом.

Наприклад, конституції Земель можуть закріплювати різне розуміння щодо виборів уряду, його відставки, повноважень прем'єр-міністра видавати вказівки та виконувати функції глави держави. На відміну від Основного закону, конституція Баден-Вюртемберга також містить права прямої участі, такі як можливість розпуску парламенту шляхом референдуму (абзац 2 стаття 43 Конституції Баден-Вюртембергу) і спеціальні форми внесення законопроектів від народу (наприклад, через референдум) (стаття 59 та стаття 60 Конституції Баден-Вюртембергу) [173].

Відтак, образ держави який відображає демократичний лад може по різному бути застосований на практиці.

Образ Швейцарської Конфедерації найбільш змістовно виражений Федеральною конституцією Швейцарської Конфедерації спирається на посилення свободи, демократії, незалежності та миру в дусі солідарності та відкритості до світу.

Водночас, як і в інших німецькомовних державах, в тому числі під впливом глобалізації, закріплюються соціальні цілі держави, а також правові принципи діяльності .

Конституція Австрійської Республіки визначає її як демократичну республіку, базовими цінностями визначаються солідарність, мир та справедливість, толерантність та ін.

Хоча конституція Австрійської Республіки конкретно не закріплює положення про соціальну спрямованість держави, однак її образ як соціальної держави все ж виражається у закріпленні певних соціальних

гарантій. Зокрема присвячено положення питанням соціального страхування, соціальних компенсацій (параграф 11 стаття 10 конституції Австрійської Республіки); забезпечення високого рівня освіти незалежно від соціального стану (параграф 5а стаття 14 конституції Австрійської Республіки) та ін.

Судячи із схожості вищевказаних основ державного ладу німецькомовних держав, відбувається зближення цих правових систем. При цьому, глобалізаційні процеси торкнулися практично всіх демократичних держав не виключенням стала і правова глобалізація як процес створення єдиних принципів та методів правового регулювання, формування наднаціональних правових механізмів» [29].

Образ держави може суттєво відрізнитися в залежності від кожної конкретної країни. Проте наявні і деякі загальні аспекти образу держави в зарубіжному законодавстві, що включають наступні.

Передусім одним із загальних аспектів образу держави є верховенство права або ж правова державність (Rechtsstaat) - багато зарубіжних країн визнають принцип правової державності, що передбачає, що влада держави повинна бути обмежена законом і правовими принципами. Це гарантує рівність перед законом, захист прав та свобод громадян, а також незалежність судів.

Так, принцип правової держави закріплено в абзац 2 стаття 16 Основного закону ФРН, згідно якого «жоден німець не може бути виданий за кордон. Законом може бути передбачено відхилення для видавання в іноземну країну в разі членства цієї країни в Європейському Союзі або передбаченої міжнародною судовою установою, за умови забезпечення правових принципів правової держави» [162].

Вказане положення гарантує захист німецької громадянської ідентичності та встановлює обмеження щодо видавання німецьких громадян за кордон, зокрема важливе обмеження стосовно стану без громадянства і визначення умов для можливих винятків, таких як видавання до інших країн

Європейського Союзу або міжнародних судових органів, за умови дотримання правових норм правової держави.

Реченням першим абзацу 1 статті 23 Основного закону ФРН визначено зобов'язання Німеччини до участі у процесі об'єднання Європи, гарантовано важливі конституційні принципи і права у цьому контексті та закріплено, що «для реалізації об'єднаної Європи Федеративна Республіка Німеччина бере участь у розвитку Європейського Союзу, який відданий демократичним, правовим, соціальним та федеративним принципам та принципу субсидіарності, і забезпечує гарантії прав, які в основному порівняні з цією Конституцією» [162].

Принцип правової держави закріплений і в реченні першому абзацу 1 статті 28 Основного закону ФРН яке встановлює вимоги до організації влади на рівні федеральних земель, округів і громад у Німеччині, включаючи засади республіканської, демократичної та соціальної правової держави, а також принципи представництва та виборів. Так, згідно з речення першого абзацу першого статті 28 Основного закону ФРН, «конституційний лад в землях повинен відповідати принципам республіканської, демократичної та соціальної правової держави в розумінні цієї Конституції» [162].

Образ держави характеризує і законодавчо закріплене існування парламентської демократії. Так, в багатьох країнах зарубіжжя влада відлучилася від народу і відповідає перед виборцями через систему парламентської демократії. Вибори проводяться регулярно для обрання представників, які приймають рішення в парламенті.

Федеративна Республіка Німеччина вважається парламентською демократією через те, що голову уряду, а саме федерального канцлера, обирають безпосередньо парламентом, тобто Бундестагом. На відміну від президентських демократій, Федеральний президент має майже виключно представницькі функції; він не має вето-прав та не може самостійно призначати важливі урядові посади.

«Демократія називається «парламентською демократією», коли парламент має особливе значення і визначає та контролює уряд. Народ обирає парламент. Всі демократії передбачають поділ влади в державі.

У парламентській демократії парламент обирає голову уряду. Часто депутати урядової коаліції також стають міністрами в уряді. Уряд і коаліція також часто консультуються з приводу політики. Федеративна Республіка Німеччина є прикладом парламентської демократії.

У парламентській демократії парламент має завдання контролювати уряд. Тому в парламентській демократії опозиція грає важливу роль.

Іншим видом демократії є президентська демократія. У президентській демократії народ обирає голову уряду. Прикладом президентської демократії є Сполучені Штати Америки» [152].

Наявність або ж відсутність федералізму також дозволяє збагнути сутність образу тієї чи іншої держави.

Так, федералізм означає, що деякі країни мають федеративну структуру, де влада поділена між центральним урядом і різними регіональними одиницями (наприклад, штатами, провінціями). Кожен регіон може мати свою конституцію та власну законодавчу владу.

Федералізм та питання його дотримання також закріплені в Основному законі ФРН, зокрема у абзац 1 стаття 23 якого значиться, що «для реалізації об'єднаної Європи Федеративна Республіка Німеччина бере участь у розвитку Європейського Союзу, який відданий демократичним, правовим, соціальним та федеративним принципам, а також принципу субсидіарності та гарантує права, що в сутності порівняні з цією Конституцією. Федеральний уряд може передавати суверенні повноваження в цьому відношенні за допомогою закону з схваленням Федеральної ради. Для створення Європейського Союзу та змін у його договірних основах і подібних регуляцій, за які ця Конституція в своєму змісті змінюється або доповнюється, або надає можливість таким змінам або доповненням, застосовується стаття 79, пункти 2 та 3» [152].

Федералізм є характерним для багатьох країн, особливо тих, які мають велику територію та різноманітну національну чи культурну різноманітність. Зазначене дозволяє враховувати місцеві особливості та потреби в управлінні та законотворчості.

Прикладами країн з федеральним устроєм окрім ФРН є Сполучені Штати Америки, Канада, Індія та інші.

У цих країнах центральна влада має свої компетенції, але регіональні одиниці (наприклад, штати, провінції чи землі) також мають значну автономію та повноваження в питаннях, які стосуються їхніх територій. Отже, федералізм сприяє більш гнучкому та децентралізованому управлінню в таких країнах.

Федералізм згідно Конституції Сполучених Штатів Америки означає систему державного устрою, в якій влада розділена між федеральним урядом (центральною владою) і окремими штатами, що складають цю федерацію. Конституція США визначає взаємовідносини між центральною та регіональною владою та визначає повноваження та компетенції кожного рівня влади.

Основні риси федералізму в США включають розділення влади, дворівневу законодавчу та судову системи, владу штатів,

Так, федеральний уряд має свої власні компетенції та повноваження, які визначаються Конституцією, і включають такі сфери, як закордонна політика, оборона, митна політика та інші.

Штати також мають власні повноваження та можуть приймати закони в сферах, що не входять до компетенції федерального уряду.

В США існує два рівні законодавчих органів - Конгрес Сполучених Штатів (який включає в себе Сенат і Палату представників) на федеральному рівні та легіслативні органи в кожному окремому штаті.

Крім федеральних судів, країна має судові системи в кожному штаті, які вирішують питання, що стосуються штатового законодавства та регіональних спорів.

Штати мають свої конституції, власні закони та уряди. Вони мають повноваження у багатьох сферах, таких як освіта, охорона здоров'я, кримінальне законодавство та багато інших.

Отже, федералізм згідно Конституції США передбачає взаємодію та співпрацю між центральним та регіональними владами і сприяє збереженню балансу між централізованою та децентралізованою владою в країні.

Фактично розуміння федералізму зводиться до його визначення як системи державного устрою, в якій влада поділяється між центральною владою і регіональними або провінціальними владами.

Вказана система передбачає, що регіональні уряди мають власні компетенції та повноваження, які визначені конституцією або іншими законами, і такі регіональні влади здатні приймати рішення та закони в рамках своєї компетенції.

На сприйняття позитивного образу держави впливають також законодавчо закріплені гарантії прав людини. Більшість зарубіжних країн включають гарантії прав людини та громадян у своїх конституціях. Вказане включає в себе свободу слова, свободу вираження думки, право на справедливий судовий процес, право на освіту та інші права.

Серед важливих аспектів французької ідентичності та конституційних цінностей у статті 2 Конституції Франції закріплено «принцип правління народу, народом і для народу» [180].

Навіть сама преамбула до конституції Франції свідчить, що «французький народ урочисто проголошує свою відданість правам людини та принципам національного суверенітету, визначеним Декларацією 1789 року, підтвердженням і доповненням преамбулою Конституції 1946 року, а також правам і обов'язкам, визначеним у Екологічній хартії 2004 року» [180].

Гарантіям основних прав людини присвячений увесь Розділ перший «Основні права» Основного закону ФРН.

Із вказаного вбачається, що глобалізація грає значущу роль у тому, що конституції, закони та інші нормативно-правові акти зарубіжних держав мають схожі принципи в сфері гарантій прав людини.

Вплив глобалізації на вказаний процес обумовлений рядом факторів, зокрема, завдяки глобалізації держави стають членами різних міжнародних організацій і укладають міжнародні угоди. Багато з цих угод стосуються прав людини та їх захисту. Зазначене спонукає держави включати в свої конституції принципи, які відповідають міжнародним стандартам.

Глобалізація забезпечує також і вільний доступ до інформації та ідей з усього світу. Люди вивчають та використовують передовий досвід із захисту прав людини, що сприяє розвитку схожих принципів у конституціях, законах та інших нормативно-правових актах різних держав.

При цьому значну роль відіграють і міжнародні організації, такі як ООН і Рада Європи, які проводять моніторинг прав людини та надають рекомендації державам щодо їхньої конституційної і законодавчої практики. Деякою мірою такий нагляд створює певний тиск на держави для забезпечення схожих стандартів у сфері прав людини.

Значущу роль в умовах глобалізації відіграють судді, юристи та правозахисники, які співпрацюють міжнародно та вивчають судові рішення і законодавство інших держав. Зазначений обмін досвідом напряду сприяє розвитку схожих правових принципів. Глобальний обмін ідеями і підтримка громадських рухів допомагають поширювати інформацію про права людини та спонукають до дій для їх захисту та зміцнення.

Загалом, глобалізація створює умови для узгодження та уніфікації прав людини у конституціях, законах та інших нормативно-правових актах різних держав, оскільки вони більше інтегруються в міжнародну спільноту та долучаються до спільних стандартів та цінностей.

Одним із загальних аспектів образу держави становить питання соціальної держави. Так, деякі держави розвинули систему соціальної держави, де влада бере на себе відповідальність за соціальний захист

громадян, забезпечення доступу до медичної допомоги, освіти та інших соціальних послуг.

Так, наприклад, соціальна спрямованість ФРН визначена в різних законодавчих актах, зокрема у наступних.

Згідно частиною 1 статті 20 Основного закону ФРН, «Федеративна Республіка Німеччина є демократичною і соціальною федеративною державою» [162]. Таким чином, зазначене положення деякою мірою закріпило обов'язок дбати про соціальний захист, права людини і відповідно правовий порядок.

Грунтовним чином про образ Німеччини як соціальної держави свідчить наявність окремого Соціального кодексу (Sozialgesetzbuch) [178].

Так, Соціальний кодекс становить велику систему законів, що регулюють різні аспекти соціальної діяльності в Німеччині, включаючи соціальне забезпечення, медичне страхування, пенсії та інше. Фактично Соціальний кодекс є основним інструментом, який допомагає державі реалізувати принцип соціальної держави, забезпечуючи соціальний захист громадян у різних сферах їхнього життя.

Соціальний кодекс включає в себе норми, які гарантують соціальний захист населення, включаючи страхування в разі хвороби, старості, безробіття та інше.

Система соціального забезпечення в Німеччині базується на принципі соціальної солідарності, коли більш забезпечені громадяни сплачують внески, щоб підтримувати тих, хто опинився в складних обставинах. Цей принцип підсилює образ держави, яка дбає про своїх громадян і працює для зменшення соціальних нерівностей.

Соціальний кодекс також встановлює права громадян на соціальні послуги та допомогу в різних життєвих ситуаціях. Зазначене створює образ держави, яка стежить за якістю життя своїх громадян та надає підтримку.

Співпраця між державними і недержавними організаціями в галузі соціального забезпечення також підсилює образ держави, яка активно

взаємодіє з громадянським суспільством для забезпечення соціального благополуччя.

Іншими важливим документом, що закріплює образ Німеччини як соціальної держави є Закон про мінімальну заробітну плату ((Mindestlohngesetz) [161] закон встановлює мінімальний розмір оплати праці в Німеччині для захисту прав працівників і забезпечення їхнього соціального становища).

Вказані та інші закони й підзаконні акти визначають соціальну політику ФРН та гарантують соціальну спрямованість держави, спрямовану на захист і добробут громадян.

Образ Австрії як соціально спрямованої держави підтверджується закріпленням соціальних гарантій в таких законодавчих актах, як Конституція Австрії (Bundes-Verfassungsgesetz) [151], Федеральний Закон про соціальне страхування (Sozialversicherungsgesetz) [147], Федеральний Закон про соціальну допомогу (Sozialhilfegesetz) [152] та ін.

На формування образу держави впливають і можливості та відповідне законодавче закріплення міжнародної співпраці. Так, зарубіжні держави активно взаємодіють на міжнародному рівні через різні міжнародні організації та договори.

Багато держав відкриті до міжнародної співпраці та співпрацюють з іншими країнами й міжнародними організаціями в різних сферах, включаючи політику, економіку, науку, торгівлю, гуманітарну допомогу тощо.

Особливу активність у міжнародній співпраці виявляють та вважаються дуже відкритими для міжнародної співпраці ФРН, Франція, Канада, Норвегія, Швеція та Швейцарія.

Так, Німеччина є однією з найбільш впливових країн у Європейському союзі та світі. Вона активно співпрацює з іншими країнами в різних галузях, включаючи економіку, політику та науку. Франція також грає важливу роль у міжнародному співробітництві і є однією з держав Європейського союзу та ООН.

Франція активно співпрацює в галузях політики, культури, освіти та інших сферах. Канада славиться своєю відкритістю до міжнародної співпраці та гуманітарною допомогою. Держава активно підтримує міжнародні організації та ініціативи, спрямовані на розвиток та гуманітарну допомогу.

Норвегія є однією з країн, які активно надають гуманітарну допомогу та підтримку розвитку державам, що розвиваються.

Швеція займає активну участь у глобальних питаннях, включаючи розвиток, права людини та миротворчі ініціативи.

Швейцарія володіє статусом нейтральної країни і співпрацює зі штатними державами у сфері фінансів, активної гуманітарної допомоги та дипломатії.

Така активна партнерська співпраця з іншими державами та організаціями вкрай необхідна для вирішення глобальних проблем і досягнення спільних цілей.

Міжнародна співпраця ФРН закріплена в різних законодавчих актах та документах, зокрема але не виключно у Основному законі ФРН (Grundgesetz), Федеральному законі про міжнародні договори (Auswärtiges Amtsgesetz), Законі про боротьбу з міжнародним тероризмом (Gesetz zur Bekämpfung des internationalen Terrorismus), Закон про міжнародну допомогу та розвиток (Gesetz zur internationalen Entwicklungszusammenarbeit), Законі про зовнішньоекономічні відносини (Außenwirtschaftsgesetz).

Принципи міжнародної співпраці, які стосуються зовнішньої політики закріплені в статтях 23-25 Основного закону ФРН. Стаття 23 Основного закону ФРН закріплює положення щодо зв'язку між міжнародним правом і внутрішнім німецьким правом, так згідно реч.1 абз.2 ст.23 Основного закону ФРН «Бундестаг і через Бундесрат беруть участь у справах, що стосуються Європейського Союзу» [162].

Стаття 24 Основного закону ФРН вказує на можливості участі ФРН в міжнародних організаціях. Відповідно до ч.3 ст.24 Основного закону ФРН,

«для врегулювання міждержавних суперечок федеральний уряд укладе угоди про загальний, комплексний, обов'язковий міжнародний арбітраж» [162].

У відповідності до статті 25 Основного закону ФРН, «загальні норми міжнародного права є частиною федерального права. Вони мають пріоритет над законами і створюють права та обов'язки безпосередньо для жителів федеральної території» [162].

Посилює позитивний та відкритий до співпраці образ ФРН наявність Закону про закордонну службу (Gesetz über den Auswärtigen Dienst) [160].

Вказаний закон серед іншого встановлює правовий статус та функції німецької дипломатичної служби, визначає також роль та функції Міністерства закордонних справ у зовнішньополітичному співробітництві, веденні дипломатичних відносин, партнерствах та інших аспектах зовнішньої політики Німеччини. Фактично вказаний закон регулює всі аспекти діяльності німецького дипломатичного корпусу та забезпечує виконання зовнішньополітичних завдань ФРН на міжнародній арені.

Зовнішньоекономічні відносини ФРН регулює Закон про зовнішньоекономічні відносини (Außenwirtschaftsgesetz) [148], який встановлює правила щодо міжнародного торгового обміну та інших аспектів зовнішньої торгівлі.

Значний вплив на образ держави має структура державних інститутів різних держав, фактично вона формує спосіб, яким держава функціонує та сприймається на міжнародному рівні.

Інституційною структурою є конкретна структура державних інститутів, яка може відрізнятися залежно від держави у зв'язку з різною організацією та функціонуванням цих інститутів, але загальні обов'язки та функції зазвичай легалізовані в конституціях.

Залежно від того яка існує політична система або ж форма правління (наприклад, парламентська, президентська, монархічна) і спосіб формування політичних лідерів такий і буде вплив на ступінь демократії, рівень влади громадян та ін.

Важливу роль для формування позитивного образу держави відіграє структура та функціонування владних органів, таких як парламент, уряд, судова система та як приймаються рішення, як забезпечується правова стабільність та як контролюється діяльність уряду.

Існування та ефективність органів, які гарантують права людини, таких як конституційний суд, омбудсмени, впливають на сприйняття державою своєї готовності захищати права та свободи своїх громадян.

Система соціального захисту, включаючи пенсійну, медичну та освітню системи, може впливати на сприйняття держави її забезпечувальною функцією та соціальною справедливістю.

Спосіб управління економікою, регулювання підприємництва та ставлення до соціальних питань впливають на сприйняття державою її ролі у глобальному господарстві та в забезпеченні економічного добробуту.

Спосіб співпраці з іншими країнами, участь у міжнародних організаціях та дипломатичні зусилля також впливають на образ держави на міжнародному рівні.

Визначальним у формуванні демократичного образу держави є наявність громадянського суспільства. Так, чимало зарубіжних держав підтримують громадянське суспільство на законодавчому рівні, надають громадянам право на участь у громадських організаціях.

Так, наприклад, у Франції наявність громадянського суспільства та його роль закріплені в кількох наступних законодавчих актах та документах.

Перша стаття Конституції Франції (*La Constitution française*) [180] розуміє Францію як «неподільну, світську, демократичну та соціальну республіку», що становить принципи громадянського суспільства.

Також у Франції існує Закон 1901 року про асоціації (*Loi 1901 sur les associations*) [169], який регулює створення та функціонування громадських асоціацій. Вказаний закон надає можливість громадянам об'єднуватися в різні громадські організації для досягнення спільних цілей. Так, згідно статті першої Закону 1901 року про асоціації, «асоціація — це угода, за якою двоє

або більше осіб на постійній основі об'єднують свої знання чи діяльність з метою, відмінною від розподілу прибутку. Щодо його дійсності, він регулюється загальними принципами права, що застосовуються до договорів і зобов'язань» [169].

Також наявність громадянського суспільства зафіксовано в документах таких громадських організацій адже багато громадських організацій мають власні статuti, правила та декларації, які регулюють їхню діяльність.

Як вбачається з вищевикладеного, загальною метою образу держави в зарубіжному законодавстві є забезпечення правового порядку, демократії, гарантій прав людини та соціальної справедливості. Кожна країна може мати свої власні особливості та нюанси в законодавстві, які відображають її власну історію, культуру та політичний ландшафт.

Зростає значення європейського права та судової практики Суду Європейського Союзу. Внаслідок довготривалих угод держав-членів Європейського Союзу з Європейським Союзом та правової діяльності на їх підґрунті, національне право держав-членів суттєво підпорядковане праву Союзу. У грудні 2021 року Європейський Суд виставив важливе рішення на європейському рівні, заявивши, що його судова практика може скасовувати судову практику конституційних судів держав-членів.

Отже, за думкою спостерігачів, Суд Європейського Союзу також претендує на роль останньої інстанції в судовій системі держав-членів, і ці останні більше не можуть посилатися на свої конституції в протиставленні їм європейського права.

Цьому рішенню передували різні конфлікти між Європейським Союзом і його державами-членами щодо останньої інстанції у судовій системі, що включають у себе, зокрема, зупинене порушення договору проти Німеччини через рішення його Федерального Конституційного Суду щодо фінансового нагляду

Образ держави у практиці правозастосування визначається тим, як вона діє у питаннях правосуддя, дотримання законів та гарантування прав і свобод

своїх громадян і інших суб'єктів права. Той чи інший образ держави може виникати внаслідок дій владних органів, законодавства та судової системи.

Одним з основних аспектів образу держави у правозастосуванні є її здатність забезпечувати захист прав та свобод своїх громадян. Суди, правоохоронні органи та інші правозастосувальні інституції відповідають за гарантування конституційних та законних прав громадян.

Яскравим прикладом захисту прав виступає конституційна скарга (або конституційне оскарження) - процедура, за допомогою якої громадяни чи органи держави (в тому числі, наприклад, органи місцевого самоврядування у ФРН) можуть оскаржити законність конкретного закону, акту або рішення на підставі порушення конституції країни. Така процедура діє у багатьох країнах, але форма та процедура конституційної скарги можуть варіюватися.

Конституційна скарга існує в багатьох державах, так в Німеччині діє система конституційної скарги, включаючи можливість оскарження законів перед Федеральним Конституційним Судом.

В Сполучених Штатах Америки конституційні скарги можуть бути розглянуті Верховним Судом Сполучених Штатів Америки, який визначає, чи порушено конституційні права. У Франції існує Конституційний Суд, який розглядає конституційні скарги та перевіряє конституційність законів. В Індії Головний Суд Індії розглядає конституційні скарги, включаючи оскарження законів, що порушують конституцію. У Канаді існує Суд Канади, який може розглядати конституційні скарги та вирішувати питання конституційності законів.

При цьому, кожна країна може мати свою власну систему та процедуру конституційної скарги, і вони можуть відрізнятися за формою та обсягом прав громадян чи інших суб'єктів права на подачу скарги.

Важливим аспектом образу держави в правозастосуванні є судова незалежність. Вказане передбачає, що суди розглядають справи об'єктивно та незалежно в тому числі від впливу виконавчої та законодавчої влади, що гарантує справедливий судовий процес та виконання законів.

Незалежність судової влади є невід'ємною частиною образу або ж зовнішнього вигляду держави.

Відтак фраза «незалежність судової влади – імідж держави» означає, що у правовій державі вкрай важливо, щоб правосуддя було непроникним для політичного впливу чи зовнішньої преси, щоб захистити права громадян і забезпечити справедливість. Таким чином, незалежність судової влади розглядається як важлива риса, яка формує репутацію та авторитет держави в правових питаннях і в міжнародному контексті.

Так, образ держави може бути досліджено в судових рішеннях зарубіжних країн у різних контекстах.

Зокрема, у багатьох країнах конституційні суди розглядають справи, пов'язані з конституційними правами та обов'язками. У таких справах може обговорюватися, чи діяла держава відповідно до конституційних принципів та чи були порушені права громадян.

Суди розглядають справи, де виникають питання щодо застосування законів та норм права. У цих справах може досліджуватися, чи діяла держава відповідно до закону та чи були порушені права громадян.

Органи з захисту прав людини (наприклад, омбудсмен) можуть звертатися до судів у справах, де держава звинувачується в порушенні прав людини. У цих справах суди можуть розглядати дії держави та її обов'язки щодо захисту прав громадян.

У справах, пов'язаних з міжнародним правом та міжнародними відносинами, суди можуть досліджувати питання, пов'язані з образом держави в контексті міжнародного права.

Суди можуть розглядати також справи, де порушуються громадянські свободи, такі як свобода слова, свобода релігії тощо. У цих же справах суди можуть досліджувати образ держави як гаранта цих свобод.

По суті, держава країна має свою власну систему судових рішень та судових органів, і в них можуть вирішуватися різні справи, де може бути

досліджено образ держави, а вищевказані є загальними прикладами деякі з яких буде розглянуто у даній праці.

Варто відмітити, що конкретні судові рішення будуть залежати від контексту та правової системи кожної держави.

Так, образ держави у правозастосуванні включає в себе зобов'язання забезпечувати справедливість та рівність перед законом для всіх громадян. Незалежно від соціального стану, раси, релігії чи інших характеристик, всі мають право на справедливий судовий процес та рівний доступ до правосуддя.

При цьому держава повинна гарантувати право на власність та додержання угод, що є важливим для стабільності економічного середовища та розвитку бізнесу.

Окрім того, на формування образу держави впливає відповідальність держави в сфері захисту прав не лише громадян, але й інших суб'єктів права, таких як підприємства, установи, організації та інші юридичні особи.

Зокрема питання «інституційної та операційної незалежності» юридичних осіб впливає з критеріїв, викладених у рішенні *Radio France and others v. France* [175]. У вказаному рішенні Європейський суд з прав людини відмічав чи державна компанія вважається «державною організацією» у розумінні статті 34 Конвенції. Однак, для даного дослідження особливу актуальність становить зміст та статус сторін по справі. Так, одним із заявників по справі була юридична особа, а сама справа, пов'язана із публікацією статті в журналі «Le Point» із заголовком «Віші: навколо справи Папона» та стосувалася порушення правил інформаційного спілкування та публікації. У цій статті юридичною особою наводилися інформація та доповіді, пов'язані з періодом Другої світової війни та використанням концентраційних таборів під час війни. Суд розглядав питання щодо змісту цієї статті та можливих впливів на публічну думку та діяльність заявників. Стаття містила інформацію про осіб, які були пов'язані з періодом війни та діяльністю в концентраційних таборах. Заявники переконували, що

публікація юридичною особою статті порушувала їхні права та репутацію, а також порушувала норми про захист особистої інформації. Справа стосувалася балансу між правом на інформацію та правом на захист особистої гідності та приватності.

За такого складу учасників суд оголосив прийнятними скарги заявників, при цьому відмітив, що «Радіо Франс не перебуває під егідою держави. Radio France не є монополістом на радіомовлення; він працює в секторі, відкритому для конкуренції, оскільки

Закон дозволяє приватним компаніям і асоціаціям використовувати наземний спектр частот за певних умов і під наглядом ... вона також регулюється в основному правом компаній, не має жодних повноважень, окрім тих, що надаються звичайним законодавством під час здійснення своєї діяльності, і підпорядкована юрисдикції звичайних, а не адміністративних судів.

Таким чином, незважаючи на те, що Радіо Франс було покладено на громадську службу і фінансування якого значною мірою залежить від держави, законодавча влада розробила рамки, які чітко створені для гарантування редакційної незалежності та інституційної автономії ... У цьому відношенні немає великої різниці між «Радіо Франс» і компаніями, що керують «приватними» радіостанціями, які самі також підпадають під різні законодавчі та нормативні обмеження (див. пункти 17-18 вище).

Крім того, Закон, який чітко ставить радіомовлення в конкурентне середовище, не надає Радіо Франс домінуючого положення. Таким чином, Суд дійшов висновку, що національна компанія Radio France є «неурядовою організацією» у значенні статті 34 Конвенції, і що заперечення Уряду слід відхилити».

Таким чином Європейський суд з прав людини встановив наявність «інституційної та операційної незалежності» юридичних осіб від держави та можливості бути стороною у справах, що закріплює відповідальність держави в сфері захисту прав не лише громадян, але й інших суб'єктів права,

таких як юридичні особи, відповідно формуючи образ держави як захисника прав юридичних осіб.

Держава повинна дотримуватися своїх міжнародних зобов'язань і угод, що включають в себе дотримання прав людини, торгові угоди та інші міжнародні договори.

Для українських науковців та практиків значний інтерес становлять рішення Федерального Конституційного Суду.

Практика Федерального конституційного суду Німеччини включає рішення та ухвали, які характеризують образ держави в контексті німецької конституції (Grundgesetz) та правової системи.

В сукупності, Федеральний конституційний суд формує образ держави Німеччина в таких ключових аспектах, як: захист прав і свобод громадян, контроль конституційності законів і актів, роль у федеративній системі, захист прав демократії та правової держави та ін.

Федеральний конституційний суд Німеччини, виконуючи важливу роль у захисті конституційних прав і свобод громадян, в своїх рішеннях розглядає, чи діяла держава відповідно до конституційних принципів та чи були порушені права громадян.

Так, зазначений суд має право перевіряти конституційність законів і актів, прийнятих державними органами, що є процесом «абстрактного нормоконтролю» і дозволяє суду оцінити, чи відповідає законодавство конституційним нормам.

Наприклад, в процесі «абстрактного нормоконтролю» Федеральний конституційний суд Німеччини ще у 2002 році розглядав справу щодо Конституційності Закону про припинення дискримінації одностатевих спільнот: цивільне партнерство (Das Gesetz zur Beendigung der Diskriminierung gleichgeschlechtlicher Gemeinschaften: Lebenspartnerschaften) [181].

У вказаному рішенні викладено оцінку щодо конституційності Закону про припинення дискримінації одностатевих спільнот: цивільне партнерство

та питання щодо необхідності згоди Бундесрату (першої палати німецького парламенту) для прийняття цього закону.

В цьому рішенні Федерального конституційного суду Німеччини визнано, що вказаний закон не потребує згоди Бундесрату і що він не завдає шкоди або обмежень шлюбу в класичному його розумінні. Відзначено, що принцип підтримки шлюбу не вимагає надання переваги лише шлюбу різностатевих пар адже інші форми спільного життя теж мають право на захист та визнання.

Вказане рішення Федерального конституційного суду відіграло важливу роль в визначеній конституційності законодавства та захисту прав громадян, незалежно від їх сімейного статусу чи способу життя, та показує образ держави, який забезпечує принцип рівності та захисту прав людини.

Федеральна Республіка Німеччина є федеративною країною, і федеральний конституційний суд також грає важливу роль у забезпеченні рівноваги влади між федеральними та Земельними органами влади.

Вказане дозволяє регулювати відносини між федеральною державою і окремими землями та здійснювати, за необхідності, делегування повноважень.

Федеральний конституційний суд Німеччини виконує важливу роль у системі конституційного контролю та захисту прав і свобод громадян. Однією з особливостей цього суду є його можливість видавати рішення з питань делегування повноважень. Вказане є важливим механізмом контролю за владою та забезпечення дотримання конституційних принципів.

Суд може видавати рішення щодо конституційних законів та рішень органів державної влади, у тому числі і щодо можливості делегування повноважень з різних питань. Якщо суд визнає, що делегування конкретних повноважень порушує конституцію або її принципи, він може визнати таке рішення або дію неконституційним і недійсним.

Делегування повноважень може стосуватися різних сфер діяльності, включаючи економічну політику, соціальні питання, законодавство та інші

аспекти державного управління. Важливою рисою цього процесу є здатність громадян виражати свою думку та впливати на рішення, які стосуються делегування своїх прав.

Зазначений механізм дозволяє забезпечити більшу відкритість та демократію в прийнятих важливих рішеннях та контролювати можливі порушення конституційних норм.

Суд відіграє важливу роль у захисті принципів демократії, правової держави та правового порядку в Німеччині.

З цього боку досить влучно характеризує образ держави актуальна практика Федерального конституційного суду Німеччини.

Так, як відмічалось раніше, значною мірою образ держави визначається конституцією, 23 травня 1949 року було прийнято Основний закон Федеративної Республіки Німеччина (Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland) [150].

В рішенні Федерального конституційного суду щодо Основного договору від 31 липня 1973 року, параграф № 54 - 2 BvF 1/73 - BVerfGE 36, с. 1 і далі було відмічено, що «зі створенням Федеративної Республіки Німеччина, нова західнонімецька держава не була заснована, «але частина Німеччини реорганізована»» [157].

Вказаним рішенням Федеральний конституційний суд обґрунтував розмежування німецької держави від Німецького Рейху, таким чином намагаючись відійти від образу диктаторської держави із її відповідними злочинами, що мали місце в історії. Федеральний конституційний суд не оминув опис образу ФРН з точки зору свого просторового обсягу, так було вказано, що держава є частково ідентична і у цьому відношенні її ідентичність не претендує на ексклюзивність. Федеративна Республіка Німеччина не є «правонаступницею» Німецького Рейху, але як держава вона тотожна державі «Німецький Рейх».

Вважаючи, що Федеративна Республіка Німеччина не включає всю «Німеччину» (ввесь єдиний національний народ, який проживає поза межами

Республіки), Федеральний конституційний суд тим не менш вказує на повагу міжнародного права, а відповідно і на обмеження своєї суверенної влади «сферою застосування Основного закону» тобто в межах 16 федеральних Земель.

Отже, Федеративна Республіка Німеччина є яскравим прикладом як дотримання своїх міжнародних зобов'язань так і кардинальної зміни образу держави, які продовжують укріплюватися в тому числі завдяки практики правозастосування.

Важливо відзначити, що Федеральний конституційний суд Німеччини вирішує справи, які стосуються формування держави в контексті конституційних та державно-правових норм і принципів. Його рішення впливають на формування образу держави в Німеччині та формують правовий дискурс країни.

В умовах глобалізації Федеральний конституційний суд Німеччини здійснює також перевірку міжнародного права як внутрішнього права.

Зокрема показовим є рішення від 2 лютого 1999 року [168] у порядку конституційної експертизи питання щодо політики ядерного стримування, розробки і виробництва ядерної зброї, загрози та використання ядерної зброї, зберігання та розміщення ядерної зброї на території Федеративної Республіки, стратегії НАТО використання ядерної зброї першим, участі федерального уряду в застосуванні та оперативному плануванні ядерної зброї. Рішення стосувалося питання того в якій мірі розробка та виробництво, зберігання та розміщення ядерної зброї, а також загроза її використання сумісні з чинним міжнародним звичаєвим правом [115].

Практика німецьких судів також впливає на образ держави, зокрема через її підходи до правових питань та захисту прав громадян. Так, система судової влади в Німеччині знає свою незалежність та авторитетність, а рішення судів грають важливу роль у визначеному вигляді держави.

Одними із прикладів впливу судової практики на образ держави в Німеччині є рішення Федерального Конституційного Суду (Bundesverfassungsgericht).

Вказаний суд вирішує питання конституційності законів та дій уряду, а його рішення можуть відображати підходи держави до конституційних принципів, прав громадян та баланс влади між певними органами держави. Прийняття Федеральним Конституційним Судом рішень, які підтверджують захист прав громадян або демократичних принципів сприяє позитивній формі держави щодо правозахисних стандартів.

До того ж суди в Німеччині також розглядають справи щодо цивільних справ, кримінальних справ, адміністративних справ та інших питань. Коли суди вирішують ці справи відповідно до закону та з утриманням прав людини, наслідок виконання їх зміцнює образ держави як справедливої та правової.

Усі вказані аспекти судової практики в Німеччині можуть впливати на сприйняття образу держави як суб'єкта права та захисника прав громадян адже рішення судів відображають підходи та цінності держави в контексті права та правосуддя.

Образ держави у правозастосуванні також відображає ставлення до громадянського суспільства та можливість громадян брати активну участь у процесі прийняття рішень та контролі за діяльністю державних інституцій.

Наприклад, в рішенні Браун проти Ради з питань освіти (Brown v. Board of Education) [149] від 17 травня 1954 року Верховний суд вирішує, що сегрегація в школах є незаконною та порушує права на рівність громадян. Вказане рішення відіграло важливу роль у боротьбі за громадянські права в Сполучених Штатах Америки та допомогло припинити сегрегацію в школах білих і темношкірих у державних школах штату виключно на основі раси.

Іншим прикладом практики правозастосування щодо громадянського суспільства може бути рішення Верховного Суду Сполучених Штатів у справі «Citizens United v. Federal Election Commission» [153].

У цьому рішенні від 21 січня 2010 року суд вирішив, що обмеження корпоративних внесків у політичні кампанії відповідає першій поправці Конституції США, що гарантує свободу вираження поглядів.

Окрім того вказане рішення вплинуло на фінансові аспекти політичних проблем у Сполучених Штатах і породило дискусію щодо ролі корпорацій у політиці та громадянському суспільстві.

Як бачимо, судова практика може вплинути на сприйняття образу держави, рішення судів встановлюють правові стандарти і принципи, які регулюють взаємодію держави з громадянами та іншими суб'єктами. Прийняття судами рішень, які підтримують права і свободи громадян, посилює сприйняття держави як захисника прав людини і гарантії законності.

З іншого боку, якщо судова практика обмежує права і свободи громадян або підтримує дії держави, які порушують права людини, то держава може негативно сприйматися як обмежуючий і репресивний суб'єкт.

Судова система розглядає і вирішує різноманітні справи, які стосуються конституційних та правових питань.

Рішення, які приймаються судами, можуть стати прецедентами, а відповідні прецеденти можуть вплинути на сприйняття держави, вказуючи на те, яким чином держава відповідає на конкретні правові питання.

Суди вирішують справи, пов'язані з правами людини, і видають рішення, які можуть підкреслити важливість захисту цих прав. Це може створити образ держави як правозахисника і забезпечити впевненість громадян у захисті їхніх прав.

Рішення судів сприяють законності та правопорядку в державі. Якщо суди вживають рішучих дій для покарання правопорушників і захисту прав громадян, то вказане може покращити сприйняття образу держави як місця, де право дотримується.

Суди можуть вирішувати конфлікти між суспільними групами чи органами влади. Рішення судів може сприяти врегулюванню суспільних

конфліктів та відповідно покращити сприйняття образу держави як миротворця.

Отже, судова практика має значний вплив на формування образу держави, і важливо, щоб судові рішення відповідали конституційним та правовим принципам, сприяли захисту прав і свобод громадян, відображали цінності справедливості та законності. Відповідно, - судова практика впливає на сприйняття держави, формуючи її образ як у громадян так і на міжнародній арені.

Суди виконують ключову роль у забезпеченні захисту прав і свобод громадян у рамках конституційних та правових норм. Їхні рішення можуть впливати на спосіб, яким сприймаються права та обов'язки громадян у конкретній державі. Вона забезпечують законність та справедливість, встановлюють, формування правової культури.

Рішення судів впливають на формування правової культури в суспільстві. Вони можуть установлювати приклади виконання закону та важливість правових норм.

Рішення судів впливають на формування правової культури в суспільстві. Вони можуть установлювати приклади виконання закону та важливість правових норм. Суди надають роль у забезпеченні дотримання конституційних принципів, таких як розділення влади, права людини і громадянські свободи.

Вони виступають «сторожем конституції» та перевіряють, чи дії влади відповідають конституційним стандартам. Рішення судів може вплинути на довіру громадян до державних інституцій та влади загалом. Якщо суди працюють ефективно та незалежно, це погіршує підвищену довіру до державних органів.

В окремих юрисдикціях суди можуть створювати правові прецеденти, які впливають на майбутні судові справи та рішення що важливо для розвитку права та правосуддя. Усі вказані аспекти сприяють формуванню держави як правової, справедливої та демократичної.

3.3. Формування образу сучасної української держави

З огляду на те, що перші держави і право виникають ще у стародавньому світі, то дослідження становлення і розвитку образу держав варто здійснювати відносно наступних історичних епох: стародавній світ, середні віки, новий час та новітній час.

Враховуючи неможливість стислого дослідження образу всіх держав у всі чотири вищевказані епохи, в подальшому акцент буде зміщений здебільшого відносно держав на території України.

Так, становлення і розвиток форми держави в епоху стародавнього світу є першим етапом в історії формування політичних та соціокультурних концепцій. Цей процес виключними способами проявився в різних цивілізаціях стародавнього світу.

В перших стадіях стародавньої історії люди жили в дрібних групах або кланах. Поняття держави, як такої, ще не існувало. Суспільність базувалася на родовому і сімейному ладі, де старшини виконували функції влади.

У різних регіонах світу (наприклад, у Месопотамії, Єгипті, Китаї, Індії та ін.) виникали перші цивілізації, де були сформовані держави. До складу таких держав входили великі міста, вони мали централізовану владу і апарат керування. Уявлення про владу в цих спільнотах було пов'язане з вищими силами, міфами та релігійними переконаннями.

З розвитком держави почало формуватися правове співжиття. Важливим етапом було написання перших законів і кодексів (наприклад, «Кодекс Хаммурапі» в Месопотамії).

Ці закони регулювали важливі аспекти суспільного життя та стали основою для подальших правових систем. У деяких цивілізаціях образ держави був пов'язаний із владою монарха або фараона. Монархи мали великий вплив на життя суспільства і виконували функції легітимації влади та забезпечення порядку.

Зрозуміло, що в стародавньому світі виникали конфлікти і війни між державами та спільнотами. Це вплинуло на образ держави, оскільки важливою функцією стала оборона та забезпечення безпеки.

В деяких стародавніх цивілізаціях (наприклад, в Античній Греції) виникли ранні політичні теорії, що висвітлювали питання влади, справедливості і ролі громадян у формуванні держави.

Важливу роль відіграла релігія у стародавній державі, вона впливала на правову систему та соціокультурний порядок. Церква чи храми мали великий авторитет.

Розвиток торгівлі і взаємодія між цивілізаціями сприяли обміну ідеями та підкреслювали важливість стосунків між державами.

Становлення та розвиток держав в епоху стародавнього світу було складним і багатогранним процесом, який визначався різноманітними факторами, включаючи культурні, релігійні, політичні та соціальні впливи. Процес створив фундамент для подальшого розвитку політичних цих і правових концепцій у подальших історичних періодах.

Державами стародавнього світу, які знаходилися на території України, були: Ольвія (VI століття до н. е. – III століття н. е.), Римська імперія (27 до н. е. – 395 н. е.), Понтійське царство (337 до н. е. – 64 н. е.), Дакія (I століття – 106), Боспорська держава (територія сучасного Криму, 480 до н. е. – 370 н. е.), Імперія гунів (370 – 469), Візантійська імперія (395 – 1204 (Східна Римська імперія (1261 – 1453))) та ін.

Ольвія, як окреме місто-держава, була рабовласницькою республікою. Образ Римської імперії визначався також рабовласницьким устроєм. Понтійське царство включало васальні держави. Дакія являла собою державу-укріплення Римської імперії, славилася природними багатствами та можливістю вирощувати різноманітні культури.

Боспорська держава славилася такими основними галузями економіки як сільське господарство, ремесла, торгівля, а також експлуатацією рабів й залежного землеробського населення. Імперія гунів спочатку більше була

конфедерацією племен із своєю політичною роздробленістю. Візантійська імперія мала монархічну систему правління, яку очолював імператор, з поширенням феодальних принципів управління.

Становлення і розвиток форми держави в епоху Середніх віків (приблизно від V до XV століття) виявилось складним та різнобарвним процесом, який відображався в історії та політичних системах різних регіонів світу.

В епоху Середніх віків, особливо на початку, складні політичні та соціальні умови вплинули на формування форми держави. Так, в Середні віки відбувалася активна урбанізація, і утворювалися міста. Це сприяло розвитку муніципальних урядів і виникненню нових форм самоврядування. Багато держав Середніх віків здійснювали завоювання та експансію на нові території, що призводило до зміни їхнього розміру та впливу.

На території середньовічної України й існували різні державні утворення та етнічні спільноти, а вона перебувала під впливом різних політичних сил. Середньовічна історія України включає в себе ряд епох і державних утворень.

Кожен період характеризується своєю формою держави та соціально-політичними особливостями.

Київська Русь існувала, як одна із важливих середньовічних держав Європи. Хоча центром був Київ, однак влада розподілялася між різними князівствами та князями. Держава володіла значними територіями від Балтійського моря до Чорного та Каспійського моря. Водночас, Київська Русь орієнтувалася на Візантію і відповідно піддалася впливу християнства.

Водночас, на західній частині України формувалася Галицько-Волинська держава (XII-XIV століття), яка була схожа до Київської Русі, але мала свої особливості. Вона виникла після розпаду Київської Русі і включала в себе Галичину, Волинь та частину західних регіонів сучасної України та сусідніх країн.

У середині XIII століття Київська Русь була завойована монголами і впала під їхню владу, відповідно - Україна також опинилася під владою Золотої Орди та інших монгольських імперій (XIII-XV століття) що призвело до значних змін у соціальній та політичній структурі регіону. Монголи встановили власних намісників і панували над регіоном протягом понад століття.

Вказаний період відзначився формуванням дільниць, адміністративних одиниць монгольського ханства, на території сучасної України. Владу в дільницях зазвичай виконували локальні князі або намісники монгольських ханів.

В XIV-XV століттях частина сучасної України була під владою Великого князівства Литовського та Королівства Польського. Це період, коли важливу роль відіграли польсько-литовські шляхта та вплив католицизму на певних територіях.

З кінця XVI століття на південних і східних територіях сучасної України формувалася Козацька державність. Запорозька Січ та інші козацькі гетьманати стали центрами козацького руху. У цьому контексті утворено такі держави, як Гетьманщина, Козаччина та інші.

За таких обставин, середньовічна Україна характеризувалася різними формами державності та політичними утвореннями на різних територіях. Особливо варто відзначити, що її образ являв собою певну сцену культурного розвитку, зокрема в часи Київської Русі, коли розвивалася писемність, мистецтво та релігійна сфера.

У цій епосі формувалися основи української національної ідентичності, яка стала важливою частиною історії та культури сучасної України.

Розвиток образу української держави в епоху нового часу (з приблизно XVI по XVIII століття) пов'язаний із становленням різних політичних і державних утворень.

З XVI-XVII століття частина території сучасної України (здебільшого західна) перебувала у складі Великого князівства Литовського та Королівства Польського, які об'єдналися у Річ Посполиту.

У цей період українські землі були в складі Польсько-Литовської держави, а з огляду на те, що польська шляхта мала значний вплив на уряд і суспільство образ української держави формувався через призму польських відносин.

Водночас, на півдні та сході України формувалася козацька державність, зокрема Гетьманщина. Запорозька Січ була регіоном, де владу вибирали та контролювали козаки. Гетьмани, такі як Богдан Хмельницький, грали ключову роль у визволенні частини України від польського панування. До теперішнього часу образ української держави у багатьох народів пов'язується саме з козащиною.

Протягом XVII-XVIII століть образ України формувався під протекторатом Швеції, Османської Туреччини та Австрійської імперії, адже саме ці держави фактично здійснювали контроль над територіями півдня та заходу.

XVIII століття для України визначилося через призму конфлікту між Річчю Посполитою та Російською імперією.

Починаючи з XIX століття розпочалося українське національне відродження, коли українська інтелігенція та громадські діячі працювали над збереженням української мови, культури і ідентичності.

Отже, в епоху Нового часу Україна переживала складні історичні події та перебувала під впливом різних імперій і держав. Форма держави та ступінь автономії суттєво змінювалися протягом цього періоду, але українська ідентичність зуміла зберегти свою унікальність, що стало важливим фактором у подальшому розвитку України.

Зокрема образ української держави не являв собою самотійності в управлінні, адже перебування українських земель в складі іншої держави призвело до ряду політичних реформ і адміністративних змін, включаючи

утворення Новоросійського генерал-губернаторства і впровадження правил російського царського управління на цих територіях.

Після Першої світової війни та революцій в Росії та Австро-Угорщині, Україна стала ареною гіперполітизованих подій. Так, у 1918 році проголошено Українську Народну Республіку, однак конфлікти з більшими сусідніми державами призвели до поділу та втрати територій.

З 1920 року Україна стала частиною Радянського Союзу, який офіційно існував до 1991 року. Під владою Радянського Союзу Україна пережила індустріальний та політичний розвиток, однак також стала ареною політичних репресій і голодоморів.

Відтак, епоха новітнього часу сформувала образ української держави за рахунок впливу історичних подій, політичних трансформацій та культурного розвитку [108].

На формування сучасного образу держави, згідно емпіричних спостережень, впливає образ мислення окремих націй, який і відображає її здібності до свого представлення на міжнародній арені. Такими здібностями, властивостями та образами мислення є соціальна психологія населення окремої держави, моральні цінності, норми поведінки, культурні особливості, розвиток економічної сфери, а також кліматичні та географічні умови розташування [82].

Окремим блоком питань, що здійснюють вагомий вплив на формування образу держав є національна спадковість, що характеризується єдністю історичного минулого, наявністю схожих мови, культури, традиційних та релігійних вірувань, ідентичність звичаїв та обрядів, проживання на тій же території. Основою національної спадковості є схожість мислення та думок з приводу окремих питань, що є загальнонаціональними (згуртованість щодо окремих ключових ідей).

Зазвичай прибічники глобалізації вважають її новим етапом історії людства в якій окремі держави є одиницями світового правопорядку та призначені для його обслуговування.

Можна вести мову і про те, що держави являють собою місцеві механізми, які координують транснаціональні та глобальні. Водночас транснаціональні механізми є могутнішими, ніж держави з їх політичною владою, а тому можуть впливати на образи окремих держав.

Сучасні світові політичні процеси та зміни, актуалізують прагнення держав до формування свого позитивного образу як в очах населення так і серед інших держав. Відтак, сучасна політика має бути спрямована на формування позитивного іміджу, оскільки внутрішньополітичні процеси швидко стають резонансними та визначають роль держави на зовнішньополітичній арені.

Здебільшого вказане досліджує імагологія як свого роду наукова дисципліна, що вивчає образи, стереотипи, ідеї та уявлення, пов'язані з певними країнами, народами, регіонами або державами в контексті міжнародних відносин і міжкультурного спілкування. По відношенню до України, імагологія вивчає способи, якими інші країни та їхні громадяни сприймають та уявляють Україну як державу, її культуру, історію, суспільство та інше.

Імагологія України зокрема, але не виключно, охоплює такі аспекти як культурний, історичний, політичний, економічний, соціальний образи; імідж громадян.

Культурний образ включає уявлення про українську мову, мистецтво, літературу, музику, традиції та народну культуру. Як сприймаються українські традиції та внесок в світову культуру.

Історичний образ визначає як саме сприймається історія України, зокрема події, такі як гетьманщина, Голодомор, двічі світові війни, незалежність тощо.

Політичний образ характеризує сприйняття політичної системи України, її зовнішньополітичні позиції, відносини з іншими країнами та міжнародні організації.

Так, Україна визнається як демократична держава, де влада належить народу. Держава має багатопартійну систему, проводить регулярні вибори та дотримується принципів громадянських свобод і прав людини відіграють важливу роль у формуванні політичного образу. Водночас, Україна прагне розвивати багатосторонні відносини з іншими країнами та міжнародними організаціями.

Зокрема, Україна активно співпрацює з Європейським Союзом, НАТО, США та іншими партнерами у різних сферах, включаючи безпеку, торгівлю, енергетику та інші. Україна активно проводить реформи у різних сферах, таких як правосуддя, політика, економіка та інші. Завдяки цим реформам, країна спрямовується на покращення свого політичного і економічного образу. Держава прагне зберігати сильні міжнародні відносини та партнерства, зокрема з країнами ЄС та НАТО. Вона співпрацює у різних форматах та ініціативах для зміцнення своєї міжнародної позиції.

Після Революції гідності у 2014 році українська держава обрала шлях європейського розвитку, а відповідно і покращення судової системи України через призму законодавчих, інституційних та кадрових змін. При цьому, входження України в єдиний європейський правовий простір буде ефективним в тому числі за умови успішної судової реформи.

Вказана реформа необхідна для формування позитивного безпекового образу української держави.

Водночас, держава повинна служити прикладом у додержанні закону, що означає дію всіх інституцій держави, включаючи урядові органи відповідно до закону та конституції.

Здавалося б, що з введенням воєнного стану весь акцент органів державної влади та органів місцевого самоврядування повинен бути зміщений виключно на розв'язання поточних безпекових проблем, однак бойові дії на території України не перешкоджають викриттю та притягненню до відповідальності за порушення законів олігархів, топових політиків та

державних діячів, що також сприяє формуванню позитивного образу української держави на міжнародній арені.

Імідж громадян визначає сприйняття громадян України, їхні характеристики та роль у світі. Зазначене питання набрало своєї актуальності із масовою імміграцією українців за кордон через на бойові дії на території України.

З боку інших країн та міжнародних організацій громадяни України, які покинули свої домівки через війну, часто розглядаються як біженці. Це визначає їхній статус і права в нових країнах проживання. Масова еміграція українців також викликала акти підтримки та солідарності з боку громадян інших країн. Багато людей та громадських організацій активно підтримували українців у їхній боротьбі та пошуку кращого життя.

Українці, які емігрували, стали частою частиною громади інших країн. Вони можуть впливати на сприйняття України та українців у цих країнах через свої дії та інтеграції з місцевими громадянами.

Багато емігрантів залишились вірними своїй рідній країні та активно виступають за захист її інтересів. Вони також є промовцями образу України та сприяють підтримці та популяризації країни в світі.

Відтак імагологія української держави має важливе значення для міжнародних відносин, дипломатії, туризму та міжкультурного спілкування. Розуміння та аналіз імагінів країни допомагає покращити її відносини з іншими державами та побудувати позитивний імідж на міжнародній арені.

Як зазначає Ю.М. Оборотов: «Образ сучасної держави пов'язаний з подоланням емпіричного підходу до держави, коли будь-яка організація публічної політичної влади з такими атрибутами як територія, народ і влада визнається державою. Дійсно, для образу несучасної (точніше досучасної) держави ці характеристики достатні. Сьогодні ж держава прагне заявляти про себе як про цивілізовану форму організації публічної політичної влади, завдяки чому вона не тільки здатна служити загальному благу, але і забезпечувати вільний розвиток індивіда. Тому до держави застосовні

визначені вимоги, що виражені в нормативному підході до держави. Хотілося б при цьому уникнути ототожнення нормативного і правового, оскільки в зміст нормативного входять вимоги, що є не тільки правовими. Відзначимо, що образ досучасної держави обтяжений неадекватністю її розмірів, деконституціоналізацією і делегітимацією держави. Образ сучасної держави, насамперед, пов'язаний з досягненням суспільного компромісу, вирішенням соціальних протиріч і конфліктів, ефективною управлінською організацією, що, як і за старих часів, активно впливає на хід суспільного розвитку [95].

У теоретичному плані образу сучасної держави відповідає парадигма «легітимної держави», тобто держави, що користується підтримкою народу і контролюється громадянським суспільством. Легітимна держава перемагає недоліки як максимальної держави (справедлива держава з її колосальною бюрократією), так і мінімальної держави (держава політичного реалізму, що обмежує свою діяльність охороною кордонів і боротьбою зі злочинністю). При цьому межі державного регулювання регламентуються конституцією і гарантують збереження і розвиток механізмів суспільного саморегулювання. Дуже важлива ця проблема в плані співвідношення і взаємодії державного управління і місцевого самоврядування. З іншого боку, якісно змінюється вплив громадян на створення, перетворення і навіть функціонування державних інститутів, що дає підставу фахівцям стверджувати про зростаючу державостворюючу роль громадян. Легітимна держава має орієнтиром оптимальну комбінацію індивідуальної і громадянської свободи з державною владою. Збереження особистої свободи — найвища політична цінність у легітимній державі. З цього, однак, не слід робити висновок, що легітимна держава ігнорує такі цінності, як безпеку і національну незалежність, добробут і економічний розвиток, конституційний устрій та ін.» [94; 88].

Образ України на міжнародній арені є складним і залежить від різних факторів. До введення воєнного стану в Україні у 2014 році країна активно

прагнула підтримати демократію, стабільність та європейську інтеграцію. Україна проводила реформи та розширювала свої зовнішні зв'язки, зокрема з Європейським Союзом.

Реалізації Угоди про асоціацію з ЄС давала Україні конкурентні переваги в процесі континентальної інтеграції. Швидка адаптація до норм та технічних регламентів Європи, як найбільш передових, ставала стимулом до прискорення модернізації національної економіки, системи соціального забезпечення [23]. З'являвся шанс укріпити національні позиції у регіональному розподілі праці, зберегти свої експортні ніші, а у перспективі і наростити обсяги виробництва.

У складній геополітичній ситуації незалежній Україні, що розташована на перехресті стратегічних інтересів великих держав, доцільно дотримуватися концепції «динамічної рівноваги сил» [105; 75].

Із вказаного вбачається, що Україна має важливе геополітичне положення в центральній та східній частині Європи, що робить її об'єктом інтересу для багатьох держав та міжнародних акторів. Основні геополітичні інтереси, які існують відносно України, включають вплив Росії, Європейської інтеграції, енергетичної безпеки та ін.

З іншого боку Україна має стратегічний інтерес у вступі до Європейського Союзу та наближенні до заходу. Це включає в себе розвиток торгівельних та політичних зв'язків з країнами ЄС, участь у євроатлантичних структурах, а також гармонізацію законодавства з європейськими стандартами.

Україна виступає як важливий гравець у регіональних питаннях у Східній Європі. Її політика відносин з сусідніми країнами, такими як Польща, Білорусь, Румунія, Молдова та інші, визначає вплив і відносини в цьому регіоні.

Не обмежуючись сусідніми державами, Україна шукає підтримку та союзників серед інших країн і міжнародних організацій, таких як США,

Канада, Європейський союз, НАТО та інші. Західні партнери виступають на користь українському суверенітету та реформам.

За таких обставин, відносно України геополітичні інтереси визначаються її географічним положенням, ресурсами та стратегічним значенням для багатьох держав. Вказане робить українську державу об'єктом складних та багатогранних міжнародних відносин.

З введенням військового стану в окупованих та конфліктних регіонах на сході України (Донбасі) та анексією Криму в 2014 році, міжнародний образ України зазнав суттєвих змін. Країна стала фокусом уваги через конфлікт з країною-агресором. Україна отримала підтримку багатьох країн, зокрема США та країн Європи.

Введення воєнного стану призвело до обмеження громадянських прав і свобод у певних регіонах України, що викликало занепокоєння та критику з боку правозахисних організацій та міжнародних спостерігачів. Втрати та гіркота конфлікту також вплинули на образ країни на міжнародній арені, підкреслюючи її боротьбу за територіальну цілісність та мирне врегулювання конфлікту.

Так, особливу увагу до подій в Україні виявили західні ЗМІ, що знайшло своє відображення у дослідженнях В. І. Гурковського, О. Бутирського, П. Ю. Леню, З. Грень, О. Б. Тихомірової, О. А. Семченка та ін.

Будь-яке дослідження образу держави не може бути розглянуто суто в нормативістському розумінні держави, адже держава розглядається передусім як складний впорядкований механізм, який діє на підставі позитивного права з урахуванням соціологічної та політичної обстановки.

За таких обставин, в даному дослідженні образ сучасної української держави буде розкрито у комплексному взаємозв'язку із соціологічною та політичною обстановкою, а також із такими нормативами як верховенство права, забезпечення права на захист.

До введення воєнного стану (та навіть після подій 2014 року) на міжнародній арені Україна позиціонувала себе як промислово-аграрна країна, один із провідних експортерів деяких різновидів сільськогосподарської продукції.

Фактично акцент зміщувався з образу України як члена-засновника Організації Об'єднаних Націй, колективного визнання і вагомості ролі України як однієї з держав-переможниць, врахування голосу України в ряді міжнародних та європейських організацій, на державу у якій політичний, державотворчий та правовий прогрес практично зупинився і відставав від ряду європейських держав, про Україну йшла мова як про державу в затінку інших.

Сам термін «держава в затінку» (або «країна в затінку») використовується для опису політичного становища, коли певна держава чи країна не має великого впливу на міжнародні справи або не привертає значної уваги міжнародної спільноти в порівнянні з іншими державами. Проте, важливо зауважити, що статус «держави в затінку» є умовним і може змінюватися в залежності від різних факторів. Щодо України, є кілька причин, які вплинули на сприйняття її як «держави в затінку» в певні періоди, передусім це її геополітичне положення, історія, політичні та економічні фактори, міжнародні конфлікти, зовнішні впливи » [2].

Так, Україна розташована в східній Європі і має складне геополітичне положення разом з тим, що Україна має великий потенціал і ресурси робить її частою зоною геополітичних конфліктів. Україна пройшла складний історичний шлях, включаючи період радянської влади.

Ця історія вплинула на розвиток держави і на її сприйняття світовою спільнотою. У перші десятиліття незалежності України (з 1991 року) держава стикалася з численними політичними та економічними викликами, включаючи нестабільність та інші проблеми.

Конфлікт на сході України та анексія Криму призвели до збільшення уваги до України на міжнародній арені. Проте, ці конфлікти також можуть перекривати інші аспекти життя та розвитку країни.

Вплив інших держав і міжнародних гравців на Україну також впливає на її образ та сприйняття державами на міжнародній арені. Відносини з Європейським Союзом, Сполученими Штатами та іншими країнами грають важливу роль у формуванні образу України.

«Імідж України в глобальному інформаційному просторі визначався суперечливою низкою чинників внутрішнього і зовнішнього походження, що суттєво впливають на сприйняття України як актора міжнародних відносин. Вступаючи між собою у причинно-наслідкові зв'язки, ці чинники формують політико-дипломатичне і зовнішньоекономічне підґрунтя для розвитку української держави і суспільства, з одного боку, а з іншого – стають об'єктом підвищеної уваги зовнішнього світу, впливаючи на рівні та глибину відносин із владними структурами, бізнесом, організаціями громадянського суспільства України. Оскільки український політикум і суспільна думка були тривалий час ідеологічно розколотими у ставленні до стратегії реформ політичної системи, економічних трансформацій та зовнішньополітичних орієнтацій України, зарубіжний світ не мав можливості чітко бачити перспективи національного розвитку країни» [105].

Образ сучасної української держави, кардинально почав змінюватися після початку повномасштабного вторгнення країни-агресора 24 лютого 2022 року. Здебільшого вказане було спричинено набагато більшим рухом опору України, аніж очікувалося окупаційною владою. Так, до 08 квітня 2022 року Збройними Силами України було повністю звільнено Київську, Житомирську, Чернігівську та Сумську області.

Вже 23 червня 2022 року Україна отримала статус кандидата у члени Європейського Союзу, провела низку зустрічей у форматі «Рамштайн» з міністрами оборони кількох десятків країн, набагато покращилися

відносини України з Організацією Північноатлантичного договору (не будучи членом НАТО Україна вже отримує підтримку).

Ряд держав-членів НАТО виступили за підтримку членства України в цій організації.

Таким чином українська держава не лише поновлює та посилює свій образ на міжнародній арені, але й стає державою, яка об'єднує все більше нових ініціатив в частині міжнародного співробітництва. Не виключено, що в майбутньому українська держава стане засновником нових міжнародних об'єднань.

Фактично образ сучасної української держави стало закріплюється на загальносоціальному рівні, що підвищує рівень легітимності, стійкості та демократичності державної влади.

Поставлені перед Україною виклики свідчать про те, що сучасна держава має бути сильною, деякою мірою мілітаризованою, мати широкі дипломатичні відносини та сталий взаємозв'язок з іншими державами.

Загалом, сучасний образ української держави з погляду теорії права можна досліджувати з урахуванням таких ключових понять і концепцій, як:

- суверенітет і незалежність,
- конституціоналізм,
- демократія,
- правова держава (рівень правової організації),
- міжнародне право та міжнародна співпраця,
- правова система і законодавство,
- захист прав людини і громадянина,
- економічна система і право власності.

Так, українська держава є суверенною і незалежною, це означає, що вона має право самостійно встановлювати свою політику, закони і приймати рішення, які стосуються її території та громадян [62].

Функціонує відповідно Конституція, яка визначає основні принципи та структуру держави, права та свободи людини і громадянина, обов'язки

громадян, а також засади роботи органів влади. Конституція України є основним правовим актом країни [62].

Україна визнається як демократична держава, де влада належить народу. Громадяни мають право голосу та участь у виборчих процесах для обрання представників в органах влади на всіх рівнях [62].

Українська держава працює над зміцненням правової держави, де закони захищають права громадян і обмежують дії влади. Права людини та громадянина є важливими аспектами правової держави.

Водночас, Україна є суб'єктом міжнародного права та активно взаємодіє з іншими державами та міжнародними організаціями. Вона дотримується засад міжнародного права та співпрацює у сфері безпеки, торгівлі, екології і інших галузях [170].

Існує розвинена правова система, яка включає в себе закони, постанови та рішення судів. Законодавство регулює всі сфери життя в країні і забезпечує правопорядок.

Сучасна Українська держава активно працює над захистом прав людини та громадянина, включаючи права на життя, свободу виразу, релігійну свободу, справедливий суд і інші.

При цьому, Україна розвиває ринкову економіку та забезпечує права власності. Економічні закони та регулювання сприяють розвитку підприємництва та інвестицій.

Отже, на сьогоднішній день Україна активно працює над зміцненням свого місця на міжнародній арені, проводить реформи та спрямовується на покращення свого образу та статусу як держави. Це включає в себе розвиток демократії, боротьбу з корупцією, покращення економіки та інші заходи для підвищення впливу та престижу України на міжнародній арені.

Зважаючи на викладені аспекти, неможливо недооцінювати важливість правового фундаменту та дотримання принципів правової держави для функціонування держави [18]. Відтак, українська держава працює над

зміцненню свого правового образу та законності для забезпечення прав і свобод громадян і розвитку країни.

Таким чином, образ держави в сучасній науковій доктрині зарубіжних держав визначається через комплексний аналіз різних аспектів політичного, економічного, соціокультурного та інших життєвих сфер країни. Цей образ може формуватися та вивчатися в різних галузях науки, таких як теорія держави та права, політологія, соціологія, історія, культурологія, міжнародні відносини та інші.

Водночас, при визначенні образу держави варто враховувати такі ключові аспекти, як політична система та ідеологія, суспільство та культура, економічний стан і модель розвитку, зовнішні відносини та міжнародна роль, історичний контекст, соціальні проблеми та внутрішні виклики, публічна думка та медіа, міжнародне сприйняття та ін.

Так, сучасна правова доктрина Німеччини визнає, що образ держави ґрунтується на конституційному ладі країни та принципах, закріплених у Конституції Німеччини (основному законі - Grundgesetz). Водночас, образ Федеративної Республіки Німеччина в теорії права відображає правові, політичні та соціальні основи країни. Прийом біженців суттєво змінив сприйняття та образ Німеччини в міжнародному та внутрішньому контексті. Він підкреслив гуманітарну ангажованість країни, але також породив внутрішні дискусії та виклики, які потребують розв'язання.

Образ Федеративної Республіки Німеччина в правовій доктрині відображає цінності та принципи, які закріплені в конституції Німеччини та законах країни. Він підкреслює важливість верховенства права, демократії, прав людини та соціальної ринкової економіки для німецького суспільства й політичної системи.

Образ Швейцарської Конфедерації найбільш змістовно виражений Федеральною конституцією Швейцарської Конфедерації спирається на посилення свободи, демократії, незалежності та миру в дусі солідарності та відкритості до світу. Водночас, як і в інших німецькомовних державах, в

тому числі під впливом глобалізації, закріплюються соціальні цілі держави, а також правові принципи діяльності.

Конституція Австрійської Республіки визначає її як демократичну республіку, базовими цінностями визначаються солідарність, мир та справедливість, толерантність та ін. Хоча конституція Австрійської Республіки конкретно не закріплює положення про соціальну спрямованість держави, однак її образ як соціальної держави все ж виражається у закріпленні певних соціальних гарантій. Зокрема присвячено положення питанням соціального страхування, соціальних компенсацій (параграф 11 стаття 10 конституції Австрійської Республіки); забезпечення високого рівня освіти незалежно від соціального стану (пункту 5а статті 14 конституції Австрійської Республіки) та ін.

Україна визнається як демократична держава, де влада належить народу. Країна має багатопартійну систему, проводить регулярні вибори та дотримується принципів громадянських свобод і прав людини відіграють важливу роль у формуванні політичного образу.

Водночас, Україна прагне розвивати багатосторонні відносини з іншими країнами та міжнародними організаціями. Після Революції гідності у 2014 році українська держава обрала шлях європейського розвитку, а відповідно і покращення судової системи України через призму законодавчих, інституційних та кадрових змін. Україна має важливе геополітичне положення в центральній та східній частині Європи, що робить її об'єктом інтересу для багатьох держав та міжнародних акторів. Запровадження реформ та боротьба з корупцією є ключовими завданнями для України адже іноземні інвестори та міжнародні партнери бачать в цьому великий потенціал для стабільності та розвитку в Україні.

Водночас, Україна має стратегічний інтерес у забезпеченні енергетичної безпеки, особливо в контексті постачання газу та інших енергетичних ресурсів. Контроль над транзитом енергії через українську

територію має важливе значення для держав, що постачають або споживають ці ресурси.

Україна виступає як важливий гравець у регіональних питаннях у Східній Європі. Її політика відносин з сусідніми країнами, такими як Польща, Білорусь, Румунія, Молдова та інші, визначає вплив і відносини в цьому регіоні.

Не обмежуючись сусідніми державами, Україна шукає підтримку та союзників серед інших країн і міжнародних організацій, таких як США, Канада, Європейський союз, НАТО та інші. Західні партнери виступають на користь українському суверенітету та реформам.

За таких обставин, відносно України геополітичні інтереси визначаються її географічним положенням, ресурсами та стратегічним значенням для багатьох держав. Вказане робить українську державу об'єктом складних та багатогранних міжнародних відносин.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено наукове завдання, яке полягає у формулюванні теоретичного підґрунтя і пропозицій щодо подальшого вдосконалення правової регламентації та наукових напрацювань щодо образу держави та його різновидів з урахуванням досвіду зарубіжних держав.

У результаті проведеного дослідження сформульовано висновки та пропозиції, до основних з яких належать такі:

1. Висвітлено одну з актуальних проблем у теоретико-правовій науці – визначення образу держави. Вказана проблематика є комплексною та міждисциплінарною, тому потребує вивчення різних підходів до дослідження. Аналіз наукових праць дозволяє виділити наступні підходи до розуміння образу держави: психологічний, культурологічний, маркетинговий та соціологічний, просторово-географічний, а також підхід, пов'язаний із взаємодією зі ЗМІ». Кожен із них з огляду на предмет та метод відповідної науки по різному визначає поняття образу держави, що ускладнює формулювання єдиного його визначення. Наголошено, що дослідження феномену образу держави в межах будь-якої однієї науки не дозволяє повною мірою розкрити сутність відповідного поняття та вимагає одночасного аналізу наукових положень філософії, психології, політології, економіки. Зокрема, підтверджено наукове положення, що представники економічного (маркетингового) підходу розглядають образ держави як конкурентний ресурс, використання якого може стати підґрунтям збалансованого розвитку країни та одним із шляхів збереження солідарності в суспільстві, запобігання соціально-класових конфліктів, захист національно-державних інтересів перед обличчям внутрішніх і зовнішніх загроз.

2. Виходячи з вище вказаного, запропоновано власне авторське визначення образу держави – це комплексне соціально-психологічне

уявлення, яке формується у свідомості громадян, іноземних громадян, а також у держав на міжнародній арені, спираючись на певні соціальні, економічні, політичні, екологічні факти, що є результатом відображення сутнісних характеристик держави, особливостей її функціонування в свідомості, яке виражене у вигляді цінностей, уявлень, установок, очікувань, оцінок, детермінованих сукупністю екзогенно-ендогенних факторів.

3. Доведено, що важливу роль при дослідженні образу держави відіграють теорії походження держави, їх взаємозв'язок обґрунтований тим фактом, що теорії походження держави намагаються пояснити, звідки виникла держава та її місце у суспільстві, що впливає на сприйняття та концептуалізацію держави людьми в кожному конкретному суспільстві. Тобто, взаємозв'язок між теоріями походження держави і образом держави виникає в тому, що теорії походження дають теоретичну основу для розуміння природи і ролі держави, що впливає на сприйняття держави суспільством і формування образу держави в уявленнях населення.

4. Особливості формування образу держави спричинені як сталим розвитком тієї чи іншої держави, соціологічною та політичною обстановкою, а також із такими нормативами як верховенство права, забезпечення права на захист, так впливом з боку органів державної влади в частині посилення запитів влади на формування позитивного образу держави. В сучасних умовах на практиці не може існувати і не існує ідеального образу держави. Серед ознак сучасної держави виділяють наступні три базові: територія, населення та публічна влада.

На міжнародній арені образ держави яскраво виражається в теоріях розвитку концепції держав, до яких варто віднести модель маріонеткових держав;. Особливістю маріонеткових держав є те, що вони не спроможні діяти самостійно, зокрема здійснювати зовнішньоекономічну та зовнішньополітичну діяльність, їхнє існування залежить від інших держав, однак формально є незалежними. Зазвичай такі квазі-держави утворюються через втручання однієї чи кількох держав у внутрішні справи іншої держави.

5. Розроблено власну авторську класифікацію образів держави за наступними критеріями:

I. Правовий, соціальний, політичний, економічний, міжнародний стан держави: 1) образ сучасної держави, 2) образ несучасної держави, 3) образ майбутньої держави;

II. В залежності від домінування правового закону в функціонуванні держави: 1) образ правової держави, 2) образ неправової держави;

III. За мірою внутрішньої структурованості та автономії відносно середовища: 1) образ сильної держави, 2) образ слабкої держави;

IV. За участю громадян в управлінні державою: 1) образ демократичної держави, 2) образ недемократичної держави;

V. За визнанням народом: 1) образ легітимної держави, 2) образ нелегітимної держави;

VI. За участю громадян у формуванні держави: 1) образ держави-корпорації, 2) образ держави-установи;

VII. За ступенем інформатизації: 1) образ цифрової держави, 2) образ бюрократичної держави;

VIII. За сферою дії: 1) національний образ держави, 2) міжнародний образ держави;

IX. За взаємодією з навколишнім середовищем: 1) образ екологічної держави, 2) образ промислової держави;

X. За ступенем полікультурності держави: 1) образ мультикультурної держави, 2) образ монокультурної держави;

XI. В залежності від показників економічної ефективності та конкурентоздатності економіки: 1) образ «економічного гіганта», 2) образ держави що розвивається;

XII. По структурі зайнятості населення: 1) образ аграрної держави, 2) образ індустріальної держави, 3) образ постіндустріальної держави.

6. На формування образу держави впливає відповідальність держави в сфері захисту прав не лише громадян, але й інших суб'єктів права, таких як

підприємства, установи, організації та інші юридичні особи. Також на формування сучасного образу держави, згідно емпіричних спостережень, впливає образ мислення окремих націй, який і відображає її здібності до свого представлення на міжнародній арені. Такими здібностями, властивостями та образами мислення є соціальна психологія населення окремої держави, моральні цінності, норми поведінки, культурні особливості, розвиток економічної сфери, а також кліматичні та географічні умови розташування.

Після набуття незалежності Україна проголосила курс на лібералізацію суспільних відносин. Розпочалися певні зміни, що торкнулися системи освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, ідеологічної сфери (значне послаблення цензури, майже повна відсутність визначеної державної ідеології), державного управління, регулювання цін і тарифів, заробітних плат тощо; здійснювалась військова реформа.

Сучасна ситуація в Україні потребує перенесення акцентів соціальної політики на активні форми соціальної підтримки, модернізацію системи освіти, яка має стати ефективним соціальним ліфтом для людини; створення умов для розвитку підприємницької активності, забезпечення умов для гідної праці, поширення механізмів соціального партнерства.

З огляду на реалії сьогодення образ майбутньої держави Україна буде залежати від таких чинників: 1) рівень економічних, демографічних та психологічних втрат; 2) повернення контролю над усіма територіями в межах кордону 1991 року чи їх частиною; 3) строки прийняття України в ЄС та НАТО, підписання договорів про гарантії безпеки та територіальної цілісності, вирішення питання про міжнародну участь у відбудові нашої держави.

7. Дослідження та аналіз образу держави важливі для розуміння її політичної, економічної та соціокультурної ситуації, а також для прогнозування можливого впливу цієї країни на міжнародну арену. Образ держави визначається не лише тим, як вона сама себе бачить, але й тим, як її

бачать інші країни та міжнародне співтовариство. Так, Німеччина є однією з найбільш впливових країн у Європейському союзі та світі. Вона активно співпрацює з іншими країнами в різних галузях, включаючи економіку, політику та науку. Сучасна правова доктрина Німеччини визнає, що образ держави ґрунтується на конституційному ладі країни та принципах, закріплених у Конституції Німеччини (основному законі - Grundgesetz). Водночас, образ Федеративної Республіки Німеччина в теорії права відображає правові, політичні та соціальні основи країни. Прийом біженців, особливо з України з 2022 року, суттєво змінив сприйняття та образ Німеччини в міжнародному та внутрішньому контексті. Він підкреслив гуманітарну ангажованість країни, але також породив внутрішні дискусії та виклики, які потребують розв'язання. Образ Федеративної Республіки Німеччина в правовій доктрині відображає цінності та принципи, які закріплені в конституції Німеччини та законах країни. Він підкреслює важливість верховенства права, демократії, прав людини та соціальної ринкової економіки для німецького суспільства й політичної системи.

8. Україна має важливе геополітичне положення в центральній та східній частині Європи, що робить її об'єктом інтересу для багатьох держав та міжнародних акторів. Україна має стратегічний інтерес у вступі до Європейського Союзу та наближенні до заходу. Це включає в себе розвиток торгівельних та політичних зв'язків з країнами ЄС, участь у євроатлантичних структурах, а також гармонізацію законодавства з європейськими стандартами.

Запровадження реформ та боротьба з корупцією є ключовими завданнями для України адже іноземні інвестори та міжнародні партнери бачать в цьому великий потенціал для стабільності та розвитку в Україні.

Не обмежуючись сусідніми державами, Україна шукає підтримку та союзників серед інших країн і міжнародних організацій, таких як США, Канада, Європейський союз, НАТО та інші. Західні партнери виступають на користь українському суверенітету та реформам. За таких обставин,

відносно України геополітичні інтереси визначаються її географічним положенням, ресурсами та стратегічним значенням для багатьох держав. Вказане робить українську державу об'єктом складних та багатогранних міжнародних відносин.

9. Образ сучасної української держави, кардинально почав змінюватися після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року. Здебільшого вказане було спричинено набагато більшим рухом опору України, аніж очікувалося окупаційною владою.

Введення воєнного стану призвело до обмеження громадянських прав і свобод у певних регіонах України, що викликало занепокоєння та критику з боку правозахисних організацій та міжнародних спостерігачів. Втрати та гіркота конфлікту також вплинули на образ країни на міжнародній арені, підкреслюючи її боротьбу за територіальну цілісність та мирне врегулювання конфлікту. Вже 23 червня 2022 року Україна отримала статус кандидата у члени Європейського Союзу, провела низку зустрічей у форматі «Рамштайн» з міністрами оборони кількох десятків країн, набагато покращилися відносини України з Організацією Північноатлантичного договору (не будучи членом НАТО Україна вже отримує від цієї організації підтримку). Ряд держав-членів НАТО виступили за підтримку членства України в цій організації.

Таким чином українська держава не лише поновлює та посилює свій статус на міжнародній арені, але й стає державою, яка об'єднує все більше нових ініціатив в частині міжнародного співробітництва. Не виключено, що в майбутньому українська держава стане засновником нових міжнародних об'єднань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Августин Аврелій Блаженний. Творіння / під ред. Святійшого Патріарха Київського і всієї Руси-України Філарета. Київ : Вид. від. Укр. Православ. Церкви Київ. Патріархату, 2014. Т. 2 / [пер. протоієрея Василя Лозовицького та ін.]. 2015. 687 с.
2. Агресія Росії проти України: історичні передумови та сучасні виклики / наук. ред. П. П. Гай-Нижник. Київ : Леся, 2016. 586 с.
3. Адам В. М. Екологічна функція Української держави (в контексті 8 статті Європейської конвенції з прав людини). *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 1. С. 5-8.
4. Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / [Ю. М. Оборотов, В. В. Завальнюк, В. В. Дудченко та ін.] ; за ред. Ю. М. Оборотова. Одеса : Фенікс, 2012. 492 с.
5. Алексєєнко І.В. Трансформація інституту національної держави в умовах глобалізації : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра політ. наук. Київ, 2006. 417 с.
6. Антошина І. В. Інформаційна та державна влада: особливості взаємодії. Правове життя сучасної України : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 трав. 2019 р.) : у 2 т. / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2019. Т. 1. С. 104-106.
7. Арістотель. Політика / пер. О. Кислюк. Київ : Основи, 2000. 238 с.
8. Б'юкенен Дж., Р. Масгрейв Суспільні фінанси і суспільний вибір — два протилежних бачення держави / пер. з англ. Київ : КМ Академія, 2004. 175 с.
9. Бандера С. Українська національна революція, а не тільки протирежимний резистанс. URL: <https://hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1950.bandera.php>.

10. Басс Д. Про функції сучасної держави. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2015. № 1. С. 5–8.
11. Бауман З. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 109 с.
12. Бебик В. М. Політологія для політика і громадянина : монографія. Київ : МАУП, 2003. 424 с.
13. Бебик В. Політична свідомість українського суспільства. *Соціальна психологія*. 2007. № 5. С. 18-24.
14. Біленко С.С. Сутність і специфіка інституту політичного лідерства в сучасному українському політичному процесі. Одеса, 2004.
15. Бірюкова І. І. Іміджева реклама як індикатор успішного функціонування підприємства. *Маркетинг і менеджмент в системі національних і світових економічних інтересів* : матеріали І Міжнар. наук-практ. інтернет-конф. Кривий Ріг, 2016. С. 38-40.
16. Бондар С.С. Інституційні засади діяльності політичної опозиції в демократичних країнах. *Грані*. 2015. № 6. С. 152–156.
17. Булах Т. Г. Класифікація реклами у книговидаванні та книгорозповсюдженні. *Вісник книжкової палати*. 2008. № 8. С. 7-10.
18. Бульба В. Г. Історико-компаративний огляд класичних парадигм щодо визначення сутності та змісту функцій держави. *Державне будівництво*. 2010. № 2.
19. Взаємодія держави і суспільства в процесах публічної політики : наук. розробка / авт.кол. С. О. Телешун, І. В. Рейтерович, С. В. Ситник [та ін.]. Київ : НАДУ, 2013. 44 с.
20. Внучко С. М. Глобальні проблеми сучасності: причини виникнення та шляхи їх розв'язання. *Вісник СевНТУ. Серія: Політологія*. 2013. Вип. 145. С. 95–99.
21. Вовкогон О.Ю. Інституційний підхід до вивчення соціальних явищ. *Грані*. 2011. № 3. С. 91–95.

22. Войтович Р. Вплив глобальної демократії на розвиток системи державного управління перехідних суспільств. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. № 1. С. 5–14.

23. Войтович Р. Модернізація державного управління в умовах глобальної інтеграції. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2013. № 2. С. 14–23.

24. Волинець В. Екологічна функція в системі функцій сучасної держави: проблеми правового забезпечення в Україні. *Юридична Україна*. 2012. № 11. С. 4–11.

25. Волинець В. В. Функції держави і правове забезпечення її взаємодії з громадянським суспільством. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2012. Вип. 59. С. 16–23.

26. Волотко Е. В. Роль засобів масової інформації у формуванні позитивного іміджу держави. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2019. № 4 (68). С. 82-87.

27. Воляннюк Т. А. Вплив моделей держав та епохи колонізації на становлення образу держави. *Розвиток сучасного права та держави в юридичній теорії та практиці* : матеріали Всеукр. круглого столу присвяч. 25-річчю Національного Університету «Одеська юридична академія» та 175-річчю Одеської школи права (м. Одеса, 25 листоп. 2022 р.). Одеса, 2022. С. 87-90.

28. Воляннюк Т. А. Образ держави: генеза поняття та основні підходи до розуміння у сучасній науці. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 2. С. 305-310.

29. Воляннюк Т. А. Образ держави в зарубіжному законодавстві: на прикладі німецькомовних держав. *Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Осінні юридичні читання – 2022» (24 листоп. 2022). Вінниця, 2022. С. 18-21.

30. Воляннюк Т. А. Політична свідомість і культура як чинники формування образу сучасної української держави. *Право та державне управління* : зб. наук. праць. Запоріжжя, 2023. № 2. С. 353-358. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.2.51>
31. Воляннюк Т. А. Реклама як інструмент формування образу держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 697-700. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/172>
32. Гаджиєв В. В. Еволюція поняття суспільного договору (Гоббс, Локк, Руссо). *Гуманітарні студії*. 2013. Вип. 20. С. 28–35.
33. Гетьман А. П. Екологічна функція держави в сучасних глобалізаційних процесах. *Проблеми законності*. 2015. Вип. 128. С. 145–153.
34. Головатий М. Ф. Політична психологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ : МАУП, 2006. 400 с.
35. Горбенко Г. В. Проблеми застосування соціальної реклами в управлінні суспільними процесами в Україні. *Вісник книжкової палати*. 2014. № 3. С. 42-45.
36. Гриник І. Я., Хавула Р. М. Феномен образу в психологічній науці: аналітичний погляд, сутність та особливості прояву. *Габітус*. 2022. Вип. 37. С. 85-89.
37. Грицюта Н. М. Суспільно-етичні концепти соціальної реклами в Україні. *Наукові записки Інституту журналістики*. 2013. Т. 50. С. 134-142.
38. Грушевський М. На порозі нової України. Київ : Укр. Істор. Тов-во, 1918. 278 с.
39. Гулакова Г. В. Моделі ефективності соціальної реклами в процесі реалізації управлінських рішень: шляхи використання. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2012. № 12. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=514>.
40. Демиденко Г.Г. Історія вчень про державу і право. Харків : Факт, 2001. 384 с.

41. Денисюк М.В. Теоретико-правові засади взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. Київ, 2014. 20 с.
42. Державотворення і правотворення в Україні: досвід, проблеми, перспективи : монографія / за ред. Ю.С. Шемшученка. Київ : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького, 2001. 656 с.
43. Джураєва О. О. Функції сучасної держави : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.01 / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2006. 15 с.
44. Дзевелюк М. В. Сервісна держава як функціональна модель сучасної держави. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. Одеса, 2017. Вип. 78. С. 60-67.
45. Дмитришин Ю. Соціальна реклама як інструмент у боротьбі за політичну владу. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2007. Вип. 36. С. 256-264.
46. Долматов І.В. Сучасне буття держави. Актуальні проблеми держави і права. 2002. Вип. 16. С. 82–85.
47. Дудченко В. В. Легітимність і легальність: питання співвідношення. *Актуальні проблеми держави і права*. 2005. Вип. 26. С. 58–64.
48. Дудченко В. В., Пасечник О. В. Теоретичні засади міжнародно-правових механізмів комунікації сучасних держав. *Держава і право. Юридичні науки* : зб. наук. праць. Київ, 2022. Вип. 92. С. 15-25. DOI: 10.33663/1563-3349-2022-92-15
49. Енгельс Ф. Походження сім'ї, приватної власності і держави. У зв'язку з дослідженнями Льюїса Г. Моргана. Київ : Вид-во політ. літ. України, 1981. 186 с.
50. Євсейцева О., Юркевич Т. Іміджева реклама та її реалізація. *Домінанти соціально-економічного розвитку України в умовах інноваційного типу прогресу* : збірник тез доповідей Всеукр. наук.-практ. конф. здобувачів

вищої освіти та молодих учених, присвяченої 90-річчю Київ. нац. ун-ту технологій та дизайну. Київ, 2020. С. 50-53.

51. Єфтені Н. М. Особливості формування політичної свідомості. *Політична культура та ідеологія*. 2019. № 4. С. 66-70.

52. Завальнюк В. В. Держава з позицій юридичної антропології. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. праць. Одеса, 2010. Вип. 56. С. 13-18.

53. Завальнюк В. В. Предмет юридичної антропології та теорії держави і права: особливості взаємодії *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. праць / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2010. Вип. 53. С. 259-363.

54. Історія вчень про державу і право : хрестоматія : у 4 ч. / [уклад. В. В. Сухонос] ; Держ. вищий навч. заклад «Укр. акад. банків. справи Нац. банку України». Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. Ч. 1. Політико-правова думка Стародавнього світу і Середньовіччя. 149 с.

55. Історія вчень про державу і право : хрестоматія : у 4 ч. / [уклад. В. В. Сухонос] ; Держ. вищий навч. заклад «Укр. акад. банків. справи Нац. банку України». Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. Ч. 3. Політико-правова думка XIX-XX. 247 с.

56. Камінський М. І. Сучасна держава в умовах світової глобалізації. *Наукові записки Львівського університету бізнесу і права*. 2011. Вип. 34. С. 129–131.

57. Коваль Ю. О. Трансформація інституту глави держави у контексті співвідношення традиції і модернізації : дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук. Донецьк, 2012. 194 с.

58. Ковбасюк С. В. Інституційний підхід у дослідженні держави. *Креативність загальнотеоретичної юриспруденції* : монографія / за ред. Ю. М. Оборотова. Одеса : Фенікс, 2015. С. 293–310.

59. Ковбасюк С. В. Взаємозв'язок змін функцій і інститутів держави в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. праць. Одеса : Юрид. літ-ра, 2007. Вип. 36. С. 111–116.
60. Ковбасюк С. В. Поняття та класифікація інститутів держави. *Актуальні грані загальнотеоретичної юриспруденції* : монографія / за ред. Ю.М. Оборотова. Одеса : Фенікс, 2012. С. 284–294.
61. Колядюк Р. О. Соціальна реклама – інструмент впливу на масову свідомість та стиль життя у суспільстві. *Теорія і практика соціальної реклами в Україні* : тези допов. наук. конф. Київ, 2004. С. 44-45.
62. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення 14.08.2022).
63. Корабльова В. М. Віртуальна реальність як простір симулякрів у поліонтологічному світі постсучасності. *Практична філософія*. 2008. № 1. С. 114-120.
64. Кормич А. І. Взаємозалежність функцій як елемент моделі сучасної держави. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. праць. Одеса, 2003. Вип. 21. С. 42–46.
65. Кормич А. І. Історія вчень про державу і право : навч. посібник. Київ : Правова єдність, 2009. 312 с.
66. Костюк Т.О. Динаміка змін політичних інститутів і процесів в «післяпомаранчевій» Україні: співвідношення міжнародних та внутрішньополітичних аспектів : дис. ... канд. політ. наук. Львів, 2013. 180 с.
67. Котюк В. О. Загальна теорія держави і права. К.: Атіка, 2005. 592 с.
68. Кравець І. В. Бренд-оніми в іміджевому рекламному дискурсі: аспекти навіювання. *Записки з українського мовознавства*. 2022. № 29. С. 351-359.
69. Кравченко Ю. І. Політична культура та політична свідомість як детермінанти розвитку демократичноорієнтованої держави. *Українська*

політична нація: генеза, стан, перспективи : монографія / за заг. ред. В. С. Крисаченка. Київ : НІСД, 2004. 647 с.

70. Кравчук М. В. Теорія держави і права : навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ : Атіка, 2003. 288 с.

71. Кресіна І. О., Хома Н. М. Моделі соціальної держави: модернізуючий вплив глобалізації. *Публічне право*. 2015. № 1. С. 185-196.

72. Крестовська Н. М., Головченко М. Ф. Естетичний образ сучасної держави. *Право і суспільство*. 2021. № 4. С. 12-19.

73. Крестовська Н. М., Матвеева Л. Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Вид. друге. Харків : Одиссей, 2008. 432 с.

74. Крестовська Н. М., Проць О. Є. Держава, дружня до довкілля, як протипоказ екологічним ризикам сучасності. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 1. С. 21-26. DOI: 10.36695/2219-5521.1.2020.02

75. Кузніченко С. О. Становлення та розвиток інституту надзвичайних адміністративно-правових режимів в Україні : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук. 2010.

76. Кулеба О.В. Процес формування позитивного іміджу політичного лідера. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2010. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=218>.

77. Куліш П. Повість про Український народ. Моє життя. Хутірська філософія і віддалена од світу поезія / упоряд., передм., переклад, примітки, автор. ред. О. Шокало. Київ : Ред. журн. «Український світ», 2005. 384 с.

78. Купрієнко Д. А. Державна територія і державний кордон : навч. посібник. Хмельницький : Вид-во НАДПСУ, 2014. 256 с.

79. Лебедева О. В. Психологічна теорія походження держави. *Молодий вчений*. 2015. № 8(2). С. 98-100.

80. Левчук В. Д. Поняття та ознаки правової держави. *Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми*. Харків, 2019. С. 121-123.

81. Легеза Ю. О. Визначення змісту екологічної функції держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2012. № 1. С. 95–101.
82. Лощихін О. М. Економічні функції сучасної держави: видова характеристика та деякі проблеми систематизації. *Право і безпека*. 2006. Вип. 5. № 5. С. 27–31.
83. Люльов О. В. Маркетинговий підхід до формування іміджу країни: основні детермінанти впливу та драйвери покращення макроекономічної стабільності. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2017. № 2. С. 47-56.
84. Макіавеллі Н. Державотворець : [зб. правил успіш. політ. діяльності]. Про військове мистецтво : [навч. посіб. з воєн. справ]/; [пер. з італ. В. Балог]. Київ : Арій, 2020. 407 с.
85. Матвеева Л.Г. Правова еліта в Україні: проблема формування. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса, 2020. Т. XXVII. С. 67–77.
86. Машненко К. Концепт «екологічна держава» в контексті сучасного державотворення. *Державне управління і місцеве самоврядування*. 2014. Вип. 2(21). С. 21-29.
87. Медвідь Ф. Взаємозв'язок національної і релігійної ідей в контексті релігійно духовного життя України. *Вісник УАДУ*. 2003. № 1. С. 363-368.
88. Методологія та інноватика загальнотеоретичної юриспруденції : монографія / Ю.М. Оборотов, А.П. Овчиннікова, В.В. Завальнюк та ін.; за ред. Ю.М. Оборотова. Одеса : Фенікс, 2019. 420 с.
89. Міхальов В. О. Конституційні основи регіоналістської держави в Іспанії. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. праць. Одеса, 2005. Вип. 26. С. 69-72.
90. Морарь М. В. Ідеологія в діяльності політичних партій: теорія та практика. *Регіональні студії*. 2019. № 16. С. 24-28.

91. Наливайко Т. В. Громадський контроль в Україні як інститут громадянського суспільства: теоретико-правовий аспект : дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук : 12.00.01. 2000.
92. Новак О. Політична ідеологія: поняття, характеристика, функції. *Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи*. 2017. № 7. С. 106-109.
93. Новікова Н. Є Менталітет як детермінанта формування політичної культури в Україні. *Наукові записки НаУКМА. Політичні науки*. 2015. Т. 173. С. 30-34.
94. Оборотов Ю. М. Поняття «образ держави» та його різновиди в умовах глобалізації. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. праць. Одеса, 2003. Вип. 21. С. 7-12.
95. Оборотов Ю. М. Традиції й оновлення у правовій сфері: питання теорії (від пізнання до розуміння права). Одеса : Юрид. л-ра, 2002. 280 с.
96. Оборотов Ю. М., Долматов І. В. Державна територія та державний простір: співвідношення понять. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. праць. Одеса, 2006. Вип. 29. С. 7-11.
97. Оніщенко Н. М., Лебедєва О. В. Сучасна держава: теоретико-правові проблеми ідентифікації. *Юридичний вісник*. Повітряне і космічне право. 2009. № 3. С. 13–15.
98. Орап М. О., Савелюк Н. М., Кальба Я. Є. Образ держави як втілення ментальності українського студентства. *Психологія: реальність і перспективи* : зб. наук. праць. Рівне, 2023. Вип. 20. С. 5-14. DOI: https://doi.org/10.35619/prap_rv.v1i20.340
99. Павлова Л., Прокушева С. Формування позитивного іміджу країни в текстах рекламного мідіадискурсу. *Наукові записки. Серія: філологічні науки*. Кропивницький, 2018. Вип. 164. С. 372-377.
100. Панафідіна О. П. «Імануїл Кант і дві лінії у філософії». Стаття перша». *Актуальні проблеми духовності*. 2011. Вип. 12. С. 3-27.
101. Пасечник О. В. Міжнародно-правовий вимір розуміння сучасної держави. *Київський часопис права*. 2022. № 4. С. 146-252.

102. Петропавловська С. Є. Маркетинговий підхід до формування іміджу держави. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2016. № 1. С. 52-55.
103. Пилипенко Г. М. Теорії виникнення держави як методологічна основа дослідження державної присутності в економіці. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2007. № 4. С. 13-19.
104. Піко делла Мірандола Дж. Коментар до канцони про любов Джіроламо Бенівьєні. *Естетика Ренесансу* / під ред. В. П. Шестакова. Київ : Мистецтво, 1981. Т. 1. С. 265
105. Піскорська Г. А., Яковенко Н. Л. Імідж України в контексті російсько-українського конфлікту. *Міжнародні відносини. Серія: Політичні науки*. 2015. № 5. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/viewFile/2517/2247.
106. Платон. *Держава* / пер. з давньогрец. та комент. Д. Коваль. Київ : Основи, 2000. 354 с.
107. Позняк С. І. Соціальні уявлення про громадянськість в структурі громадянської компетентності учнівської молоді. *Соціальні уявлення молоді: особливості та шляхи формування* : колективна монографія / за ред. І. В. Жадан. Київ : Пед. думка, 2007. С. 145-181.
108. Політика, право і влада в контексті трансформаційних процесів в Україні / за ред. О. І. Кресіної. Київ : Юрид. думка, 2006. 304 с.
109. Політологія : посібник для студ. вузів / О. В. Бабкіна, Є. Ф. Безродний, В. П. Горбатенко, С. П. Дмитренко, В. Т. Дорофей. Київ : Вид. центр «Академія», 2004. 366 с.
110. Попов В. Ю. Діалектика тотожності у діалогах Платона. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2009. № 1. С. 93-99.
111. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2017 року № 165 URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/249840142>
112. Попова Н. В. Основи реклами : навч. посібник. Харків : Вид-во «ВДЕЛЕ», 2016. 145 с.

113. Приходько І. Дослідження поняття «образ» у гуманітарній парадигмі. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Лінгвістика*. 2016. Вип. 25. С. 135-139.
114. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. 9-те вид., зі змін. Львів : Край, 2007. 192 с.
115. Резнікова О. О. Забезпечення стійкості держави і суспільства до терористичної загрози в Україні та світі. *Стратегічні пріоритети*. 2017. № 3 (44). С. 22–28.
116. Рудакевич О. Імперативи національної політичної культури. *Політичний менеджмент*. 2010. № 5. С. 128-136.
117. Рудакевич О. М. Національна політична культура: теорія, методологія, український досвід. Тернопіль : Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2010. 456 с.
118. Рудакевич О. Політична культура національних спільнот: теорія та методологія дослідження : монографія / Тернопіл. нац. економ. ун-т. Тернопіль, 2013 351 с.
119. Савон К. В. Специфіка формування іміджу України в контексті процесу діджиталізації : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філос. / Нац. ун-т «Одес. юрид. Акад.» Одеса, 2023. 205 с.
120. «Самореклама держави»: понад 9 мільйонів гривень на формування іміджу України у світі. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/2116303.html>.
121. Себайн Джордж Г., Торсон Томас Л. Історія політичної думки. Київ, 1997. 838 с.
122. Серебро М. В. Сучасна держава як цінність: загальнотеоретичне дослідження : дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.01 / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2017. 200 с.
123. Серебро М. В. Сучасна та національна держава: концептуальні основи та перспективи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2016. № 36. С. 10–15.

124. Стецюк П. Роль Конституційного Суду України у процесі формування та реалізації національної доктрини конституційної держави. *Вісник Конституційного Суду України*. 2011. № 4-5. С. 64-73.

125. Судакова В. М. Соціальна солідарність в глобалізованому просторі культури: проблема аналізу інтегративного потенціалу новітніх практик мультикультуралізму. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. Соціологічні науки*. 2017. №1 (32). С. 124-130.

126. Сусак В. І. Патерналістські установки і практики громадян України в умовах посткомуністичних трансформацій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. соціол. наук : 22.00.03. Київ, 2009. 16 с.

127. Сухомлин Р.Г. Концепт «образ» у філософській антропології. *Вісник Національного авіаційного університету. Філософія. Культурологія*. 2011. № 1. С. 104-107.

128. Теорія та практика побудови і розвитку демократичної, соціальної, правової держави в Україні у контексті євроінтеграції : колективна монографія / Л. Г. Матвєєва, І. Й. Магновський, Л. Б. Тарасенко, Є. О. Бутирін, В. В. Шевчук, Л. С. Березовенко. Одеса, 2021. 289 с.

129. Тимошенко В. І. Патріархальна теорія походження держави. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ : Укр. енцикл., 2002. Т.4 : Н-П. С.459-460.

130. Ткачук В. Інформаційний вплив на політичну свідомість в умовах глобалізації. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2011. № 1. С. 224-229.

131. Устименко О. С. Загальнотеоретична характеристика основних наукових концепцій походження держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки*. 2017. Вип. 2. Т. 1. С. 25-28.

132. Федорів Т. «Репутація країни» та «державний брендінг» як категорії науки державного управління. *Державне управління та місцеве*

самоврядування : зб. наук. праць / Дніпр. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Дніпро, 2011. Вип. 2(9). С. 6-9.

133. Філософський енциклопедичний словник / ред. В. І. Шинкарук ; НАН України, Ін-т філософії імені Г. С. Сковороди. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

134. Хазратова Н. В. Типологічна модель індивідуально-психологічного образу держави. *Соціальна психологія*. 2004. № 4(6). С. 3–13.

135. Хамітов Н. Гармаш Л., Крилова С. Історія філософії. Проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології : навч. посіб. зі слов. / під ред. д-ра філос. наук, проф. Н. Хамітова; НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди, Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. 4-те вид. Київ : КНТ, 2016. 393 с.

136. Хилько М. І. Екологічна безпека України : навч. посібник / Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. Київ, 2017. 267 с.

137. Чечель О. Ю. Формування іміджу держави на міжнародній арені. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 10. С. 82-86.

138. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. Київ : Вид-во Орій при УКСП Кобза, 1992. 230 с.

139. Шайгородський Ю. Ж. Політична культура як чинник розвитку демократичного політичного режиму в Україні. *Зміни політичних режимів і перспективи зміцнення демократії в Україні* : монографія / наук. ред. Г. І. Зеленько. Київ : ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. С. 304-351.

140. Шалагінов Б. Б. І. Кант: мислитель, естетик, мораліст (матеріали до лекції). *Наукові записки Києво-Могилянської академії. Філологічні науки*. 2005. Т. 48. С. 82-90.

141. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

142. Шпортько О. Особливості політичної реклами як елемента комунікативного процесу. *Політичний менеджмент*. 2007. № 6. С. 96-105.

143. Шульга М. Поняття геополітичного образу в сучасній російській геополітиці. *Політичний менеджмент*. 2005. № 5. С. 139-147.

144. Щурко О. М. Архетип, стереотип і міф в міжнародному образі держави. *Гілея: науковий вісник* : зб. наук. праць. Київ, 2016. Вип. 115 (№ 12). С. 411-414.

145. Юм (Г'юм) Д. Трактат про людську природу: спроба запровадження експериментального методу міркувань про об'єкти моралі / пер. з англ. П. Насада ; ред. та передмова Е. К. Моссер. Київ : Вид. дім «Всесвіт», 2003. 552 с.

146. Яремчук В. Д. Історія політичних і правових вчень: схеми, дефініції, джерела та персоналії : навч. посібник / Львів. держ. ун-т внутріш. справ. Львів, 2022. 380 с.

147. Allgemeines Sozialversicherungsgesetz. URL: <https://www.jusline.at/gesetz/asvg>

148. Außenwirtschaftsgesetz. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/awg_2013/

149. Brown v. Board of Education of Topeka, 347 US 483 (1954). URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/347/483/>

150. Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Sozialhilfe-Grundsatzgesetz, Fassung vom 06.11.2023. URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20010649>

151. Bundes-Verfassungsgesetz (B-VG). URL: <https://www.verfassungen.at/indexheute.htm>

152. Bundeszentrale für politische Bildung/bpb (Hrsg.): einfach POLITIK: Lexikon. Autor/inn/en: D.Meyer, T.Schüller-Ruhl, R.Vock u.a. ; Redaktion (verantw.): Wolfram Hilpert (bpb). Bonn: 2022. Lizenz: CC BY-SA 4.0. URL: <https://www.bpb.de/kurz-knapp/lexika/lexikon-in-einfacher-sprache/318446/parlamentarische-demokratie/>

153. Citizens United v. FEC. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Citizens_United_v._FEC

154. Constitution of the United States. URL: <https://www.senate.gov/about/origins-foundations/senate-and-constitution/constitution.htm>

155. Das Staatsbild in den Länderverfassungen nach 1945. URL: https://www.dunckerhumblot.de/_files_media/leseproben/9783428429936.pdf

156. Eggensperger Thomas. Der Einfluss des Thomas von Aquin auf das politische Denken des Bartolomé de Las Casas im Traktat «De imperatoria vel regia potestate»: eine theologisch-politische Theorie zwischen Mittelalter und Neuzeit. LIT Verlag Münster, 2001. 217 p. [https://books.google.nl/books?id=bgojHTQK3cUC&dq=bezeichnet+zun%C3%A4chst+den+Parteianhang+eines+\(Renaissance-\)Herrschers&hl=uk&source=gbs_navlinks_s](https://books.google.nl/books?id=bgojHTQK3cUC&dq=bezeichnet+zun%C3%A4chst+den+Parteianhang+eines+(Renaissance-)Herrschers&hl=uk&source=gbs_navlinks_s)

157. Entscheidung des Bundesverfassungsgerichts zum Grundlagenvertrag (Urteil vom 31. Juli 1973, Absatz-Nr. 54 – 2 BvF 1/73 – BVerfGE 36, S. 1 ff.

158. Fan Y. Branding The Nation: Towards A Better Understanding. *Place Branding and Public Diplomacy*. Vol. 6, 2. 2010. P. 97-103.

159. Gerber A. S., Huber G. A., Doherty D. Personality and Political Attitudes: Relationships across Issue Domains and Political Contexts. *American Political Science Association*. 2010. URL: <https://doi.org/10.1017/S0003055410000031>

160. Gesetz über den Auswärtigen Dienst. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gad/>

161. Gesetz zur Regelung eines allgemeinen Mindestlohns (Mindestlohngesetz - MiLoG). URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/milog/BJNR134810014.html>

162. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland in der im Bundesgesetzblatt Teil III, Gliederungsnummer 100-1, veröffentlichten bereinigten Fassung, das zuletzt durch Artikel 1 des Gesetzes vom 19. Dezember 2022 (BGBl.

I S. 2478) geändert worden ist. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/gg/BJNR000010949.html>

163. Habermas Jürgen. Faktizität und Geltung. Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats, Frankfurt a.M. 1992. Suhrkamp Verlag, 8. Auflage, 1992. 704 s. URL: <https://www.suhrkamp.de/buch/juergen-habermas-faktizitaet-und-geltung-t-9783518289617>

164. Isensee Josef. *Staat und Verfassung*. In: Josef Isensee / Paul Kirchhof (Hrsg.): *Handbuch des Staatsrechts der Bundesrepublik Deutschland*, Bd. I, Heidelberg 1987, § 13 Rn. 30.

165. Kelsen Hans. Vom Wesen und Wert der Demokratie. Tübingen : J.C.B. Mohr, 1920. 42 p. URL: <https://archive.org/details/vomwesenundwertd00kels/mode/2up>

166. Kment M. *Grenzüberschreitendes Verwaltungshandeln* (= *Jus Publicum*, Bd. 194), Mohr Siebeck, Tübingen 2010, § 3 B.III, S. 77 ff.; vgl. auch Theodor Schweisfurth, *Völkerrecht*, Mohr Siebeck, Tübingen 2006. Kap. 9 § 1, S. 278–295 (278 f.) und § 3.II Rn. 111–113.

167. Kotler P., Gertner D. Country as brand, product and beyond: a place marketing and brand marketing perspective. *Journal of Brand Management*. 2002. № 9(4/5). P. 249-261.

168. Leitsatz : zum Beschl. des Zweiten Senats vom 2. Februar 1999 - 2 BvM 1/98. URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/1999/02/ms19990202_2bvm000198.html

169. Loi du 1er juillet 1901 relative au contrat d'association. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/LEGITEXT000006069570>

170. Meadowcroft James. From welfare state to ecostate? *The nation state and the ecological crisis: sovereignty, economy, and ecology: Annual Joint Sessions of the European Consortium for Political Research*. Grenoble, 6–11 April 2001. 20 p.

171. Nachtwächterstaat. URL: <https://www.bpb.de/kurz-knapp/lexika/lexikon-der-wirtschaft/20209/nachtwaechterstaat/>
172. Nye J. S. Bound to lead: The changing nature of American power NY : basic books, 1990. URL: <https://www.twirpx.com/file/1912366/>
173. Peters B. G. Institutional Theory: Problems and Prospects. Political Science Series. 2000. 18 p. URL: https://www.ihs.ac.at/publications/pol/pw_69.pdf.
174. Potthoff Heinrich, Miller Susanne. Kleine Geschichte der SPD 1848-2002. URL: <https://dietz-verlag.de/isbn/9783801203207/Kleine-Geschichte-der-SPD-1848-2002-Heinrich-Potthoff-Susanne-Miller>
175. RADIO FRANCE AND OTHERS v. FRANCE [Extracts]. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-67328%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-67328%22]})
176. Rainisto S. Success Factors of Place Branding: A Study of Place Marketing Practices in Northern Europe and the United States. *Doctoral Dissertations*. 2003. № 4. URL: <http://lib.tkk.fi/Diss/2003/isbn9512266849/isbn9512266849.pdf>
177. Schmitt Carl. Der Begriff des Politischen : text von 1932 mit einem Vorwort und drei Corollarien. 3. Aufl. der Ausg. von 1963. Berlin : Duncker und Humblot, 1991. 79 p. URL: https://www.kuwi.europa-uni.de/de/lehrstuhl/ehemalige_professoren/neuzeit/lehre/lehresose13/c_-schmitt_der-begriff-des-politischen.pdf
178. Sozialgesetzbuch (SGB) Erstes Buch (I) - Allgemeiner Teil - (Artikel I des Gesetzes vom 11. Dezember 1975, BGBl. I S. 3015). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/sgb_1/
179. Steinberg R. Der ökologische Verfassungsstaat. Frankfurt am Main : Suhrkamp, 1998. 480 p.
180. Texte intégral de la Constitution du 4 octobre 1958 en vigueur. URL: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur>

181. Urteil vom 17. Juli 2002 - 1 BvF 1/01. URL: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2002/07/fs20020717_1bvf000101.html

182. Weber Max. Politik als Beruf. München: Duncker & Humblot. 1926. 67 p. URL: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/59888/ssoar-1926-weber-Politik_als_Beruf.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-1926-weber-Politik_als_Beruf.pdf

183. Weber Max. Wirtschaft und Gesellschaft. Grundriss der verstehenden Soziologie. Tübingen 1922. 67 p. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-531-90400-9_129

184. Wilenius R. The social and political theory of Francisco Suarez Helsinki, 1963. 129 p.

ДОДАТОК А

**Список опублікованих праць за темою дисертаційного дослідження
та відомості про апробацію дослідження**

Праці в фахових вітчизняних виданнях:

1. Воляннюк Т. А. Образ держави: генеза поняття та основні підходи до розуміння у сучасній науці. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 2. С. 305-310.
2. Воляннюк Т. А. Політична свідомість і культура як чинники формування образу сучасної української держави. *Право та державне управління* : зб. наук. праць. 2023. № 2. С. 353-358. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.2.51>
3. Воляннюк Т. А. Реклама як інструмент формування образу держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 697-700. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/172>

Опубліковані праці апробаційного характеру:

4. Воляннюк Т. А. Вплив моделей держав та епохи колонізації на становлення образу держави. *Розвиток сучасного права та держави в юридичній теорії та практиці* : матеріали Всеукр. круглого столу присвяч. 25-річчю Національного Університету «Одеська юридична академія» та 175-річчю Одеської школи права (м. Одеса, 25 листоп. 2022 р.). Одеса, 2022. С. 87-90.
5. Воляннюк Т. А. Образ держави в зарубіжному законодавстві: на прикладі німецькомовних держав. *Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Осінні юридичні читання – 2022» (м. Вінниця, 24 листоп. 2022). Вінниця, 2022. С. 18-21.

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ МАТЕРІАЛІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Основні положення дисертаційного дослідження обговорювались на кафедрі загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія», а також були оприлюднені та обговорювались на таких національних науково-практичних конференціях: всеукраїнської науково-практичної конференції «Осінні юридичні читання – 2022» (м. Вінниця, 2022); всеукраїнського круглого столу онлайн «Розвиток сучасного права та держави в юридичній теорії та практиці» присвяченого 25-річчю Національного університету «Одеська юридична академія» та 175-річчю Одеської школи права» (м. Одеса, 2022).

ДОДАТОК Б

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

РЕКТОР НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ

«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

ОЛЕГ ТОДОЩАК

«__» _____ 2023 РОКУ

АКТ

про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження
ВОЛЯНЮК ТЕТЯНИ АНАТОЛІЇВНИ на тему: **«ОБРАЗ ДЕРЖАВИ ТА
ЙОГО РІЗНОВИДИ»** на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 «ПРАВО» у навчальну та науково-дослідну діяльність

Комісія у складі: голови - проректора з навчальної роботи Національного університету «Одеська юридична академія», доктора юридичних наук, професора Галини УЛЬЯНОВОЇ, членів комісії: завідувача кафедри загальної теорії права та держави Національного університету «Одеська юридична академія», доктора юридичних наук, професора Володимира ЗАВАЛЬНЮКА, декана факультету адвокатури та антикорупційної діяльності Національного університету «Одеська юридична академія», кандидата юридичних наук, доцента Євгена ХИЖНЯКА, начальника навчально-методичного відділу центру організації освітньої підготовки та інформаційно-аналітичної роботи Людмили КУЗНЕЦОВОЇ склали цей акт з приводу того, що дослідження Тетяни Анатоліївни ВОЛЯНЮК на тему: «Образ держави та його різновиди» сформульовані в дисертації висновки і пропозиції можуть бути використані в:

– законотворчому процесі – з метою забезпечення теоретичного підґрунтя для подальшого вдосконалення та розробки змін до законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють державно-правові відносини;

– науково-дослідницькій, освітній діяльності – для вдосконалення якості освіти, науково-методичної, науково-педагогічної роботи в частині підготовки і викладання навчальних курсів; під час підготовки відповідних розділів

підручників і навчальних посібників з навчальних дисциплін: «Теорія держави та права», «Філософія права», «Сучасні правові системи»;

1. Воляннюк Т. А. Реклама як інструмент формування образу держави. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 9. С. 697-700. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-9/172>
2. Воляннюк Т. А. Політична свідомість і культура як чинники формування образу сучасної української держави. *Право та державне управління* : зб. наук. праць. Запоріжжя, 2023. № 2. С. 353-358. DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2023.2.51>
3. Воляннюк Т. А. Образ держави: генеза поняття та основні підходи до розуміння у сучасній науці. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2023. № 2. С. 305-310.
4. Воляннюк Т. А. Вплив моделей держав та епохи колонізації на становлення образу держави. *Розвиток сучасного права та держави в юридичній теорії та практиці* : матеріали Всеукр. круглого столу присвяч. 25-річчю Національного Університету «Одеська юридична академія» та 175-річчю Одеської школи права (м. Одеса, 25 листоп. 2022 р.). Одеса, 2022. С. 87-90.
5. Воляннюк Т. А. Образ держави в зарубіжному законодавстві: на прикладі німецькомовних держав. *Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Осінні юридичні читання – 2022» (24 листоп. 2022). Вінниця, 2022. С. 18-21.

Голова:

Члени комісії:

 Г. УЛЬЯНОВА
 В. ЗАВАЛЬНЮК
 С. ХИЖНЯК
 Л. КУЗНЕЦОВА